

GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI - VI

Zekât, Evlilik, Kadınların İbadet ve Sosyal Hayatı ile İlgili
Farklı Görüşlerin Yeniden Değerlendirilmesi

(13-15 ARALIK 2013)
AFYONKARAHİSAR

DAİB
YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1378
İlmî Eserler: 217

Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Yayın Koordinatörü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Tashih
Hacı Duran NAMLI

Grafik&Tasarım
Ali YÜCEER

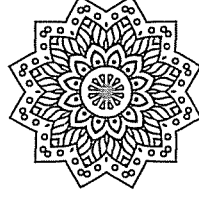
Baskı
Özyurt Matbaacılık
Tel.: (0 312) 384 15 36

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 01.03.2017/09

1. Baskı, Ankara 2018
2018-06-Y-0003-1378
ISBN: 978-975-19-6913-2
Sertifika No: 12931

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel.: (0312) 295 72 93-94
Faks: (0312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

TEBLİĞ 2

ÂDETLİ KADININ MESCİDE GİRMESİ, TÁVAF YAPMASI, İDDET BEKLEYEN KADININ EVDEN DİŐARI ÇIKMASI VE HACCETMESİ

Dr. Zafer KOÇ

Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Üçüncü oturumun ikinci tebliğini müzakere etmek üzere tekrar hoş geldiniz diyorum saygılarımı arz ediyorum. Bu oturumumuzda Kurul uzmanımız Dr. Zafer KOÇ Bey, bize âdetli kadının mescide girmesi, tavaf yapması, iddet bekleyen kadın evden dışarı çıkması ve hac etmesi başlığıyla dört ayrı konuda görüşleri serdedecek. Kendisini buraya davet ediyorum. Tebliği müzakere etmek üzere Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanımız Sabri AKPOLAT beyefendiyi ve Din Hizmetleri Uzmanı Feyza GÜNER hanımefendiyi de buraya rica ediyorum, buyursunlar. Evet, ben az önce söylediğim usulle Zafer Bey'den sadece farklı görüşlerin dayanaklarını müzakere etme ve tercih belirtme esaslı bir sunum yapması ricasıyla sözü kendisine bırakıyorum, buyursunlar.

1. ADETLİ KADININ MESCİDE GİRMESİ

Hayızlı, nifaslı ve cünüp kimselerin mescide girip-girmeyeceklerine dair konuyu üç başlık altında ele alarak incelemek istiyoruz.

1. Hayızlı-nifaslı-cünüplerin mescide girmelerini caiz görmeyenler
2. Hayızlı-nifaslı-cünüplerin mescide girmelerini caiz görenler
3. Ehl-i Şia'ya göre hayızlı kadının mescide girmesi

Mezheplerin tamamına göre abdestsiz kişilerin mescide girmelerini yasaklayan şer'i bir hüküm yoktur. Bu konuda âlimler müttefiktirler. Sadece Hanefilerden bazıları namazı beklemek ya da ilim öğrenmek gibi şer'i bir amacı olmayanların abdestsiz halde mescitte durmalarını mekruh görmüşlerdir (*Hattabi, Mealimu's-Sünen, II/313*).

Zahiri mezhebi hariç, ilim ehli ve dört mezhep imamı Hayızlı-nifaslı ve cünüp kimselerin camiye girmelerinin ve orada kalmalarının haram olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüş sahabeden İbn Abbas ve İbn Mes'ud'dan nakledilmiştir (*İbn Kudâme, el-Muğni, I/145; İbn Teymiyye, Mecmûu Fetâvâ, II/184*).

Şimdi her iki görüşün delillerini iki ayrı başlık altında ele almak istiyoruz.

1. Hayızlı-Nifaslı ve Cünüp Kimseler Mescide Giremez

Hayızlı, nifaslı ve cünüp kişilerin mescide giremeyeceğini söyleyenler şu delilleri ileri sürmüşlerdir:

Delil: 1

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا

"Ey iman edenler! Sarhoş iken, ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olanlar müstesna- cünüp iken yıkanuncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya da kadınlara dokunup (cinsel ilişkide bulununca), su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin: (Niyet ederek onunla) yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır." (*Nisa 4/43*)

İmam Şafii, ayetteki "namaza yaklaşmayın" ifadesinin, "namaz kılınan mekâna yaklaşmayın" anlamına geldiğini belirtmiş, cünüp olan yolcunun mescidden geçebileceğini ancak orada bekleyemeyeceğini söylemiştir. Kureyş müşrikleri, esirlerini alabilmek için Medine'ye geldiklerinde, mescide gecelemişlerdir. Dolayısıyla müşrikler-mescid-i haram hariç- her mescide girebilir. Zira "müşrikler necistir, onları mescid-i harama yaklaştırmayın..." (*Tevbe 28*) ayeti bu hükme işare etmektedir, demiştir. Ayrıca hayız ve cünüb, geçtiği yeri necis yapmaz. Ancak hayızlının mescidden geçmesini mekruh görüyorum. Yine de hayızlı kadın mescidden geçse, orayı necis yapmaz, der. (*eş-Şafii, el-Ümm, I/114*)

Ayetteki cünüp lafzı, hayız ve nifasla kıyaslanmış ve bunların da aynı hükme tabi oldukları söylenmiştir. Oysa bu ayette cünüp iken namaza yaklaşmama emredilmiştir. Seferde iken cünüp kişi için ise su bulamadığı ya da suyu kullanmaya bir engel

ÜÇÜNCÜ OTURUM

bulunduğu takdirde teyemmüm yapması emredilmektedir. Ayrıca hayız ve nifas halini, cünüp ile kıyaslamak ve aynı hükme sokmak mümkün değildir. Zira hayız hali kişinin elinde olan ve istediği zaman guslederek bu halden kurtulacağı bir durum değildir. Oysa cünüplük kişinin elindedir ve istediği zaman guslederek bu halinden kurtulabilir.

Hanifilere göre gusül abdesti olmayanların içinde durmaksızın geçmek suretiyle de olsa mescide girmeleri haramdır. Ancak evinin kapısı mescide açılan kişiler kapıların yönünü değiştiremiyorlar ve oturacak başka bir ev de bulamıyorlar ise ortada bir zaruret bulunduğu için mescitten geçebilirler. Mescitte iken cünüp olan kişi bulunduğu yerde teyemmüm edip, hemen dışarıya çıkmalıdır. Dışarı çıkmaya gücü yetmiyorsa teyemmümle orada kalabilir.

Bu ayetle ilgili birkaç tefsire yer vermek istiyoruz.

Taberi: İbn Abbas'tan; "Cünüpken -ve gusül için yıkanacak su varken- yıkanmadan önce namaza yaklaşmayın. Su bulamazsanız, teyemmüm yapın." Taberi, aynı manayı ifade eden yaklaşık 14 tane rivayette bulunmuştur. Ayeti, "Namazgâha yaklaşmayın" şeklinde anlayanlara da yer veren Taberi şu rivayetleri nakleder: "Sarhoşken –ne dediğinizi bilinceye kadar- namaz kılmak için mescide yaklaşmayın. Cünüpken -gusledinceye kadar- mescide yaklaşmayın. Ancak yolcu iseniz cünüpken mescide girip-çıkabilirsiniz." Taberi, ikinci görüşün doğru olduğunu söyler. Buna göre mana şöyle olur:

يا أيها الذين آمنوا لا تقربوا المساجد للصلاة مصلين فيها وأنتم سكارى حتى تعلموا ما تقولون، ولا تقربوها أيضاً جنباً حتى تغتسلوا إلا عابري سبيل.

"... sarhoşken namaz kılmaya gayesiyle –ne dediğinizi bilinceye kadar- mescitlere yaklaşmayın. Ve yolculuk haliniz hariç, yıkanınca kadar cünüpken mescide yaklaşmayın." (Taberi, Tefsiru Taberi, Tah. Et-Türki, VII/45-97)

Taberi, ikinci mananın doğru oluşunu şöyle izah eder: "Ayetin, *وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ الْمَنَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا* } ve su bulamayan misafirin nasıl davranacağına dair hüküm belirtilmiş olmaktadır. Yani bu kişi teyemmüm ederek namazını kılar. *{ وَلَا جُنْبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ }* kısmı ise, (yolcuyu ifade etmemektedir) başka bir hususa işaret etmektedir. Şayet bu kısımdaki "abirü sebil" ifadesiyle misafir kişi kastedilmiş olsaydı, ayetin devamında gelen misafir ifadesine ne diyecektik? Yolcu iki defa tekrar etmiş olurdu ki, böyle bir mana uygun değildir." (Taberi, VII/58)

Zamahşeri: *{ وَلَا جُنْبًا }* kelimesi, *{ وَأَنْتُمْ سُكْرَىٰ }* ifadesine atfedilmiştir. Vav harfi, "vav-ı haliye"dir ki, mensub'dur. Şöyle demek istenmiştir: "Sarhoş haldeyken ve cünüp haldeyken..." *{ إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ }* ifadesi önceki kelimeye atfedildiği için haldir ve mensuptur. Buna göre mana şöyle takdir edilir: 'cünüp haldeyken namaza yaklaşmayın.

Ancak bir mazeret sebebiyle namaza yaklaşabilirsiniz ki, o da yoldan geçme halidir. *وعبور* ifadesinin, hal olmayıp, “cünüp” kelimesinin sıfatı olması caizdir. Yani, ‘yoldan geçme veya yolculuk özelliğiniz hariç, cünüp haldeyken namaza yaklaşmayın. Şöyle ki: ‘Cünüp ve mukim haldeyken, bir mazeretiniz de yokken namaza yaklaşmayın.’ Cünüp halde iken sefer/yolcu olma mazeretinden dolayı namaz nasıl sahih olur, dersin şöyle cevap veririm: ‘Cünüp kelimesiyle, gusül yapmayanlar kastedilmiştir. Yani şöyle demek istenmiştir: ‘Gusül yapmadan, (gusül yapıncaya kadar) namaza yaklaşmayın. Ancak misafir/yolcu olmanız istisnadır.’

Ayetteki ‘namaza yaklaşmayın’ hitabındaki namazı, ‘mescid’ ile açıklayanlara göre mana şöyle olur: ‘Cünüp haldeyken mescide yaklaşmayın; ancak zorunlu olarak suya ulaşmak için yolun mescidden geçmesi yahut suyun mescidde olması, ya da mescid içinde iken ihtilam olma durumlarında mescidden geçilebilir.’ Rivayet edildiğine göre Ensardan bazılarının kapıları mescide açılıyordu. Cünüplük hallerinde de mecburen mescidi kullanıyorlardı. Bu durumda olanlara bu ayet bir ruhsat vermiş oldu.” (*Zamahşeri, el-Keşşaf, II/83*).

Görüleceği üzere Zamahşeri ayeti her iki duruma göre de yorumlamıştır. Bu ayetle dört sınıf (hasta-misafir-muhdis-cünüp) insanın mazeretleri dile getirilmiş, abdest alamadıkları takdirde teyemmüm yapabilecekleri ruhsatı getirilmiştir, der. (*Keşşaf, II/84*)

Tabatabai: el-Mizan adlı tefsirinde, “namaza yaklaşmayın”dan maksadın, “mescide yaklaşmayın” demek olduğunu söyler ve bunun gerekçelerini örnekleriyle izah eder. (*Tabatabai, el-Mizan*)

قوله تعالى: «يا أيها الذين آمنوا» إلى قوله: «ما تقولون» المراد بالصلاة المسجد، و الدليل عليه قوله: و لا جنبا إلا عابري سبيل، و المقتضى لهذا التجوز قوله حتى تعلموا ما تقولون إذ لو قيل: لا تقربوا المسجد و أنتم سكارى لم يستقم تعليقه بقوله: «حتى تعلموا ما تقولون» أو أفاد التعليل معني آخر غير مقصود مع أن المقصود إفادة أنكم في حال الصلاة تواجهون مقام العظمة و الكبرياء و تخاطبون رب العالمين فلا يصلح لكم أن تسكروا و تطلوا عقولكم برجس الخمر فلا تعلموا ما تقولون، و هذا المعنى كما ترى - يناسب النهي عن اقتراب الصلاة لكن الصلاة لما كانت أكثر ما تقع تقع في المسجد جماعة - على السنة - و كان من القصد أن تذكر أحكام الجنب في دخوله المسجد أوجز في المقال و سبك الكلام على ما ترى.

Delil: 2

Cesra binti Dicace'nin (Fethu'l-Kadir'de “Dicace” şeklinde harekelenmiştir) Hz. Aişe'den yaptığı nakil:

أَخْبَرَنَا أَبُو هِشَامِ النَّخْرَوِيُّ ، نا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ ، نا أَفْلَحُ بْنُ خَلِيقَةَ أَبُو حَسَّانِ الدَّهْلِيُّ ، قَالَ : حَدَّثَنِي جَسْرَةُ بِنْتُ دَجَاجَةَ ، قَالَتْ : سَمِعْتُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ، تَقُولُ : قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فِينَا وَوُجُوهُ يَنْتَبِ أَصْحَابِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَقَالَ : وَجَّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ ، قَالَ : ثُمَّ دَخَلَ فَكَلَّمَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ

ÜÇÜNCÜ OTURUM

يَمْكُثُ ، فَلَمْ يُوجِّهُوْهَا رَجَاءً أَنْ يَقُولَ لَهُمْ رُحْصًا ، قَالَتْ : ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَتَأَدَّى بِصَوْتِهِ : « وَجَّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ ، فَإِنِّي لَا أَجِلُّ الْمَسْجِدَ لِخَائِضٍ ، وَلَا جُنْبٍ . »

“Ashab-ı Kiram’ın evlerinin yönü (kapısı) mescide bakıyordu. Hz. Peygamber, mescide gelerek ashabına: “Bu evlerin yönünü mescitten çeviriniz” dedi ve evine girdi. Ashab bu konuda kendilerine bir ruhsat gelir ümidiyle bir şey yapmadılar. Daha sonra Hz. Peygamber tekrar: “Bu evlerin yönlerini mescitten çeviriniz. Çünkü ben hayızlı ve cünübe mescidi helâl kılmıyorum.” buyurdu. (*Hadisin nakledildiği kaynak ve hadislerle ilgili yorumlar için bk., Ebu Davud, Tahare, 93 (232); Muhammed el-Hindi, Avnu'l-Ma'bud (Ebu Davud şerhi), I/267; Zeylai, Nasburraye, I/255; eş-Şevkani, es-Seylü'l-Cerrar, I/109; Beyhaki, 2/442-443; Ebu Abdillah ez-Zehabi, Mizanu'l-İ'tidal, I/399; Tefsiru İbn Kesir, I/475).*

Hadisin Yorum: Bu hadis hakkında (sened-metin) pekçok yorum yapılmıştır. Özetle, bu rivayetin sahih olmadığı, bununla hüküm çıkarılamayacağı üzerinde çoğunluk ittifak etmiştir. Mesela İbn Seyyidinnas, “hasenlikte en alt mertebede” bir hadis olduğunu söyler. Buhari, Cesra için “acaib” der. Ayrıca “Eflet” meçhul biri olarak görülmüştür. İmam Zühri, Eflet’in, Halife’nin oğlu olduğunu tespit ederek meçhullükten çıkarmış ancak hadisin sağlıklı olmadığını belirtmiştir. Ebu Davud ise sadece rivayetle yetinmiş, hiçbir yorumda bulunmamıştır. (*Hattabi, Me’âlimu’s-Sünen, II/315*) İbn Mace de bu yönde bir nakilde bulunmuş, isnadının zayıf olduğunu (*mu’dal: senetten birbiri peşine bir veya daha fazla ravinin sakıt olduğu hadis*) söylemiştir. Şevkani de bu hadis hakkında muhaddislerin görüşlerini nakletmiş, hayızlının mescide girebileceğine dair görüşlerin daha doğru olduğunu belirtmiştir. (*Şevkani, Neylü'l-Evtar, I/269-270*)

Mescide açılan kapıların kapatılması: Öncelikle mescide açılan kapıların kapatılma sebebini bilmek gerekir. Yasaklama geldiğinde, sadece Ebubekir için istisna getirilmiştir. Peygamberin kendi evinin kapı ve pencereleri de vefatına kadar açık kalmıştır. Şayet hayızlı-cünüplerin mescide girmeleri yasak olsaydı bu yasak Peygamberin eşleri ve Ebubekir’in kadın ve kızları için de geçerli olurdu. Zira farzlar ve haramlar herkesi kapsar.

Sahih hadislerde kapatılması emrinin kapılarla, diğer emrin ise pencerelerle alakalı iki ayrı emir olduğu görülmektedir. Sanki ortada iki ayrı yasak vardır. Bazı âlimlere göre ashab, kapıların kapatılması emrini yerine getirmişler fakat bu defa da mescit yönünde pencereler açmışlardır. Rasulullah (s.a.s.) bunu da hoş görmemiş ve aynı şekilde pencerelerin de kapatılmasını emir buyurmuştu. (**Hattabi, el-Mealim, II/310**).

Mescide açılan kapıların kapatılmasının sebebi hayızlı ve cünübün mescide girmesinin engellenmesi olduğunu söylersek, pencerelerin kapatılması sebebini izah etmek zor olacaktır. Zira su vb. bir ihtiyaç için evlerinden çıkan mü’minler kapıyı kullanacak ve mescidden geçmeye ihtiyaçları kalmayacaktır.

Bu durumda kapı-pencerelerin kapatılma sebebinin birbiriyle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Ebubekir için istisna getirildiğine göre, şunu demek mümkündür: Kapıların-pencerelerin mescide açılması büyük bir ayrıcalıktır. Zira peygamberin vefatından sonra mescide bitişik/bağlantılı bu evleri paylaşma hususunda sahabiler muhtemel bir tartışma-münakaşa yaşayabilirlerdi. Ebu Bekir'in kapısının açık durmasına müsaade edilmesi onun özel konumuna işaret içindir. Nitekim durum da bu şekilde idi.

Kapıların-pencerelerin kapatılma sebebi olarak şunlar denebilir: Evdeki konuşmalar, gürültüler, yemek kokuları, cemaatin bu evdekileri görmesi, mescidi kendi evi gibi kullanma isteği... vb. sebepler söylenebilir.

Bu tür sebepler varken, bu rivayeti cünüp-hayızlının mescide giremeyeceğine dair delil getirmek yersiz görünmektedir.

İlk delilde verdiğimiz ayetin üzerinde biraz daha durmak istiyoruz. İlgili ayeti (Nisa 43) değerlendirmeye aldığımızda bu ayetin hayız-cünüp hali ile ilgili olduğu söylenebileceği gibi, ilgili olmadığı da söylenebilir.

İkinci ihtimale göre: "Ābir", kelimesi karşıdan karşıya geçen, yol kat eden, rüya yorumu yapan kişi anlamlarına gelmektedir. Bu ayette "Ābir" kelimesine "karşıdan karşıya geçen kişi" anlamı verildiğinde, "salat" kelimesine de namazgâh (cami, mescit) denmesi gerekir ve bu zorunludur. Zira bu yapılmaz da "salat" kelimesine asıl anlamı verilirse ortaya "namazın bir yakasından öbür yakasına geçmek" gibi garip bir mana ortaya çıkar. "Manay-ı hakiki teazzür ettikte mecaza gidilir." (bir kelimeye sözlük anlamı verildiğinde anlaşılması imkansız hale geliyorsa o kelimeye mecazi mana verilir.) kuralınca, "ābir" kelimesine karşıdan karşıya geçen kişi anlamı verildiğinde, "salat" kelimesine de namaz yeri/namazgah anlamı verilmesi zorunludur.

Fakat "ābir"e taşıdığı anlamlardan sadece birini yüklemek için böyle bir zorlanmaya girmeye gerek yoktur. Hemen her Arapça sözlükte en geniş anlamıyla "ābir" kelimesine, "karşıdan karşıya geçen", "yol kateden" manaları verilmiştir. Bu da yolcu (ibnüssebil) kelimesine karşılık gelmektedir.

Kelimenin ikinci anlamını birincisi ile karıştırmamak lazımdır. Yol kateden kişi yol boyunca giden kişidir. Çünkü yollar karşıdan karşıya geçerek kat edilmez. En azından böyle yol katedenler varsa bunlar kaide değil istisna olarak zikredilir. Rüya tabircisine de "ābir" denilmesi rüyayı başından sonuna kadar düşündükten sonra yorum yaptığı içindir.

Kısaca, Nisa 43. ayeti içerisinde bulunan "salat=namaz" kelimesine kendi taşıdığı anlamın dışında bazı manalar yüklemek için asıl anlamı ile ayetin anlaşılacak bir duruma, bir çıkmaza girmesi lazımdır. Oysaki "ābir" kelimesine yolcu anlamı verilirse

ÜÇÜNCÜ OTURUM

bu problem kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Nitekim ayetin başlangıcında “cünüb iken yolcu olan müstesna namaza yaklaşmayın” buyurulmuş ve daha sonra yolculuk halindeki cünübün durumuna açıklık getirilerek namaz için teyemmüm emri getirilmiştir. Aynı hususu açıklayan Maide suresinin 6. ayetinde “âbir” yerine “ev ala seferin” ifadesi kullanılarak konuya açıklık getirilmiştir.

Bu ayetin nüzul sebebinden de anlaşılacağı üzere, henüz içki yasağı gelmemişken, ashab cemaatle namaz kılmış, bu esnada imam sureyi okurken yanılmıştır. Bunun üzerine inen bu ayetle, sarhoşken ve cünüpken namaza yaklaşma yasağı getirilmiştir.

Hanefiler, “mescide açılan kapı ve pencerelerin kapatılmasını emreden” bu rivayete istinaden cünüp ve hayızlıların mescide giremeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu mescid, beş vakit namazın kılındığı, umuma açık olan camilerdir. (*Hattabi, II/315; İbn Abidin, Haşiyetü İbn Abidin, I/213*).

İmam Şafii'ye göre gusül abdesti olmayanların mescitte durmaları haramdır. O'na göre ayetteki “yaklaşmayın” sözü, “namaz kılınan mekânlara yaklaşmayın” demektir. **Zeyd b. Eslem** de bu iddiadadır. Fakat kişi mescitte iken ihtilâm olmuş ve mescidin kapıları üzerine kapatılmışsa yahut gusül abdesti olmayan herhangi bir kişi mescitten çıktığı takdirde malının telef olmasından korkarsa zarurete binaen teyemmüm yaparak mescitte kalabilir.

Şafilere göre, hayızlı ve cünübün mescitten geçmesi ayrı bir konudur. Buna göre cünüb kişinin mescitten geçmesi caizdir. Zira onlar Nisa 4/43. ayeti, cünübün mescitten geçmesine bir ruhsat olarak değerlendirirler: Ayetteki “âbir-i sebil” kelimesi, “yol geçen, karşıdan karşıya geçen” anlamına gelir. Çünkü başka türlü yol geçmek imkânsızdır. “Âbir” kelimesine karşıdan karşıya geçen anlamı verildiğinde ise ayetin akışı gereği, namazın bir yakasından öbür yakasına geçilmesi gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır. Böyle bir eylem imkânsız olduğu için Şafililer zorunlu olarak namaz kelimesine de âyet içerisinde “namaz yeri” anlamı vermişler ve âyeti kerimeyi cünüp olduğunuz zaman yol olarak kullanan gelip geçen hariç namaz yerine yani mescitlere yaklaşmayın şeklinde tefsir etmişlerdir. (*el-Heytemi, Ahmed b. Hacer, Tuhfetü'l Muhtac, Kitab-ı Gusl, I/268*).

Ayrıca hayızlı kadının mescidi kirletme korkusu varsa geçmesi haram, böyle bir korkusu yoksa mekruhtur demişlerdir.

İmam Malik, hayızlı kişi, asıl itibarıyla namaz kılınan mekânlardan (mescidler) geçmez, der.

Maliki mezhebinde cünüp ve hayızlının mescide girmesi haramdır. Delil olarak Cesra hadisini “Ben mescidi hayızlı ve cünübe helâl kılmıyorum” ileri sürerler. (*Malik b. Enes, el-Müdevvenetü'l Kübrâ, I/37; İbn Rüşd, Bidayetül Müctehid, I/38*). Oysa İbn Rüşd,

Cesra hadisi ile ilgili olarak “bu hadis, hadis ehlinin görüşüne göre sahihliği tesbit edilmemiş bir hadistir” der.

Hanbelilere göre cünüp ve hayızlının mescitte durması haramdır. Delil olarak Cesra hadisini kabul ederler. İhtiyaç halinde içeride kalmaksızın bir şey almak ya da bir şey bırakmak amacıyla mescidin içinden geçilmesi caizdir. Cünübün mescitte durmasının haram olması abdesti (namaz abdesti) olmadığı taktirdedir. Abdesti olan (namaz abdesti) cünüp, mescitte durabilir. (*İbn Kudame, Muğni, I/146*).

Hanbeliler Nisa 4/43. ayeti, cünübün mescidin içinden geçmesine bir ruhsat olarak değerlendirirler. Hanbeliler, Hz. Aişe'nin mescidden seccade alması hadisini ve ashabın cünüpken mescidde yürürlerdi hadisini delil getirerek, gusül abdesti olmayanların mescitten geçebileceklerini söylerler.

El-Ceziri, Hanbeli Mezhebine göre “hayızlı kadının kanının kesilmesi halinde cünüple aynı hükme tabi olur ve namaz için alınan abdestle mescitlere girebilir.” Görüşünü nakleder ama Hanbeli kaynaklarında böyle bir bilgi yoktur. (*el-Ceziri, Abdurrahman, Mezahibu'l-Erbaa, I/157*).

Namaz abdesti alan cünüp, mescide girebilir. Delil ise, “Hz. Peygamber'in ashabı abdestsizken mescitte konuşurlardı. Cünüp olan da abdest aldıktan sonra mescide girer ve konuşmaya katılırdı.” hadisidir. (*İbn Kudame, Muğni, I/146*). Onlara göre cünübün mescide girmesinin cevazında icma vardır.

Delil: 3

Ümmü Atıyye>den nakledilen rivayete göre:

أن النبي صلى الله عليه وسلم أمر بإخراج العواتق وذوات الخدور والحَيض في صلاة العيد ، ليشهدن الخير ودعوة المؤمنين، ويعتزل الحيض المصلی

“Hz. Peygamber ergenlik çağına gelmek üzere olan çocukların, engellilerin (yaşlıların-kötürümlerin) ve hayızlıların bayram namazının kılındığı alana getirilmelerini emretti. Ta ki, o manevi ortamı görsünler, konuşmalardan yararlansınlar. Hayızlı olanlar, namazgâhtan ayrı bir yerde dururlardı” (*Buhari, Hayız, 23 (324); Müslim, Salatü'l-iydeyn, I, (890)*).

Bu hadise göre Hz. Peygamber hayızlı kadınları namazgâhtan uzakta tutmuştur. Buna göre mescidden uzak durmaları daha gerekli bir durumdur. Fakat hayızlının mescide giremeyeceğine dair bu delil de yorum da makul değildir. Zira bayram namazını camide değil, açık alanda kılıyorlardı. İslam'a göre yeryüzünün tamamı mescid hükümlindedir. (*Buhari, Salât, 56, (84)*). O halde hayızlıyı yeryüzünün bir mekânından yasaklamak, diğer yerlerin serbest olduğunu söylemek yanlış olur. Ayrıca Müslim'in

ÜÇÜNCÜ OTURUM

rivayet ettiği hadiste «فأما الحيض فيعتزلن الصلاة» “hayızlılar namaz kılmaktan uzak duruyorlardır” denmiştir. Dolayısıyla burada hayızlının namaz kılamayacağı anlaşılır, namaz mekânına yaklaşamayacağı anlaşılmaz.

Delil: 4

حدثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَشْرٍ ، ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، أَخْبَرَنِي أَبِي ، عَنْ عَائِشَةَ ، قَالَتْ : « كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضْغِي إِلَيَّ رَأْسَهُ وَهُوَ مُجَاوِرٌ فِي الْمَسْجِدِ ، فَأَرْجُلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ. »

“Hz. Peygamber kendisi mescidin içinden başını pencereden bana uzatırdı, ben de hayızlı olduğum bir halde onun başını yıkar-tarardım” (Buhari, İ'tikaf, 3, (2029)).

Âdetli bayanın mescide giremeyeceğine dair nakledilen bu hadis, delalet bakımından sarih/açık değildir. Zira Hz. Aişe'nin hayızlı haldeyken mescide girmemesinin başka bir sebebi olabilir. Mesela mescidde erkekler olduğu için veya bir başka sebep olabilir.

Ebu Hanife ve Süfyan, “mecbur kalmadıkça hayız ve cünüp kişiler camiden geçmemeli; mecbur kaldıklarında teyemmüm ederek geçmelidirler” demişlerdir.

Sonuç:

İmam Nevevi, mescitlerle ilgili 33 adet madde sıralamıştır. Bu maddelerden bazıları şöyledir: (özetleyerek)

1. İmam Şafii, hayız-nifas-cünüp kişilerin beklemeksizin mescidden geçmelerinin mekruh olmadığını, caiz olduğunu söylemişlerdir. Mescidden geçme nedenleri bir ihtiyaç için olsun, ya da bir başka şey için olsun aynı hükme tabidir. Ancak evla olan, bir ihtiyaç varsa mescidden geçmektir. Zira Hanefilere göre mescidi yol edinmek ve içinden geçmek tahrimen mekruhtur. Malikiler ise, yol için mescidin içinden sıkça geçmek mekruhtur demiştir.

2. Mescid içinde ihtilam olan kişi, orada beklemeden hemen çıkması vaciptir. Bir engel dolayısıyla cünüp halde iken mescidden çıkamazsa, içinde kalmasında bir sakınca olmaz. Mescid içindeki toprakla teyemmüm alması haramdır. Buna rağmen yine de teyemmüm alırsa, geçerli olur. Mescid dışında cünüp olan kişi, mescid içindeki suyu almak için mescide girmesi ve orada gusletmesi caiz değildir. Susuzluğunu gidermek için cünüp haldeyken cami içindeki suyu almaya girebilir, ancak beklemeden hemen içeceği suyu alıp çıkmalıdır.

3. Abdestsiz kişinin her ne sebeple olursa olsun, mescide girmesi ve orada durmasında ittifakla bir sakınca yoktur.

4. Mescidde uyumak caizdir. Şafii'ye göre bu durum mekruh değildir. İmam Malik, yabancı/yolcular için mescidde uyumakta bir sakınca görmez ama mukim olanlar için

sakıncalı görür. Hanefiler, evsiz-yurtsuzlar ve itikâfa girenler için mescidde uyumayı caiz görürler. İmam Ahmed ve İshak ise, yolcular için mescidde uyumayı caiz görürler. Ama yatmak ve konuşmak için orada kalmayı uygun görmezler. Malikiler, kâfirin mescide girmesinin -müslüman kişi izin vermiş olsa bile- engellenmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ancak bir ihtiyaç veya iş için girebileceğini söylemişlerdir. Hanefiler ise, kâfirin her mescide girebileceğini söylemişlerdir. İmam Şafii, Kabe hariç diğer mescitlere kafirlerin girmesini caiz görmüşlerdir.

5. Mescidde abdest almak caizdir.

6. Sofra açmak, yemek-içmek caizdir.

7. Soğan, sarımsak, baharat gibi kokan yiyecekleri yiyen kişilerin mescide girmesi mekruhtur.

8. Mescide tükürmek mekruhtur.

9. Mescide bevletmek haramdır (*el-Fıkhü'l-İslami, Vehbe Zuheyli, I/468-477*).

Dört mezhebin hayızlı-cünüplerin mescide girmesiyle ilgili görüşü benzerlik ifade etmektedir. Dolayısıyla her mezhebin görüşü, kendi mezhepleriyle ilgili fıkıh kitaplarında anlatılmıştır. Bunların hepsine yer vermek, araştırmamızın hacmini zorlayacaktır. Fakat şunu söylemek mümkündür: Dört mezhebin de bu konuyla ilgili görüşlerinin delilleri ayındır ve onları da yukarıda verdik. Başka da delilleri yoktur. (*Dört mezhebe göre camilerin ahkâmı ile ilgili bk., ez-Zerkeşi, İ'lamu'l-mesacid bi ahkâmı'l-mesacid, 301-407; İbn Kudame, el-Muğni, 2/243; ed-Dürü'l-muhtar ve raddü'l-muhtar, I/614-619; el-Fıkhü'l-İslami, Vehbe Zuheyli, I/468-477*).

2. Hayızlı-Nifaslı ve Cünüp Kimseler Mescide Girebilir

Hayızlı-nifaslı-cünüp olanların mescide girebileceklerine dair deliller ise şöyledir:

Delil: 1

Eşyada asıl olan ibahattır. Yeryüzünün tamamı mescid hükmünde olduğuna göre, hayızlı kadının da yürümesi, dolaşması yasak olmadığına göre, mescide girmesinin de bir sakıncası olmaz.

Delil: 2

Kesin olarak bilinmektedir ki, Hz. Peygamber müşrikleri yakalamış ve mescidde onları hapsedmiştir. Allah Teâlâ ise ayette şöyle buyurmuştur:

..يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَائِمِهِمْ هَذَا

“Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pislikten ibarettir. Artık bu yıllarından sonra, Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar...” (Tevbe 9/28)

Buna göre Hz. Peygamber müşrikleri mescidde alıkoyduğuna göre, bir Müslümanın mescide girmesi nasıl yasak olsun! Kaldı ki, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu: Mü'min/(diğer rivayette Müslim) necis olmaz.” (Buhari, Gusül, 23, (283); Müslim, Hayız, 29, (371)). Bu durumda bir Müslümanın mescide girmesi nasıl yasaklanabilir!...

Delil: 3

حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِبَادَةَ الْوَاسِطِيُّ ، نا أَبُو أُسَامَةَ ، ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ « أَنَّ وَليدَةَ سَوْدَاءَ كَانَتْ لِحْيٍ مِنَ الْعَرَبِ فَأَعْتَقَهَا ، وَكَانَتْ عِنْدَهُمْ ، فَخَرَجَتْ صَبِيَّةً لَهُمْ نِيْماً عَلَيْهَا وَشَاخٌ مِنْ سُوَيْرِ حُمْرٍ ، فَوَقَعَ مِنْهَا ، فَمَرَّتِ الْخُدْيَاءُ فَحَسِبْتُهُ لِحْماً فَخَطِطْتُهُ ، فَطَلَبُوهُ فَلَمْ يَجِدُوهُ ، فَأَتَتْهُمُوهَا بِهِ ، فَتَنَسَّوْهَا حَتَّى قَنَسُوا قُبُلَهَا ، قَالَ : فَبَيَّنَّا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ مَرَّتِ الْخُدْيَاءُ ، فَأَلْقَتِ الْوَشَاخَ ، فَوَقَعَ بَيْنَهُمْ ، فَقَالَتْ لَهُمْ : هَذَا الَّذِي أَتَيْتُمُونِي بِهِ ، وَأَنَا مِنْهُ بَرِيئَةٌ ، وَهَاهُوَ ذِي كَمَا تَرَوْنَ ، فَجَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْلَمَتْ ، فَكَانَ لَهَا فِي الْمَسْجِدِ خِيَاءٌ أَوْ حِفْشٌ ، قَالَتْ : فَكَانَتْ تَأْتِينِي فَتَجْلِسُ إِلَيَّ ، فَلَا تَكَادُ تَجْلِسُ مِنِّي مَجْلَسَةً إِلَّا قَالَتْ : وَيَوْمَ الْوَشَاخِ مِنْ تَعَاجِيبِ رَبِّنا إِلَّا أَنَّهُ مِنْ بَلَدَةِ الْكَمَرِ أَنْجَلَنِي فَقُلْتُ لَهَا : « مَا بَالُكَ لَا تَجْلِسِينَ مِنِّي مَجْلِسًا إِلَّا قُلْتَ هَذَا ؟ » قَالَتْ : فَحَدَّثْتَنِي الْحَدِيثَ ، فَدَخَرْتُ ضَرْبَ الْقِيَابِ فِي الْمَسَاجِدِ لِلْإِعْتِكَافِ فِي كِتَابِ الْإِعْتِكَافِ .

Kısa Mana: Hz. Aişe'den nakledilen rivayete göre, köle iken azat edilen **Velide** isminde siyahi bir kadın Hz. Peygamber'e gelerek müslüman oldu. Hz. Nebi onu mescide yerleştirdi. Mescidde bir çadır/yatağı vardı. Zaman zaman Hz. Aişe'nin yanına gider ve onunla sohbet ederdi” (Buhari, Salat, 57, (439)).

Bu rivayeti değerlendiren **İbn Hazm** şöyle der: Bu kadın mescidde ikamet eden biri idi. Bir kadının adet görmesi tabii bir şeydir ve bellidir. Hz. Peygamber bu kadının mescidde kalmasını engellemediğine ve bundan yasaklamadığına göre, yasaklanmamış bir şey mübah demektir. (İbn Hazm, Muhalla, cilt, sayfa var)

Delil: 4

عن أبي هريرة - رضي الله عنه- (أن امرأة سوداء كانت تم المسجد - أو شاباً - ففقدتها أو فقدته رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فسأل عنها أو عنه فقالوا : مات . قال : أفلا كنتم آذنتموني فكأنهم صغروا أمرها ، أو أمره فقال : دلوني على قبره فدلوه فصلى عليها ، ثم قال : إن هذه القبور مملوءة ظلمة على أهلها ، وإن الله تعالى ينورها لهم بصلاتي عليهم)

Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: “Siyahi bir kadın -veya bir genç- mescidin kayyumluk hizmetini yürütüyor (süpürüp temizliyor) du. Resûlullah (a.s.) bir ara onu göremez oldu. 'Kadın -veya genç- hakkında (ne oldu? diye) bilgi sordu. 'O öldü!' dediler. Bunun üzerine 'Bana niye haber vermediniz?' buyurdular. Ashab sanki kadıncağızın

-veya gencin- ölümünü (mühim addetmeyip) küçümsemişlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm: 'Kabirini bana gösterin!' diye emrettiler. Kabir gösterildi. Resûl-i Ekrem kadının kabri üzerine cenaze namazı kıldı. Sonra: 'Bu kabirler, sâhiplerine karanlıkla doludur. Allah, onlar için kıldığınız namazla kabirleri onlara aydınlatır' buyurdular." (*Buhari, Cenaiz, 66 (1337); Salat, 72, (458), 74, (460); Müslim, Cenaiz, 23, (956); Ebu Davud, Cenaiz, 67 (3203); Beyhaki, 4/48*).

Hadisin Müslim'deki rivayet şekli şöyledir:

كَانَتْ سُودَاءَ تَتَمُّ الْمَسْجِدَ فَتُؤَفِّقُ لَيْلًا فَلَمَّا أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُخِيرَ بِمَوْتِهَا فَقَالَ: أَلَا أَدْتُمُونِي بِهَا فَحَرَّحَ بِأَصْحَابِهِ فَوَقَّفَ عَلَى قَبْرِهَا فَكَبَّرَ عَلَيْهَا وَالتَّائِسُ خَلَقَهُ وَدَعَا لَهَا ثُمَّ انْصَرَفَ

"Siyahî bir kadın mescidin kayyumluk hizmetini yürütüyordu ..."

Yorum: Bu hadise göre, kadın (Ümmü Mihcen olduğu söylenmektedir) sürekli mescidde kalıyordu ve Hz. Peygamber hayırlı döneminde iken mescidde kalmamasına dair bir yasaklama getirmemiştir. Kaynaklarda kadın mı, erkek mi olduğuna dair şüpheler olsa da, Beyhaki kitabında bunun bir kadın olduğunu tespit etmiştir.

Delil: 5

Ebu Hureyre'den gelen rivayete göre Hz. Peygamber zamanında Ashab-ı Suffa mescidde kalıyordu. Uzunca bir hadis olan bu rivayete göre Hz. Peygamber, ashâbı ile mescidde oturuyor, onlara sohbet ediyor, onlarla mescidde süt içiyor, yemek yiyorlardı. Bu sahabilerin evleri olmadığı için mescidde yatıp-kalkıyorlardı. Bunların mescidde iken cünüp olmaları kuvvetle muhtemeldir ve de kaçınılmazdır. Bu durumda bir yasak söz konusu olsaydı Hz. Peygamber onları uyarır veya mescidde yatırmazdı. (*Buhari, Rikak, 17, (6452); Tirmizi, Vitir, 17, (479)*).

Bazıları, mescidde yatıp-kalkan bu sahabilerin evsiz-barksız olduklarını, mecburiyetten burada kaldıklarını, bununla delil getirilemeyeceğini söylemişlerdir.

Delil: 6

عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَمَنَّتْ أَنْ أَرَى رُؤْيَا أَقْصَاهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَكَانَتْ غُلَامًا شَابًا عَزَبًا وَكَانَتْ أَنَا فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَيْنِ أَخَذَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبُرِّ وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ كَقَرْنَيْ الْبُرِّ وَإِذَا فِيهَا نَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ فَجَعَلْتُ أَقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ قَالَ فَلَقِيَهُمَا مَلَكٌ فَقَالَ لِي لَنْ يُرَاعَ. فَقَصَصْتُهُمَا عَلَى حَفْصَةَ فَصَمَّتْ عَلَى حَفْصَةَ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ النَّبِيُّ: «بِعَمِّ الرَّجُلِ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ».

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Özet: “İbn Ömer bekâr iken mescidde yatar-kalkardı. Bu esnada iken bir rüya gördü ve bu rüyasını Hz. Peygamber’e anlattı ...” (Buhari, *Teheccüd*, 2, (1121); *Fadail*, 19, (3738); Müslim, *Fadaili Sahabe*, 31, (2479)).

Yorum: Bu hadise göre genç bir erkek mescidde kalmaktadır ve ihtilam olma gibi doğal bir durumun meydana gelmesi kaçınılmazdır. Bu durum mescidde kalmasına engel olsaydı, Hz. Peygamber onu bundan yasaklardı. *

Ancak bu iddiaya şu itiraz gelmiştir: İbn Ömer’in ihtilam olup-olmadığına dair bir açıklama yoktur. Keza, İbn Ömer’in böyle bir durumun olduğunu Hz. Peygamber’e haber verdiği vaki değildir. Hz. Peygamber de İbn Ömer’in ihtilam olduğu durumundan habersizdir.

Bu hadisin mescidde kalmaya delil olamayacağını söyleyenlere şu söylenebilir: Hz. Peygamber, İbn Ömer’in ihtilam olduğunu bilmese ve İbn Ömer de bunu ona söylememiş olsa bile, Allah’tan gizli kalmayacağı malumdur. Eğer cünübün mescidde kalması yasak olsaydı, bunu Allah, Peygamberine haber verir, oda bundan (cünübün mescidde kalmasından) insanları yasaklardı.

Ancak böyle bir itiraz da fazla tutarlı değil. Zira sahabilerden nice hata ve kusur sadır olmuştur ki, her bir hata-kusur hakkında vahyin inzalini beklemek makul değildir.

Delil: 7

Âdetli kadının mescide girmesi ile ilgili Hz. Aişe rivayetinde, Hz. Peygamber tavaf dışında haccın diğer menasikini yapmasını söylemiş, mescide giremeyeceğine dair bir şey söylememiştir. Şayet mescide girmesi de yasaklanmış olsaydı bunu Hz. Peygamber açıkça söylerdi. (“Âdetli kadının tavafi” adlı başlığımızda bu konuya yer verdik. Bu nedenle hadis metnini ve rivayetlerle ilgili görüşleri burada tekrarlamıyoruz. Hadis için bk., Buhârî, *Hayz*, 1, 7; *Hac*, 71; *Edahi*, 3, 10; Müslim, *Hac*, 119, 120; Ebû Davud, *Menâsik*, 23)

Yorum: Bu örneğe şöyle itiraz edilebilir: Elbette bu hadis, âdetli bayanın -tavaf hariç- haccın tüm menasikini yapacağını belirtmektedir. Bu haldeyken mescide girebileceğine dair hükmü ise Hz. Aişe zaten bilmektedir. Mesela bu rivayete göre “tavaf hariç diğer tüm menasiki yap!” emrini alan Hz. Aişe, bu haldeyken namaz kılınmayacağını zaten biliyordu. Onun için hayızlıyken namaz kılabilir miyim diye sorma gereğini duymamıştır. Nitekim mescidde bayanlar namaz kılıyorlar, bunların hayızlı olup-olmadıklarının sorulması abes olacaktır. Dolayısıyla bu rivayet, âdetli bayanın sadece tavaf yapamayacağına, mescide girmesinde ise bir sakınca olmayacağına delildir.

Delil:8

Âdetli kadının bir ihtiyaç dolayısıyla mescide girebileceği konusunda Hz. Aişe'den nakledilen bir hadis şöyledir:

عن عائشة قالت : قال لي رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ناوليني الخُمرةَ مِنَ الْمَسْجِدِ قَالَتْ فَقُلْتُ (إني حائض فقال إِنَّ حَيْضَتَكَ لَيَنْتَثِرُ فِي يَدِي .) فناولتها اياه

Hz. Aişe'den: Hz. Peygamber bana şöyle dedi: Mesciddeki hasır/seccadeyi bana getir. Ben de "hayızlıyım" dedim. O da: "Hayız senin elinde değil ki" dedi. Ben de mescidden o hasır seccadeyi-peygambere getirdim." (*Müslim, Hayız, 3, (298); Ebu Davud, Taharet, 104, (261); Nesai, 2/192; Tirmizi, Taharet, 99, (134)*)

Yorum: Bu hadis, Darimi, Tayalisi, Ahmed b. Hanbel gibi birçok muhaddis tarafından rivayet edilmiştir. İsnadı sahihdir, aynı rivayetin değişik isnadları mevcuttur. Ancak bu hadis Buhari'de bulunmamaktadır. Ebu Hüreyre'nin rivayetinde diğer rivayetlerden farklı olarak seccade yerine, "elbise mi mescidden getir" ibaresi vardır.¹

Farklı rivayetlerde göze çarpan durumlar şöyledir:

1. Hadisteki "Humra" otlardan yapılan hasır demektir. Bu hadislerde kimi zaman humra, kimi zaman da elbise kelimesi zikredilmiştir.

2. (من المسجد)kelimesi hadisin aslında yoktur ve Hz. Peygamber'in sözü değildir. İmam Nevevi, Müslim'in şerhinde bu kelimenin Hz. Aişe'nin sözü olduğunu söyler. Buna göre hadis metni şöyledir: قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم من المسجد: ناوليني الخُمرة «Hz. Peygamber mescidde, bende evde iken: Humra'yı bana getir dedi.»

Ancak genel kanaat, Hz. Aişe'nin mesciddeki seccadeyi getirmesidir. Bu farklılıktan dolayı hadisçiler kitaplarına (باب الحائض تتناول الشيء من المسجد)başlığını koymuşlardır ki, "âdetli kadının mescidden bir şey alması" durumu asıldır. Dört sünen sahibi hadisi böyle rivayet etmiştir.

3. Tirmizi bu hadise hasen-sahih demiştir. İlim ehlinin geneli de bu görüştedir ki, "hayızlı kadının mescidden bir şey almasında sakınca yoktur" demişlerdir.

1 Hadisteki الخُمرة kelimesindeki "H" harfi dammelidir, fethalı okuyarak içki şişesi anlamında kullananlar olmuştur. Buradan hareketle bazı kötü niyetli insanlar, Peygamber'in bir içki şişesi olduğunu, bunu mescide koyduğunu, Aişe'den de bu şişeyi istediğini söylemektedirler. Bunun hiçbir makul tarafı yoktur. Zira "Humra" hasırdan mamul küçük seccade (Zamahşeri, Keşşaf) demektir. Seccade, insanın yüzünü yerden kapamasından/örtmesinden dolayı bu kelime kullanılmıştır. Ayrıca Arapçada içki için (خُمرة) kelimesi kullanılmaz, (خمر) kelimesi kullanılır. Sadece alnı koyacak büyüklükte bir bez de denmiştir.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

4. el-Hattabi, (el-Mealim) adlı eserinde: “Bu hadisten hüküm olarak hayızlı bir kadının mescidden bir şey almasında bir sakınca yoktur” hükmünü çıkarmıştır.

5. Şevkani farklı bir rivayet olarak şu hadisi nakleder:

عن ابن عمر: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعائشة: ناوليني الخمرة من المسجد. قالت: إنها حائض. قال: إنها ليست في كفاك .

Mana: İbn Ömer'den: Hz. Peygamber, Hz. Aişe'ye mesciddeki hasını getirmesini söyler. O da hayız döneminde olduğunu belirtince, o senin avucunda (iraden dâhilinde) olan bir şey değil ki! Diye karşılık verir.”

Şevkani bu hadisle ilgili şu yorumu getirir: Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Ebu Leyla ve ondan da Nafi zinciriyle gelmiştir. Her iki ravi de Şeyhain'in ravilerindedir. Ancak Ebu Leyla “seyyiu'l-hıfz”/hıfzı zayıftır. Hattabi, Şafii'den bu hadisi rivayet etmiştir. Bu hadis, hayızlı bir kadının -bedeninde necaset yoksa- mescide girmesinde bir sakınca olmadığına delildir. (*Şevkani, Neylü'l-evtar, I/268*)

6. Bazıları, “eve veya mescide girmemeye yemin eden bir kimse, elini veya vücudunun bir kısmını içeri soksa, -vücudunun tamamıyla oraya girmediğiçe- yeminini bozmuş olmaz” demişlerdir. Bu manayı ise şuradan çıkarmışlardır: “Hz. Aişe mescide girmemiş, sadece elini uzatarak mesciddeki o seccadeyi/elbiseyi almıştır.” Oysa hadiste bu manaya bir işaret yoktur. Bu mana hadisi takyiddir ve yanlış bir istinbattır. Dolayısıyla el-Hattabi bu manayı verirken, âdetli kadının mescide giremeyeceğine dair görüşü benimsemektedir ve bunun için de bu hadisi böyle takyid etmektedir. Oysa Hattabinin bu görüşü yanlıştır. Zira Hz. Peygamber'in, bir ısrarı vardır ki, onun mescide gitmesini istiyor.

Söyle ki: Bu hadisin mutlak olduğunu ve umumi mana ifade ettiğini (*Hz. Aişe'nin, elini uzatarak mescidden seccadeyi almadığını, bizzat mescide girerek onu aldığı*) destekleyen başka rivayetler mevcuttur:

Mesela:

«كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يدخل على إحدانا وهي حائض فيضع رأسه في حجرها فيقرأ القرآن وهي حائض ثم تقوم إحدانا بخمرته فتضعها في المسجد وهي حائض»

Hadisin bağlamı göz önüne alınarak kısa mana: Hz. Meymune'nin yanında otururken ibn Abbas saç-başı dağınık bir şekilde yanımıza geldi. Hz. Meymune bu dağınıklığının sebebini sordu. O da, annem hayızlı olduğu için bana dokunmuyor dedi. Bunun üzerine Hz. Meymune: Elde hiç hayız olur mu? Hz. Peygamber bizlerden hayızlı olan birinin yanına gelirdi de başını onun kucağına koyar Kur'an okurdu. Yine bizden hayızlı olan biri peygamberin hasırını/seccadesini götürür mescide koyardı. Hayız elin neresinde olacak ki!” demiştir. Ahmed b. Hanbel, Nesai, gibi birçok kaynakta bu hadis

kayıtlıdır. Nesai, “tedau kelimesi yerine) (فتبسطها وهي حائض ” ibaresini kullanmıştır.

Şevkani, bu hadisteki Muhammed b. Mansur, Menbuz, İbn Muin isimli ravilerin sika olduğunu söylemiştir. Benzer hadisi Abdurrezzak, Ebu Şeybe de rivayet etmiştir. Ayrıca hayızlı kadının mescide girmesinin caiz olduğunu, mescide bir hasır koymakla, mesciddeki hasırı almak arasında bir farkın olmadığını, her iki durumun da kadının âdetli iken mescide girmesinin delili olduğunu söylemiştir. (*Şevkani, Neylü'l-evtar, I/269*).

Delil: 9

روى سعيد بن منصور والأثرم : عن عطاء بن يسار قال: رأيت رجلاً من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم يجلسون في المسجد وهم مُجْتَبُونَ إذا تَوَضَّؤُوا وضوء الصلاة

Mana: “Ata b. Yesar şöyle demiştir: Hz. Peygamber’in ashabından nicelerini gördüm ki, namaz abdesti alırlardı ve cünüp vaziyette mescidde otururlardı.” (*Said b. Mansur, Sünen, IV/1275*).

Ahmed b. Hanbel, “cünüp kişi abdest alarak mescidde kalabilir” der ve Said b. Mansur’dan bu nakli delil olarak sunar. Ancak Ahmed bu rivayetle cünüp kişinin mescidde kalabileceğini, hayızlının ise kalamayacağını belirtir. Yani ona göre cünüp ile hayızlının hükmü farklıdır.

İbn Kudame bu rivayete dayanarak cünübün mescide girmesinde bir sakınca olmadığını belirtir. (*İbn. Kudame, Muğni, 146*)

Yukarıdaki rivayete benzer diğer bir hadis ise şöyledir:

كان أصحاب رسول الله يتحدثون في المسجد وهم على غير وضوء، وكان الرجل يكون جنباً فيتوضأ ثم يدخل المسجد فيتحدث.

Mana: Rasulüllah’ın ashabı abdestsiz bir vaziyette iken mescidde otururlardı. Cünüp iseler, abdest alırlar sonra mescide girerek orada oturup konuşurlardı.” (*Ebu Şeybe, Müsanna, I/135*).

Yine benzer bir hadisi **Darimi**, Cabir’den şöyle nakleder:

وعن زيد بن أسلم قال: «كان أصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يمشون في المسجد وهم جنب» .

“Ashab-ı Rasul, cünüp iken mescidde yürürlerdi ...” Darimi bu hadisi İbn Münzir, İbn Ebi Leyla, Ebu Zübeyr yoluyla nakletmiştir ki raviler sikadır. Fakat İbn Ebi Leyla “seyyiu’l-hıfz” dır, Ebu Zübeyr ise “Müdelles” yapmaktadır. **Beyhaki**, bu rivayetle, mescide girmek için abdestli olmanın müstehab olduğu anlamına geldiğini söyler.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Müzeni ve Davud, “hayızlının mescide girmesi yasak olsaydı, Hz. Aişe hayızlı olduğunda ona söylerdi, fakat onu bundan yasaklamamıştır. Sadece tavaf etmesini yasaklamıştır. Hz. Peygamber hayızlının mescide girmesini yasaklamamasına rağmen, “bu helal değildir” demek son derece yanlış ve batıl bir sözdür, derler.

Kurtubi, ليس بالمؤمن لا يتنجس إن hadisini zikrederek, cünüp olanın mescide girmesinin caiz olduğunu söylemiştir. (*el-Cami li Ahkami'l-Kur'an, sayfası, cildi mevcut*)

3. Zahirilerin görüşleri:

İbn Hazm, hayız-nifas-cünüp haldekilerin mescide girmesinde bir sakınca olmadığını belirtmiştir. “Zira bu haldekilerin mescide giremeyeceklerine dair bir yasak söz konusu değildir. Hz. Peygamber, لا يتنجس إن المؤمن “mü'min, necis olmaz” buyurmuştur. Ehl-i Suffa, mescidde peygamberin huzurunda yatıp-kalkardı. Hem onlar üç-beş kişi değil, kalabalık bir topluluk idiler. Mescidde iken onlardan cünüp olanlar oluyordu. Cünüp halde iken onların mescidde kalmalarını Hz. Peygamber yasaklamamıştır. İmam Şafii, mecbur kalmadıkça cünüp-hayızın mescide giremeyeceğini söylemiştir. Delil olarak da Nisa 4/43. ayeti ileri sürmüştür ki, “namaza yaklaşmayın” ifadesinden, “namaz kılınan yere/mescide” yaklaşmayın şeklinde tefsir etmiştir. Zeyd b. Eslem'in de aynı iddiada olduğu söylenmektedir. Zeyd'in böyle bir şey dediğine dair bir nakil yoktur. Böyle bir rivayet olsa bile, Zeyd yanlış yapmış demektir. Böyle bir anlayış, sanki Allah'ın zanda bulunmuş olur. Hâlbuki ayet, namazın kendisini ifade etmektedir. Bu mana hem Hz. Ali'den hem İbn Abbas'dan ve diğer birçok kişiden nakledilmiştir. Köle iken azad edilen ve daha sonra Müslüman olan, mescide yerleştirilen siyahi kadının durumu da hayızlıların mescidde kalmasında sakınca olmadığını göstermektedir. Yeryüzü bana mescid kılındı hadisi de hayızlıların mescide girebileceğine delildir.

İbn Hazm, yukarıda lehte ve aleyhte zikrettiğimiz delilleri ele alarak, cünübün-hayızlının mescide girmesinde bir sakınca olmadığını ispatlamaya çalışır. Son olarak Hz. Aişe'ye tavaf dışında haccın diğer menasikini yapmasını emreden rivayete işaret ederek, “şayet âdetlinin mescide girmesi yasak olsaydı, bunu Hz. Peygamber açıkça Hz. Aişe'ye söylerdi” demiştir. (*İbn Hazm, el-Muhalla, II/184-187*).

3. Şii Kaynaklara göre âdetlinin mescide girmesi

Ayetullah Seyyid Ali Sistani, “Tavdihu'l Mesail” adlı eserinde **cünüb** kimseye haram olan şeyleri şöyle belirtir:

a. Bedeninden bir yeri Kur'an yazısına veya herhangi bir dilde Allah'ın ismine sürmesi. Peygamberler ve Ehlibeyt İmamlarının ve Hz. Zehra'nın isimlerine de dokunmaması daha iyidir.

VI. GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI

b. Mescid-i Haram'a ve Mescid-i Nebevî'ye girmek, bir kapıdan girip diğer bir kapıdan çıkılsa bile.

c. Diğer camilere girmesi de haramdır. Aynı şekilde ihtiyat gereği İmamların (a.s) türbelerinde durması haramdır. Ama bir kapıdan girer diğer kapıdan çıkarsa mahsuru yoktur.

d. Bir şeyi almak amacıyla mescide girmek ve yine ihtiyaten mescide bir şey koymak.

e. Farz secdesi olan sureleri okumak. Bunlar dört suredir: Secde, Fussilet, Necm, Alak.

Hayızlı kadının yapması yasak/haram olan hususlar şöyledir:

a. Namaz gibi abdest, gusül veya teyemmümle yapılması gereken ibadetler. Fakat cenaze namazı gibi, abdest, gusül ve teyemmümü gerektirmeyen ibadetleri yapabilir.

b. Cünüp olan kimse için haram olan şeylerin hepsi. (Yani mescide girmek, oradan bir şey almak haramdır.)

c. Cinsel ilişkide bulunmak. (Yaklaşık 22 madde sıralamıştır)

Ayetullah Seyid Ali Sistani, "Tavdihü'l Mesail" Web sayfası: (http://www.islamkutuphanesi.com/turkcekitap/online/tamilmihal/book.htm#_Toc111104615)

Bazı farklılıklar göze çarpsa da Şia'ya göre âdetli kadının mescide girmesi yasaktır, haramdır.

Sonuç:

Mevcut ayet ve hadislerden hareketle hayızlı ve cünübün mescide girmesini yasaklayan açık, sahih bir nass yoktur. Aksine bunun caiz olduğuna deliller vardır ve bunlar sahih rivayetlerdir.

Zahiriler, hayızlı-nifaslı-cünüplerin mescide girmelerini hiçbir şarta bağlamadan caiz kabul ederler. Hanbelilere göre, namaz abdesti alan cünüpler mescitte durabilirler. Şafii ve Hanbeliler, cünübün mescitten geçebileceğini kabul ederler. Ancak dört mezhep hayızlı-nifaslı-cünüplerin, bu haldeyken mescide girmelerinin haram olduğunu belirtmişlerdir.

Hayızlı-nifaslı kadının mescidi kirleteceği endişesiyle camiye girmesi haramdır demek, nakle ve akla uygun bir gerekçe değildir. Zira bunu söyleyenler aynı necaseti çevresine bulaştırma özelliğine sahip özürli kişilerin camilere girmesinde hiçbir sakınca görmemektedirler. Nitekim Hz. Peygamber aşırı kanamalı bir yaralıyı, orada devamlı

ÜÇÜNCÜ OTURUM

ikamet etmek üzere bir kadını, hatta bir deveyi bile mescidde alıkoymuştur. (*Buhari, Salat, 56, 77, 78, (84, 109, 110)*). Bir devenin necaseti bulaştırma bakımından, âdetli bayandan daha duyarlı olduğu hiç söylenebilir mi!

Sübutu ve delaleti kat'i olmayan bir nassdan haram veya helal hükmünü çıkarmak uygun değildir. Hayızlı-cünübün mescide giremeyeceğine dair kesin bir hükümde bulunmak yanlış bir sonuç olacaktır. Delaletin zanni olmasından dolayı hayızlının mescide girmesine, en fazla mekruh demek daha isabetli görülmektedir.

Konuyu başka bir mecraya çekerek, ehl-i kitabın yaptığı gibi İslam âlimlerinin de kadınları mescitlerden uzaklaştırdıkları, onlara mabedleri yasakladıkları, onları ikinci sınıf varlıklar statüsüne indirdikleri gibi ithamlarda bulunmak haksızlık, insafsızlık ve sığ bir bakış açısı olacaktır. Böyle bir itham yerine, naslara önyargısız bakmak ve şartlar çerçevesinde âlimlerin konuyla ilgili görüşlerini yeniden değerlendirmek daha isabetli ve gerçekçi olacaktır.

Vallahu a'lemu bissavab: Şüphesiz her şeyin en doğrusunu Cenab-ı Hak bilir.

2. ADETLİ (Özel Günlerindeki) KADININ TAVAF YAPMASI

Bu incelememizde, özel günlerinde olan kadınların hac ibadetinin bir parçası olan tavafı nasıl yerine getirecekleri üzerinde duracağız. İki bölümden oluşacak incelememizde, ilk bölümde kısa bir hatırlama ve bağlantı kurma adına tavafın mezheplere göre hükmü, geçerlilik durumu ve çeşitleri konusu ele alınacaktır. İkinci bölümde ise kadınların hayızlı iken tavaflarını nasıl yapacaklarına dair İslam âlimlerinin görüşlerine ve bugünkü uygulamalara yer verilecektir.

A. HACDA TAVAF

1) Haccın müstakil farzları (şartları ve rükünleri):

a. Hanefî mezhebine göre:

a. İhram: Şart

b. Arafat vakfesi (rükun)

c. Ka'be'yi tavaf/ziyaret tavafı/ifaze tavafı (rükün)

b. Şâfiî mezhebine göre: (tamamı rükündür)

a. İhrama girmek (niyet)

b. Arafat vakfesi

VI. GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI

- c. Ka'be'yi tavaf
- d. Sa'y yapmak
- e. Saçları tıraş etmek veya kısaltmak
- f. Bu rükünlerin çoğu (en az dördü) arasında tertibe uymak

c. Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre: (tamamı rükündür)

- a. İhrama girmek
- b. Arafat vakfesi
- c. Ka'be'yi tavaf
- d. Sa'y yapmak

2) Tavafın çeşitleri:

a) **Kudûm Tavafı** (Tavaf-ı Lika): Taşradan Mekke-i Mükerreme'ye varılınca ilk yapılan tavafıdır. Bu tavaf, afakiler için sünnettir. İmam Malik'e göre bu tavaf vacibdir. "ifrad haccı" yapanların Mekke'ye vardıklarında, yaptıkları ilk tavafıdır.

b) **Ziyaret Tavafı** (Tavaf-ı İfâda): Arafat'tan döndükten sonra yapılan tavafıdır. Haccın rükündür ki dört şaftı farzdır. Kurban bayramının ilk günü fecr-i sadığın doğması ile başlar, Hanefilere göre ilk üç gün içinde vacip, diğerlerine göre ömrün sonuna kadar yapılır.

c) **Veda Tavafı (Sader Tavafı)**: Hac esnasında Mina'da taşlar atıldıktan sonra, Mekke'ye inilince yapılır. Hanefilere göre afakî'ler için vacibdir. Şafîiler'de vacib veya sünnettir. Malikilere göre sünnettir.

d) **Nafîle Tavafı**: Mekke'de bulunan müslümanların yaptıkları nafîle tavafıdır.

e) **Umre Tavafı**: Umrenin farzlarından biridir. Bunun ilk dört şaftı rükündür, tamamlanması vaciptir.

f) **Nezir tavafı**: Ka'be'yi tavaf etmeyi adayan kimsenin yaptığı tavaf, vaciptir.

g) **Tahiyyetü'l-Mescid Tavafı**: Ka'be'ye her gidişte yapılan tavafıdır, müstehaptır.

3) Tavafın geçerli olmasının şartları

a) **Niyet**: Şarttır. Şafîî mezhebine göre "ziyaret" ve "kudûm" tavafı için niyet şart değildir.

b) **Tavafı Belirlenen Vakitte Yapmak.**

ÜÇÜNCÜ OTURUM

c) **Tavafı Kâ'be'nin çevresinde ve Mescid-i Haram'ın içinde yapmak.**

d) **Tavafın en az dört şaftını yapmak.** İlk dört şaftı farz, tavafı yedi şafta tamamlamak vaciptir. Dört şaftı yapan kimsenin tavafı geçerli olur, eksik kalan şaftlar usulünce telafi edilirse her hangi bir ceza gerekmez. **Şafii, Maliki ve Hanbelilere göre** tavafı yedi şafta tamamlamak farzdır. Bu mezheplere göre bir şaftın eksik bırakılması durumunda tavaf geçerli olmaz ve bunun sadaka vererek telafisi de mümkün değildir. Eksik kalan şaftın tamamlanması gerekir.

4. Tavafın vacipleri

a) **Tavafı abdestli yapmak.** Tavafı abdestsiz, cünüp, loğusa veya âdetli olarak yapan kimse henüz Mekke'den ayrılmamış ise bu tavafı yeniden yapar. Tavaf yeniden yapmadan mikât sınırlarının dışına çıkarsa ceza gerekir. Hanefilerde abdestli olmak **vaciptir. Şafii, Maliki ve Hanbeli mezheplerine göre** tavaf eden kimsenin cünüp, âdetli ve loğusa olmaması ve abdestli bulunması tavafın geçerli olmasının **şartıdır**. Dolayısıyla abdestsiz ve cünüp kimse ile âdetli ve loğusa olan hanımların yaptıkları tavaf geçerli olmaz. Bu eksikliğin ceza ile telafi edilmesi mümkün değildir. Mutlaka tavafın yeniden yapılması gerekir.

b) **Tavafı Avret Mahalli Örtülü Olarak Yapmak.**

c) **Teyamün.**

d) **Tavafın İlk Şavtına Hacer-i Esved'in Hizasını Geçmeden Başlamak.**

e) **Tavafı Yürüyerek Yapmak.**

f) **Tavafı Hatim'in Dışından Yapmak.**

g) **Tavafı Yedi Şavta Tamamlamak.**

h) **Tavaf Namazı Kılmak.**

B) TAVAFTA KADINLAR (ADETLİ KADINLARIN TAVAFI)

Kâbe'yi tavaf etme dışındaki hac menasikini yerine getirirken hükmi kirlilikten temiz bulunma şartı yoktur. Bu sebeple özel günlerindeki bayanların, abdestsiz olanların tavaf dışındaki diğer menasiki yerine getirmelerinde ittifakla bir sakınca yoktur.

Kadınların özel günlerinde iken tavaf yapamayacaklarına dair delil, hadislere dayanır. Konuyla ilgili meşhur hadis şöyledir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ قَالَ سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ : خَرَجْنَا لَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ فَلَمَّا كُنَّا بِشَرْفِ جِصَّةٍ فَدَخَلَ عَلِيُّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِي قَالَ مَا لَكَ أَنْفِيسَتِ فُلْتُ نَعَمْ قَالَ إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ بِتَابِ آدَمَ فَأَقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ عِزْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ قَالَتْ وَصَّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِسَائِهِ بِالْبَقْرِ

“Hz. Aişe diyor ki; Rasulüallah ile birlikte, hacetmek için yola çıkmıştık. Harem-i Şerife gelince, ben adet görmeye başladım. Bu halimle hacedemeyeceğim diye ağlıyordum. Hz. Peygamber yanıma geldiğinde ağladığımı gördü ve sordu. Ben, herhalde bu yıl hac yapamayacağım, dedim. Bana, sen adet mi görüyorsun, dedi. Evet, cevabımı duyunca, ‘Bu hal, Allah’ın kadınlar için yazdığı bir kaderdir. Merak etme, sen hacıların yaptığı şekilde bütün hac eylemlerini yap, ancak temizleninceye kadar Kâbe’yi tavaf etme’ buyurdu. Hz. Aişe dedi ki: Restülullah, kendi hanımları adına sığır kurban etti.” (Buhârî, Hayz, 1, 7; Hac, 71; Edahi, 3, 10; Müslim, Hac, 119, 120; Ebû Davud, Menâsik, 23. Bu hadisin farklı nakilleri için bk., Zeylaî, Nasbu’r-râye, III, 122, 123)

Bu ve benzeri hadisleri delil kabul eden İslâm hukukçuları; gerek abdestsiz olan erkek ve kadınların, gerekse adet ve nifas halindeki bayanların, hac ibadeti için gerekli olan -tavaf dışındaki- bütün eylemleri yapabileceklerinde icma’ etmişlerdir. (Buhârî, Hayz, 7; Merğînânî, el-Hidaye Şerhu Bidâyeti’l-Mübtedî, I, 31; İbn Rüşd, Bidâyeti’l-Müctehid, I, 78; İbn Kudâme, el-Muğni, I, 348; San’ânî, Sübülüs-selam, I, 173)

Hz. Peygamber’in adet gören eşi Hz. Aişe’ye hitaben yukarıda söylediği; “**bu halde iken tavaf yapma**” şeklindeki emri, tavafın geçerli olması için hükmi kirlilikten temiz bulunmanın şart olup olmadığı konusunda farklı değerlendirmelere sebep olmuştur. Mesela Hanefilere göre tavaf için abdest vacip iken, diğer üç mezhebe göre şart kabul edilmiştir. Bu farklılığın sebebi, tavafı ilgili nasların gerek sübutunun tevatür derecesinde kati olmayışı gerekse delaletinin açık olmayışındır.

Tavafta hükmi kirlilikten temiz bulunmanın farz, vacip ya da sünnet olduğu tartışılırken, bu taharetin tavaf için mi, yoksa başka bir sebepten dolayı mı istendiği/gerekli olduğu da tartışma konusudur. Mesela sahih rivayetlere göre Hz. Peygamber tavaf yapmak istediğinde önce abdest almış, sonrasında tavaf etmiştir. Bu şekilde uygulamanın sünnet olduğunda kuşku yoktur. (Merğînânî, el-Hidaye, I/165) Ancak tavaf esnasında hükmi kirlilikten (abdestsizlik-hayız-nifas-cünüplük) temiz bulunmanın hükmünün yalnızca sünnet olduğu görüşünde ittifak edilememiştir. İslam âlimlerinin çoğunluğu bunun sünnetten daha üst düzeyde farz veya vacip bir hüküm içerdiğini benimsemişlerdir. (Şevkânî, Neylü’l-Evtar, V/111-112)

Tavaf için taharetin şart olmadığını söyleyenler tavafın, Arafat’ta vakfe gibi hacın bir rüknü olduğunu, dolayısıyla vakfede temizlik şartı olmadığı gibi tavafta da

ÜÇÜNCÜ OTURUM

olmayacağını söylemişlerdir. (İbn Kudâme, el-Muğni, III/397) Tavaf esnasında hükmi kirlilikten temiz bulunmanın sünnet olduğu görüşü, muhtemelen Hz. Peygamber'in tavaf öncesinde abdest aldığı rivayetine dayanmaktadır diyebiliriz (Şevkânî, Neylü'l-Evtar, V/111). Bu görüşü benimseyen Hanefiler, abdestsiz (hayız, cünüp halinde) yapılacak tavafin geçerli olacağını, ancak iade etmenin efdal olduğunu, iade edilmediği durumda kurban cezası (dem) gerekeceğini söylemişlerdir (Serahsi, el-Mebsud, IV/38). Buna göre Hanefiler, tavafta abdestli olmayı sünnet kabul etmekle beraber, bu sünneti diğer sünnetlerden farklı görmüşler, yapılmadığı takdirde dem cezası gerekeceğini söylemişlerdir.

Şimdi âdetli-cünüp kişilerin tavafinin mezheplere göre değerlendirmesine geçebiliriz.

a. Hanefiler

Hanefilerin çoğunluğuna göre, tavafin temiz bir şekilde, abdestli (âdet ve cünüplükten uzak) olarak yapılması vaciptir (Merğînânî, el-Hidaye, I/165; İbn Kudâme, el-Muğni, III/397; Şevkânî, Neylü'l-Evtar, V/112). Nitekim mezhepte sahih kabul edilen görüş budur (Serahsi, el-Mebsud, IV/38).

1. Hanefi hukukçular, bu görüşe varırken tavafla ilgili ayetin mutlak manayı ifade ettiğini söylerler:

(ثُمَّ لِيَقْضُوا تَمَثُّهُمْ وَيُؤْفُوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ) “Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik’i (Kâbe’yi) tavaf etsinler.” (Hac 22/29)

2. Tavafi, namaza benzeten Hz. Peygamber'in hadisini ise şöyle yorumlamışlardır:

حدثنا قتيبة حدثنا جرير عن عطاء بن السائب عن طاوس عن ابن عباس أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: الطَّوَّافُ حَوْلَ الْبَيْتِ مِثْلُ الصَّلَاةِ إِلَّا أَنَّكُمْ تَتَكَلَّمُونَ فِيهِ فَمَنْ تَكَلَّمَ فِيهِ فَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا بِخَيْرٍ

“Dikkat edin tavaf namaz gibidir, ancak tavaf esnasında konuşmak mübahtır, kim tavaf yaparken konuşursa hayır söylesin.” (Tirmizî, Hac, 112 (960); Nesai, Menâsik, 136; Dârimî, Menâsik, 32; Ahmed b. Hanbel, III/414, IV/64; Hakim, I/630). şeklindeki hadisin bir benzetme yaptığını, gerçek manada ise tavafin, bir namaz olmadığını belirten Serahsi, dolayısıyla abdestin de tavaf için şart olmayacağını söylemiştir.

Yani: “İmam Şafii, bu hadise dayanarak, tavafin namaz gibi olduğunu belirterek, aslen abdestsiz tavafin geçerli olmayacağını söylemiştir. Zira namaz için abdest şart olduğu gibi, tavaf da namaz mesabesinde olduğuna göre, onun için de abdest gerekli olur demiştir. Hanefilerin görüşü ise şöyledir: Tavafla ilgili ayette: وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ “... beyt’i tavaf edin” denmiştir (Hac 22/29). Bu emir, Kâbe etrafında daimi bir deveranı ifade eder/emreder. Bu da hem abdestli, hem de abdestsiz için gerçekleşecek bir

durumdur. Burada abdesti şart koşmak, nassa ziyadeliiktir. Nassa, ne haber-i vahid ile ne de kıyasla böyle bir ziyadeliik yapılamaz. Çünkü bir rükün (şart-farz), ancak nassla sabit olur. Vücubiyet ise haber-i vahid ile gerçekteşebilir. Zira haber-i vahid, amel etmeyi vacip kılar, kesin hükümü (farz) ifade etmez. Rükün/farz olan hüküm ise, kesin bilgiyle sabit olur. Dolayısıyla tavaf, açık nassla sabittir. Tavafi abdestli yapmak ise, haber-i vahid ile sabittir. Buna göre kesin nass olmadığı için tavafi abdestli yapmak vacip olur, rükün/farz olmaz ... Tavafin namaza benzetilmesi, sevap bakımındandır. Nitekim namazda iken konuşmak onu bozmasına rağmen, tavafta konuşmak bozmamaktadır. Ayrıca tavaf, yürüyerek eda edilmektedir. Oysa namazda yürümek, onu bozar. Tavafi, haccın bir rükünü olarak değerlendirdiğimizde, diğer rükünlerde abdest gerekli/farz olmadığı gibi, tavafta da abdest gerekli olmaz (*Serahsi, el-Mebsud, IV/38*).

Ayrıca Serahsi, Ebü Hanife'nin bayram günlerinde cünüp olarak farz tavafinı yapmış birisi, sonradan teşrik tekbirleri günleri çıkınca, bu tavafinı iade etse, yine de kendisinin ceza olarak kurban kesmesi gerektiğini söylediğini belirtmiştir (*Serahsi, el-Mebsud, IV/39*).

İbn Kayyim, tavaf ile namaz arasındaki farklılıkları teferruatlı bir şekilde vermiş ve Hanefilerin bu konudaki görüşlerinin isabetli olduğunu belirtmiştir (*İbn Kayyim, İlamü'l-muvakkîn, III/29*).

Hadisin Kritiđi: Tirmizî, bu hadisle (tavaf, namaz gibidir) ilgili olarak; rivayetin İbn Abbas'dan mevkufen başka tarihlerle de geldiğini, ancak, merfu olarak yalnızca Ata b. es-Saib yolu ile geldiğini ifade eder. Sıhhati hakkında herhangi bir değerlendirme yapmaz. Hadislerin özellikle illetleri varsa, dikkat çekmeyi prensip edindiği halde, bu rivayet hakkında, "İlim ehlinin çoğu bu hadisle amel etmektedir" demekle yetinmiştir. **Zeylai** ise hadis hakkında řu bilgiyi vermektedir: "İbn Hibban hadisi Sahih'ine almıştır. Hâkim, el-Müstedrek'inde nakletmiş, ancak, sıhhati hakkında söz söylememiştir. **Taberani**, İbn Ömer'den merfuan bu hadisi tahrir etmiştir (*Bk. Zeylai, Nasbu'r-râye, III, 57,58*).

Bazı Hanefiler, hayızlı halde tavaf yapılmasını yasaklayan rivayetlerdeki bu yasağın asıl gerekçesinin Ka'be'ye/mescide girmekle ilgili olduğunu söylemişlerdir. Zira Hanefilere göre âdetli ve cünüp olanların mescide girmeleri yasaktır. Cünüp ve hayızlı bayanın mescide girmesini yasaklayan rivayetlere (*İbn Mace, Tahâre, 126*) diğer konu başlığında yer verilmiştir. Hanefiler bu hadisle amel ederek, cünüp ve hayız-nifas halindeki bayanın mescide girmesinin haram olduğuna hükmetmişlerdir (*Merğınâni, el-Hidaye, I/31*). Böylece tavafta da mescide girileceği için, hayızlı/cünüplerin girmeleri yasaklanmış olmaktadır. Dolayısıyla hayızlı veya cünüp olma durumu tavaf için engel değildir, demişlerdir. (*San'âni, el-Musannef, I/173; İbn Hümmam, Fethu'l-kadir, I/147*). Tavaf için abdest şart olmadığına göre, abdestsiz (hayızlı-cünüp) kişinin yapacağı tavaf da

ÜÇÜNCÜ OTURUM

(vacibin terkiyle beraber) geçerli olacaktır. (*Bâbertî, el-İnaye (İbn Hümmam, Fethu'l-kadir ile birlikte), I/147*)

Hanefilerin, abdesti tavaf için şart görmemeleri, namazda Fatiha'nın şart olmamasına benzer. Fatiha'nın okunmasıyla ilgili rivayet, "haber-i vahid" olduğu için farziyet ifade etmemektedir. Dolayısıyla Fatiha'nın terkiyle kılınacak namaz geçerli olur, ancak vacibin terkinden dolayı sehiv secdesi yapılmalıdır. Aynı anlayış tavaf için de geçerlidir: Tavafı abdestsiz (cünüp-hayızlı) yapmak günah olmakla beraber, geçerli olur. Ancak vacibin terkinden dolayı bir kurban kesilmelidir. Ya da tavafın yeniden iadesi yapılabilir. Bu durumda, kurban cezası düşer. (*İbn Hümmam, Fethu'l-Kadir, I/146, 147; İbn Kudâme, el-Muğni, I/348*)

Ziyaret tavafının tamamını veya shaftlarının yarısından çoğunu cünüp (âdetli ve loğusalık hali de cünüplük gibidir) olarak yapan kimseye **bedene**; abdestsiz olarak yapan kimseye **dem** gerekir. Mekke'de bulunduğu süre içinde tavafı yeniden yaparsa ceza düşer. Delil, Abdullah ibn Abbas'tan nakledilen şu haberdır:

عن ابن عباس رضي الله تعالى عنه قال: البدنة في الحج تجب في شيين على من طاف جنباً وعلى من جامع بعد الوقوف وإن أعاد طواف سقطت عنه البدنة

"Bedene iki şeyden dolayı gerekir: Cünüp halde tavaf yapana ve Arafat vakfesinden sonra cima yapana. Bu hataları işledikten sonra tavafını iade ederse, bedene cezası düşer" (*Serahsi, el-Mebsud, IV/ 39; Merğınani, el-Hidaye, I/161; Hac İlmihali, Diyanet, 155*).

Sonuç: Hanefiler, Hz. Aişe hadisinde geçen, "hayız halinde, tavaf dışında, hacın diğer rükünlerini yap, yalnızca tavaf etme" şeklindeki hadisi "haber-i vahid" olarak değerlendirmişler, "Beyt'i tavaf edin" ayeti gibi kesin hüküm ifade etmediğini söylemişlerdir. Dolayısıyla açık nass olmayan bir konuda farz hüküm koymak mümkün değildir. Tavaf için abdest şartını getirmek, Allah'ın sözüne ilave bir hüküm getirmek anlamına gelir. Ancak haber-i vahid, vucubiyet ifade eder. Dolayısıyla hükmen kirlenmiş olan bir kimsenin tavafı geçerli olmakla birlikte, muteber olan bu tavafın abdestli olarak tekrar iade edilmesi gerekir. Tekrar yapılmazsa, kurban gerekir demişlerdir (*Serahsi, el-Mebsud, IV/38*).

b. Diğer mezheplerin görüşü

İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre tavaf için abdest şarttır. Şafii, Maliki ve bazı Hanbeliler bu görüştedirler. Delilleri ise şunlardır:

1. Hz. Aişe'den gelen rivayet: اِفْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ عَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطَهَّرِي
"Kâbe'yi tavaf dışında, hacıların yaptığı bütün amelleri yap; temizleninceye kadar tavaf yapma." (*Buhârî, Hayz, 7; Hac, 81; Müslim, Hac, 119, 120, Ebû Davud, Menasik, 23*)

2. İbn Abbas'tan nakledilen rivayet: الطَّوَافُ حَوْلَ التَّيْبِ مِثْلُ الصَّلَاةِ إِلَّا أَنْكُمْ تَتَكَلَّمُونَ فِيهِ: «Dikkat edin tavaf namaz gibidir, ancak tavaf esnasında konuşmak mübahtır, kim tavaf yaparken konuşursa hayır söylesin.» (Tirmizî, Hac, 112 (960); Nesai, Menâsik, 136; Dârimî, Menâsik, 32; Ahmed b. Hanbel, III/414, IV/64; Hakim, el-Müstedrek, I/459; Zeylai, Nasbu'r-riye, III/57)

3. Urve b. Zübeyr, Hz. Aişe'den şu rivayeti nakletmiştir: أَلْأَوَّلُ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ: «Peygamberimiz (a.s.) Mekke'ye geldiklerinde ilk iş olarak abdest almış, sonra da Kâbe'yi tavaf etmiştir.» (Buhârî, Hac, 78)

Bu ve benzeri delillerden hareketle İslam âlimlerinin çoğunluğu, tavaf için abdestin şart/farz olduğunu, abdestsiz yapılacak tavafın geçerli olmayacağını belirtmişlerdir. (İbn Kudâme, el-Muğni, III/398; İbn Rüşd, Bidayetü'l-Müctehid, I/419, 420; Merğînânî, el-Hidaye, I/165; Şirbîni, Muğni'l-muhtac, I/485-487, 504; Aynî, Umdetü'l-kârî, IX/285; Vehbe Zuheyli, İslam Fıkhı Ansiklopedisi (trc.), IV/36 vd.).

Cünüp veya hayızlı bayanın yapacağı tavaf da geçersiz olur (İbn Kudâme, el-Muğni, III/397; İmam Aynî, a.g.e., III/257; Şevkânî, Neylû'l-evtâr, V/112).

Abdestsiz veya hayızlı-cünüp haldeyken yapılan tavafın yenilenmesi gerekir (İbn Kudâme, el-Muğni, III/398).

Mâlikî mezhebine göre kadının âdet döneminde iki kanama arasındaki kesinti süresi temizlik hali sayılır. Dolayısıyla bu durumdaki kadının bu ara sürede gusledip ibadetlerini yapması gerekir. Buna göre ziyaret tavafını özel hali nedeniyle yapamayan ve Mekke'den ayrılmak zorunda kalan bir kadın, arada kesinti olması halinde gusledip ziyaret tavafını yapabilir ve her hangi bir ceza da gerekmez (Mâlik b. Enes, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, I/71; Kinânî, II/767; Vehbe ez-Zuhaylî, el-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletüh, I/610).

Ahmed b. Hanbel, konu hakkında farklı görüşe sahiptir. Onun, tavaf için abdesti şart gördüğü nakledilirken, abdestsiz olanın yapacağı tavafın geçerli olduğuna dair görüşleri de vardır. Ancak hayızlı ve cünübün tavafının mutlaka geçersiz olduğunu net olarak belirtir (İbn Teymiyye, Mecmûu Fetâvâ, XXI/229).

İbn Teymiyye ve İbnü'l-Kayyim, Ahmed b. Hanbel'in, cünübün ve hayızlı kadının tavafının geçersiz olduğu yönünde kesin bir görüşe sahip olmadığını ancak tevakkuf halinde olduğunu belirtirler (İbn Kayyim el-Cevziyye, İlamü'l-muvakkîn, III/27). Ayrıca, Ahmed b. Hanbel'den, bir şahsın abdestsiz olduğunu bilerek, hükmi kirlilik halinde/abdestsiz olarak yapacağı tavafın geçersiz olacağı şeklinde görüş nakledilmektedir (İbn Kudâme, el-Muğni, III/397). Ayrıca cünüp ve hayızlının, bu hallerini unutarak yapacakları tavafın geçerli olacağı yönünde Ahmed b. Hanbel'den yapılan nakle göre O'nun,

ÜÇÜNCÜ OTURUM

tāvaf için temizliğin şart/farz olmadığını söylediği anlaşılabilir (*İbn Teymiyye, Mecmûu Fetāvâ, XXVI/206*).

c. Zahiriler

İbn Hazm'a göre taharetsiz / abdestsiz ve nifas (cünüp) halindeki bayanlar/erkekler için tavaf caizdir. **Sadece hayızlı kadınların tavafları haramdır.** Zira Hz. Peygamber (a.s.) Hz. Aişe hayızlı iken tavaf yapmasını yasaklamıştır. Nifas kanı, hayız kanından farklıdır ve tavaf yapmâya engel değildir. Delil olarak şu hadisi naklederler:

«وولدت أسماء بنت عميس بذي الحليفة فأمرها صلى الله عليه وسلم بأن تغتسل وتهل» Esmâ binti Umeys, Zülhuleyfe'de iken doğum yapmış, Hz. Peygamber ona gusletmesini ve tehlil getirerek ihrama girmesini emretmiş, nifas halinde iken onun tavaf yapmasını yasaklamamıştır. (*Müslim, Haç, 16 (109, 110)*). İbn Hazm'a göre, şayet taharet/abdest tavaf için şart olsaydı, -hayızlının tavaf yapamayacağını söylediği gibi- Hz. Peygamber onu da söylerdi (*İbn Hazm el-Muhalla, VII/179-180*).

İbn Hazm, Hz. Aişe'den nakledilen haberi, sahih nassa ters düştüğü için kabul etmez: «حاضت امرأة وهي تطوف مع عائشة ام المؤمنين فأتت بها عائشة بقية طوافها» Hz. Aişe ile beraber tavaf yapan kadın adet kanı görmeye başladı ve durumu ona söyledi. O da, tavafını tamamlamasını söyledi.”

Tavaf yaparken hayız kanı görmeye başlayan kadın, tavafa ara verir, temizlendikten sonra geri kalan şavtları yapar. (*İbn Hazm, a.g.e., VII/180*).

d. İbn Teymiyye ve öğrencisi İbn Kayyım el-Cevziyye'nin görüşleri

İbn Teymiyye, ilk dönem âlimlerden Atâ, Hammad ve Mansur gibi âlimlere göre, hükmi kirlilikten temiz olmak tavaf için gerekli değildir. (*İbn Teymiyye, Mecmûu Fetāvâ, XXVI/208*)

İbn Kayyım, Hz. Aişe ile tavaf yapan bir kadının adet görmeye başladığını, durumu O'na sorduğunda tavafını yapıp bitirmesini söylediğini (*İbn Kayyım, İ'lamü'l-muvakkât, III/28*) nakleder.

Ahmed b. Hanbel'in, tavaf için abdestin farz olduğunu söyleyenler arasında olmadığı açıktır. Ancak O, temizlik şartına uyulmaksızın yapılacak tavaf sebebiyle, sahibine kurban cezası verilip verilmeyeceğinde net bir fikir belirtmez. Mesela O şöyle der: “temiz olmadığını unutanın yapacağı tavaf, cezasız olarak geçerli olur.” Kasıtlı olarak, cünüp ya da hayızlı bir bayanın tavaf yapması günahdır. Bu haldeki tavaf için ceza kurbanı kesileceği, ya da tavafın yenilenmesi gerektiği hususunda tevakkuf etmiştir. (*İbn*

Teymiyye, Mecmûu Fetâvâ, XXVI/210). Bir başka rivayete göre o, böyle tavaf yapan kimsenin, Mekke'den ayrılmadan, bayram günleri içinde bu tavafı tekrarlamasının uygun olacağını, beldesine dönmüşse, bu haliyle haccının tamam olduğunu, ancak, ceza olarak bir kurban kesmesi gerektiğini belirtmiştir (*İbn Kudâme, el-Muğni, III/397*). Yine O, cünüp olduğunu unutarak tavaf yapanın tavafı, hiçbir ceza gerekmeksizin geçerli olur der (*İbn Kayyim, İ'lamü'l-muvakkât, III/27*).

İbn Teymiyye'nin görüşü şöyledir: "Hayız halindeki kadın, tavaf dışında bütün hac menasikini yapar, çünkü bu konuda Hz. Peygamber'in sünneti ve imamların ittifakı vardır." "Hac menasiki içerisinde, tavaftan başkasında temizlik şartı yoktur. Kâbe'yi tavaf esnasındaki temizlik ise, âlimlerin ittifak ettiği bir husustur. Ancak, âlimler arasındaki ihtilaf, bu temizliğin, namazın sahih olabilmesi için abdestin gerekli olduğu gibi, tavafın sıhhat şartı olup olmadığı, ya da bu temizliğin bir vacip olup, terk edildiğinde, kurban cezasının yeterli olup olmadığı noktasındadır" (*İbn Teymiyye, Mecmûu Fetâvâ, XXVI/220, 221*).

Tavaf esnasında temiz bulunmakla ilgili temel hükümde, İbn Teymiyye, Hanefiler gibi düşünmektedir. O, tavafı abdestli/temiz halde yapmanın, tavafın sıhhat şartı olmadığını, meşcede girmek (içinden geçmek, oturmak) için abdestli olma gereğiyle ilgili bir emir olduğunu, bu nedenle tavafta abdestli olmanın, tavafın vaciplerinden olarak görülmesi gerektiğini söyler. Bu durumda hayızlı veya cünüp kimselerden zaruret veya acizlik hallerinde, -diğer ibadetlerde olduğu gibi- abdestli/temiz olma zorunluluğu/vucubiyeti düşer. Bu kişiler hayızlı/cünüp iken tavaflarını yaparak haclarını tamamlarlar. Bu durumda iken tavaf yapmaları -mazeretten dolayı- haram olmaz. Tıpkı zaruret gereği abdestsiz kılınan namazın haram olmadığı gibi. Çünkü ne abdestsiz olana, ne de, zaruret halinde bulunan cünüp ve hayızlıya, Mescide (Kâbe) girmek haram değildir. Nitekim abdestsiz namaz kılmak caiz değilken, bir özür sebebiyle, cünübün teyemmümle namaz kılması caizdir. Teyemmüm yapmaktan da aciz olan şahıs, olduğu hal üzere, (abdestsiz ve teyemmümsüz olarak) namaz kılar (*İbn Teymiyye, Mecmûu Fetâvâ, XXVI/183, 184*).

İbn Teymiyye, tavaf için temizlik şartını koşanlara göre ise özetle şöyle bir çözüm sunar: "Zaruret halinde, bayan ya hayızlı bir şekilde tavaf yapacak, ya da İslâm'ın giderilmesini istediği zaruret karşısında karşıya kalacaktır. Bu durumda hayızlı bayan tavaf yapamayacağı için, bir çözüm olarak onun Mekke'de, kafilesinden ayrı/geri kalması istenecek, böylece birçok olumsuzluklarla yüz yüze kalacaktır. Ancak İslâm bir kadının böyle bir riske atılmasına müsaade etmez. İkinci ihtimalde ise, kadın hayızlı halinde tavaf yaparak haccını tamamlayacaktır. Bu ihtimal dâhilinde mazerete binaen -temiz olmasa dahi- tavafını yapması zorunluluk kazanmaktadır. Zira hayızlı halinden dolayı tavafını yapmaksızın memleketine dönmesini, daha sonraki bir zamanda gelip temiz bir halde

ÜÇÜNCÜ OTURUM

tavafını yapmasını söylemek, öncekinden daha az/aşağı bir sıkıntı değildir. Oysa İslâm, kişilere böyle ağır yükler yüklemeyi (İbn Teymiyye, *Mecmûu Fetâvâ*, XXVI/185, 186).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, namazın rükunlarına güç yetiremeyenlerden bu rükunların düşeceği ve ima ile namaz kılacakları gibi, zaruret hallerinde de, tavaf esnasında temiz/abdestli bulunma şartı düşebilecektir.

İbn Teymiyye'ye göre, bu şekildeki fetva/görüş, hayızlı iken tavafı yasaklayan nassla da çelişmemiş olacaktır. Çünkü nasslar, normal şartlarda temel hükümler (abdestsiz tavafın yapılamayacağı) koymuştur. Normal olmayan anormal/zaruret-acizlik durumlarında ise bu hükmün elbette değişecektir. Bu durumda, tavafı vaktinden önce yapmaktansa, temizlik şartının (hayız-cünüp) ihlal edilerek, vaktinde yapılması daha uygun olacaktır.

İbn Teymiyye, âdetli kadının tavafı ile ilgili nasıl davranması gerektiğini maddeler halinde şöyle ifade eder:

Özetle: Temiz/abdestli bir vaziyette ziyaret tavafı yapmaya gücü yeten kadın, hayız halinde iken tavaf yapamaz. Buna rağmen hayızlı iken tavaf yaparsa haram işlemiş olur ve günahkâr olur. Âdetli durumdaki kadın, ziyaret tavafını yapmak için Mekke'de kalmaya imkânı yoksa şu seçeneklerden birini yapar:

1. Âdetli kadına, Mekke'de kalması, beraber geldiği kafilesi ayrıldıktan sonra kendisinin temizlendikten sonra tavafını yaparak memleketine dönmesi söylenebilir. Bu seçenek kadın için zor ve meşakkatli bir durumdur.

2. Tavaf için temiz olma şartı gerçekleşmediği için, "İfada/ziyaret tavafı" sorumluluğu düşer. Oysa böyle bir şeyi kimse dememiştir. Zira ziyaret tavafı haccın farzıdır; onsuz hac tamamlanmış olmaz.

3. Ziyaret tavafı esnasında adet dönemin başlayacaksa, tavafı öne al! denebilir. Böyle bir görüşü söyleyen yoktur. Bu, "arafat vakfesini arafe gününden öncesine al" demek gibidir ki, böyle bir şey olamaz.

4. Kadın, hayız gününün hac dönemine denk geleceğini biliyorsa, artık menopoz dönemine girene kadar kendisinden hac sakıt olur. Böyle bir uygulama pek çok kadını ilgilendireceği için batıl bir görüş olduğu ortadadır.

5. Memleketine dön, normal hayatını yaşa, ne zaman müsait olursan -birkaç sene sonra da olsa- gel ve yapamadığın tavafını yap ve haccını tamamla! denebilir. Bu uygulama da son derece sıkıntılı ve zor bir durumdur.

6. Muhsar gibi davranması istenir. Ne zaman hac yapmaya gücü yeterse, o zaman gelerek temiz bir vaziyette haccını yapması söylenir. İhsar halinin, hayızlı duruma benzemediği malumdur ve böyle bir seçenek son derece zayıftır, değerlendirmeye alınmaz.

7. Kendi yerine bir bedel gönderebilir. Böyle bir görüşü dillendiren olmamıştır ve makul bir görüş değildir.

8. Hayızlı halde iken mazerete binaen tavafını yap! denir. Bu fetva daha makul ve İslam ruhuna daha uygundur. Âlimlerimizin tavaf için temizliği şart koşmaları, normal şartlardaki imkânlar ölçüsündedir. Zaruret durumunda ise bu şart düşmüş olur. Böyle bir fetva da İslam'a aykırı düşmez. (*İbn Teymiyye, Mecmûu Fetâvâ, XXVI/176-241. Ayrıca bk. İbn Kayyim, İ'lamü'l-muvakkîn, III/19*).

İbn Kayyim (ö: 751/1350) da hocası gibi, hayızlı-cünüp halde tavafın zaruri durumlarda nasıl yapılacağı üzerinde durarak görüş beyan etmiştir. "ezmanın teğayyürü ile ahkâmın teğayyürü inkâr olunamaz" ilkesine örnek teşkil edecek şekilde, konuyu "zaruret halinde haramların mübah olacağı, acziyet durumunda diğer ibadetlerde olduğu gibi tavafın da bazı rükunlarının düşebileceğini söylemiş, delil olarak da kimsenin itiraz edemeyeceği ciddi argümanlar ileri sürmüştür. Öncelikle Hz. Peygamber'in koyduğu hükümlerle tavaf (ve hac) mükemmel olarak vücut bulmuştur. O günkü uygulamalar Müslümanlara sıkıntı vermemiştir. Dolayısıyla bu uygulamaları tartışmak yersizdir (*İbn Kayyim, İ'lamü'l-muvakkîn, III/21*).

İbn Kayyim, şöyle devam eder: **Özetle:** Sosyal şartlar değiştiği için, âdetli kadının Mekke'de bekletilmesi yerine zarurete binaen tavafta temiz olma şartı düşer ve kadın âdetli iken tavafını yapar ki bu tavaf geçerli olur. Hatta zaruret halinde, hac için gerekli/farz olan ziyaret tavafi, yapılmasına mani bir zaruret oluştuğunda düşebilir. Ancak yine de kişi tavafi yapmamış olsa da haccını tamamlamış sayılır. Bu durum, cünüp kişinin su bulamayınca teyemmümlerle namaz kılmasına benzer. Teyemmüm yapmaktan da aciz ise, bulunduğu hal üzere namazını kılar. Çünkü Allah, güç yetiremeyecekleri şeylerle kullarını yükümlü tutmaz. Âdetli kadının tavaf yapmasına izin verilmezse, ya Mekke'de kalması, kafilesinden ayrılması gerekecek, ya da daha sonraki bir tarihte tekrar Ka'be'ye gelmesi gerekecektir. Her iki durum da bir kadın için ciddi bir mazerettir. Oysa hayızlı halde iken tavafını yapması en makul olanıdır. Zira İslam'ın, insanı bu denli ciddi sıkıntıya sokan bir şeyi emretmiş olması düşünülemez (*İbn Kayyim, İ'lamü'l-muvakkîn, III/21*).

Hanefilerin ve Hanbelilerin görüşleri doğrultusunda öneri sunmaya çalışan Hüseyin Atay'ın konuyla ilgili ileri sürdüğü iddialara da kısaca yer vermek istiyoruz.

Hüseyin Atay, Kur'an perspektifinden konuya bakılması gerektiğini ifade etmiş ve Kur'an'ın, sadece hayız halini cinsi münasebete engel saydığını, bunun dışındakilerin

ÜÇÜNCÜ OTURUM

serbest olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla O'na göre hükmi kirlilik tavafa engel değildir. Engel olduğunu söyleyenler, Kur'an'la çelişmiş olurlar. Atay, konuyu saptırarak, Ebu Hanife'nin, tavaf esnasında temiz bulunmanın gerektiğini söylediğini ifade eder (*Hüseyn Atay, Kur'an'a Göre Araştırmalar, IV, 149 vd., 158, 164*). Oysa hiçbir Hanefi fıkhında bu tür bir açıklamaya rastlamamaktayız Aksine Hanefilerin, tavafın abdestli yapılmasının farz değil, vacip olduğunu söylemeleri, "temiz olmanın gereksiz olduğunu benimsedikleri" anlamına gelmediği çok açıktır.

Atay, tavafıta temiz/abdestli olma şartının Kur'an'a aykırı olduğunu delillendirirken İbn Teymiyye ve İbn Kayyim'in da böyle dediğini belirtir. Oysa durum hiç de öyle değildir. Atay şöyle demiştir: "İbn Teymiyye ve öğrencisi İbnü'l-Kayyim da, tavaf esnasında hükmi kirlilikten temiz bulunmanın gerekli olmadığını kabul etmekte, bu görüşleri ile onlar, Hanbeli mezhep görüşünü, bu konuda bir adım daha ileri götürmüşler, mezhepteki toleransı daha genişletmişlerdir. Hanefiler ise, Ebû Hanife'nin görüşüne ve Kur'an nassına rağmen, tavaf esnasında temiz bulunmayı vacip görerek, mezhepteki hoşgörü alanını daraltmışlardır" (*Hüseyn Atay, Kur'an'a Göre Araştırmalar, IV/163*).

İbn Kayyim'in, "zaruri durumlarda hayızlı kadın tavafını yapabilir. Normal şartlarda ise, tavaf için temizlik gerekmektedir." görüşüne sarılan H. Atay, "İbn Kayyim, tavaf için abdestin gerektiğini söylemektedir." diyerek son derece yanlış bir değerlendirmeye ulaşmış, İbn Kayyim'in ne dediğini maalesef anlayamamıştır.

e. Mısır, Suud ve İran uygulaması

Burada Mısır'a, Suud'a ve İran'a ait resmi Web sitelerinde âdetli kadının nasıl tavaf yapacağı ile ilgili görüşlere yer vermek istiyoruz.

1. Mısır'a ait Web sayfasında âdetli kadının tavafı ile ilgili şu görüş verilmiştir: "Darul-İfta el-Mısriyye": <http://www.dar-alifta.org/ViewFatwa.aspx?ID=4733&LangID=1>

"Muhakkiklerin çoğunluğuna ve mezheplerin ekserine göre, hayız halinde yapılacak tavaf geçerlidir. Zira "meşekkat, teysiri celbeder, bir iş dıyık olduğu takdirde ittisa' olur."

(المشقة تجلب التيسير و اذا ضاق الامر اتسع) Âdetli iken tavafını yapar; umre tavafı ise dem keser, ziyaret tavafı ise bedene keser. Hanefiler bu görüşü İbn Abbas'a dayandırır. İmam Ahmed'den nakledilen görüş de böyledir. İmam Malik de bu görüşün kabulünü dinin kolaylık ilkesine uygun düştüğünü söyler. İmam Şafii de bu görüşün makul (ahvet) olduğunu söylemiştir.

Hayızlının tavafının sahih olduğuna dair Hz. Aişe, İbn Ömer, İbn Abbas gibi sahâbenin görüşleri mevcuttur. (Yukarıda Zahirilerin görüşüne yer verdiğimiz bölümde

VI. GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI

nakledilen hadisle ilgili olarak) Said b. Mansur'dan, Ebu Avane, Ondan Ebu Bişr, Ondan da Ata'nın naklettiği hadise göre: "Hz. Aişe ile beraber tavaf yapan bir kadın hayız görmeye başlamıştır. Durumu Hz. Aişe'ye söylemiş, O da tavafını tamamlamasını söylemiştir. Bu hadis de tavafın hayızlı halde yapılabileceğini göstermektedir. (Oysa İbn Hazm bu rivayeti hiç değerlendirmeye almamıştı)

Sonuç:

- a. Hayızlı kadın, İmam Malik'in fetvasına göre amel eder, inkıta dönemini takip ederek tavafını yapar.
- b. İmkânı varsa adetini geciktirecek hap kullanabilir.
- c. Üçüncü ihtimalle, (akıntı daimi olursa, hap da fayda vermezse) Hanefilere göre amel eder. Cezada da aynı fetvayı uygular (dem veya bedene).
- d. Ancak bedene kesme imkan bulamazsa, Hanbelilerin fetvasına uyarak dem keser.
- e. Dem kesmeye de imkanı olmazsa Hz. Aişe'den nakledilen görüşe tabi olur. Bu görüşe göre, tavaf için abdest sünnettir, sünnetin terkinden dolayı da bir şey gerekmez. Hatta tavaf için abdest vaciptir hükmünü kabul etsek bile, kurban kesmeye gücü yetmiyorsa, bu durum bir özür olarak kabul edilir ve kurban düşer. Bu görüş de İmam Ahmed'e aittir.

2. Suudi Arabistanın resmi fetva sitesinde âdetli kadının tavafı ile ilgili fetva ise şöyledir:

--- <http://www.alifta.net>

<http://www.alifta.net/Fatawa/DisplayFeqhMoesar.aspx?languagename=ar&Bookid=19&TOC=11>

الحيض لا يمنع من الحج، وعلى من تحرم وهي حائض أن تأتي بأعمال الحج، غير أنها لا تطوف بالبيت إلا إذا انقطع حيضها واعتسلت، وهكذا النفساء

"Hayız hali, -tavaf dışında- haccın bütün erkânını yapmaya engel değildir. Hayızın bitmesini bekler, sonra yıkanır ve tavafını yapar. Nifaslının hükmü, hayızlının hükmü gibidir."

3. İranlı Ayetullah Hamenei'nin görüşlerine/fetvalarına aşağıdaki sayfada yer almaktadır: <http://www.leader.ir/langs/ar/index.php> ; <http://www.leader.ir/langs/tr/>

ÜÇÜNCÜ OTURUM

a. Ali Hamenei; Menasiku'l-Hac:

Tavafın üçüncü şartı: "Temizlik, umre ve hac tavafı için şarttır. Hades-i ekber veya aşgar halinde yapılan tavaf sahih olmaz, geçersizdir. Kişi abdestsizlik halini bilerek veya cehaletle de olsa, tavafını bu hallerde yaptığında, bu tavaf geçerli olmaz. Tavaf yaptıktan sonra Temiz/abdestli olmadığını anlarsa, tavafını iade etmelidir.

Müstehab tavafı abdestli yapmak şart değildir, abdestsiz de yapılabilir. Ancak kı-lacağı namaz ne tür olursa olsun, mutlaka abdestli olmalıdır.

Tavaf esnasında abdesti bozulan (namaz abdesti) kişi şu seçenekleri uygular:

a. İlk üç tavaf esnasında (dördüncü tavafı yapmadan önce) abdesti bozulursa, tavafı terkeder, abdest alır ve tavafına yeniden başlar.

b. Tavafın yarısını yaptığı esnada (Dördüncü şavtın içinde iken) abdesti bozulursa, tavafı terkeder, abdest alır, tavafa geri baştan başlar (iade eder).

c. Dördüncü şafttan sonra abdesti bozulursa, tavafı terkeder, yeniden abdest alır ve kaldığı yerden tavafını tamamlar (son üç tavafı yapar)....

Tavafın dördüncü şavtı: Sünnetli olmak erkekler için tavafın sıhhat şartlarından biridir: Sünnetsizin (baliğ olsun veya olmasın) yapacağı tavaf geçersizdir.

b. Ali Sistani: Menasiku'l-Hac:

Tavaf yapacak kişi abdestsizlikten arınmış olmalıdır. Aksi takdirde abdestsiz tavafı geçerli olmaz. Hayız, nifas ve cünüpler, gusülden sonra tavaf yapabilirler. Gusül yapmaya imkân bulamayanlar, teyemmüm yaparak tavaf ederler. Teyemmüme de imkân bulamayan, olduğu hal üzere tavafını yaparlar..

c. Rıza Musevi el-Halhalı (رضا الموسوي الخالخالی): Kitabu'l-Hac, Necef, 1404.

Ali Hamaney ve Ali Sistani'nin serdettiği aynı hükümlere yer vermektedir.

f- Görüşlerin Değerlendirilmesi

Mısır Daru'l-ifta'nın hayızlı kadın için öngördüğü aşamalar daha makul görünmektedir. Buna göre hayızlı bir bayan;

1. İmkân varsa kafilesinden geri kalarak Mekke'de bekler ve temizlendikten sonra tavafını yapar.

2. Malikilerin görüşüne göre davranarak, inkıta döneminde tavafını yapar.

3. Sağlığına zarar vermeyecekse adet geciktirici hap kullanabilir.
4. Bu üç ihtimalden hiçbiri de gerçekleşmemişse, Hanefilere göre amel eder; âdetli iken tavafını yapar, bedene keser, haccını tamamlamış olur.
5. Ancak bedene kesme imkân bulamazsa, Hanbelilerin fetvasına uyararak dem keser.
6. Dem kesmeye de imkânı olmazsa Hz. Aişe'den nakledilen bir görüşe tabi olur. Bu görüşe göre, tavaf için abdest sünnettir, sünnetin terkinden dolayı da bir şey gerekmez.
7. Hatta tavaf için abdest vaciptir hükmünü kabul etsek bile, kurban kesmeye gücü yetmiyorsa (muzdar), bu durum bir özür olarak kabul edilir ve kurban düşer/kesmez. Bu görüş de İmam Ahmed'e aittir.

III. İDDET BEKLEYEN KADININ EVDEN DIŞARI ÇIKMASI, HACCETMESİ

İddet bekleyen kadının, iddet beklediği evden dışarı çıkması, yolculuğu, nafakası, evlenmesi vb. hususların çok kapsamlı bir araştırmayı gerektirdiği malumdur. Ancak biz, "iddetlinin evden dışarı çıkması, yolculuk yapması" konusu üzerinde yoğunlaşacağız. Fakat yine de iddet bekleyen kadının yapması yasaklanan hususlardan iki tanesine başlangıçta yer vermek istiyoruz. Buna göre araştırmamızı üç başlık altında ele aldık:

- a. Nişanlanma yasağı
- b. Evlenme yasağı
- c. Mesken hakkı ve seyahat özgürlüğü

"İddet" sözlükte; (A.D.D.) fiilinden (mâstar: el-addü) "saymak", "hesap etmek" anlamına gelir. Adet dönemleri veya aylar sayıldığı için bu kelime kullanılmaktadır.

"İddet" (çoğulu: ided) ıstılahta; Kocanın boşaması veya vefaati neticesinde meydana gelen tefrikten sonra Şariin tayin ettiği (sınırladığı) süreyi ifade eder. Yani boşanan veya kocası ölen kadının yeniden evlenebilmek için beklemesi gereken süre anlamına gelir. (Bk. *el-Kâsânî, el-Bedâyi'*, III, 190; *İbn Âbidin, Reddü'l-Muhtâr*, II, 823; *İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid*, II, 88; *Bilmen, Hukuk-ı İslamiyye*, II, 34, 35)

1) Nişanlanma Yasağı:

Boşanmış veya kocası ölmüş olan kadının iddet süresi içinde başka bir erkekle nişanlanması caiz değildir. Boşamanın ric'î veya bâin nitelikte olması sonucu değiştirmez.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Böyle bir kadına başkasının talip olması, evlenme isteğini çitlatması icmaen caiz değildir. (Kurtubi, el-Cami, III/124) Bâin talakta ve ölüm iddetinde de evliliğin bir takım etkileri devam edeceğinden bu boşamalarda da iddet süresi içinde nişanlanmak caiz olmaz.

Kocası vefat eden kadına ise iddet süresi içinde üstü kapalı evlenme teklifinde bulunmak caiz görülmüştür:

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْتُمْتُمْ فِيهِ أَنْتُمْ عَالِمُ اللَّهِ إِنَّكُمْ سَتَدْرُوهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا...

“(Vefat iddeti beklemekte olan) kadınlara kendileri ile evlenmek istediğinizi üstü kapalı olarak anlatmanızda veya bu isteğinizi içinizde saklamanızda sizin için bir günah yoktur...” (Bakara, 2/235. Üstü kapalı anlatımla ilgili geniş bilgi için bk., Kurtubi, el-Cami li Ahkami'l-Kur'an, III/125; Kâsânî, Bedai, III, 204 vd.)

2) Evlenme Yasağı:

İddet beklemekte olan bir kadının bu süre içinde başka bir erkekle evlenmesi caiz değildir. Böyle bir evlilik olduğu takdirde **feshedilir**. İddet sonunda yeniden nikâh akdi yapılmadıkça evliliğin devam etmesi söz konusu olamaz. Ancak iddet içinde, boşayan kocanın ric'î boşamada eşine dönmesi, bir veya iki bâin boşamada yeni bir nikâh akdedilmesi, üçlü boşama durumunda ise kadının başka bir erkekle evlenip ayrılması (hulle) sonucunda yine yeni bir nikâhla eski kocasının onunla evlenmesi durumu müstesnadır. Delil:

«Farz olan iddet sona erinceye kadar nikâh akdini bağlamaya azmetmeyiniz.» (Bakara, 2/235)

Bu ayete göre iddet süresi içinde kıyılan nikâh geçersizdir. İbn Abbas, Mücahid, Şa'bi, Katade, Rebi' b. Enes, Ebu Malik, Zeyd b. Eslem, Mukatil b. Hayyan, Zühri, Ata el-Horasani, Sevri, Dahhak bu görüştedir. Buna rağmen, iddeti içinde nikâh kıyılan ve duhul vuku bulan kadın ile erkek, **tefrîk** edilir. Bu durumdaki kadının, iddeti bittikten sonra yeniden nikâhı kıyılması gerekir. (Tefsiru İbn Kesir, I/287-288).

3) İddet Bekleyen Kadının Mesken Hakkı ve Seyahat Özgürlüğü:

İddet bekleyenlerin çeşidine göre, haklarında uygulanacak mesken, dışarı çıkma ve seyahat etme hükümleri farklı olmaktadır. Buna göre genel olarak iddet bekleyen kadınları dört grupta inceleyeceğiz. Diğer iddet çeşitleri, makalenin hacmini taşıyacağı için değerlendirmeye alınmayacaktır: (المطلقة غير المدخول بها, المطلقة المدخول بها, عدة الزانية) (المطلقة غير المدخول بها, المطلقة المدخول بها, عدة الزانية, gibi)

VI. GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI

- a. Kocasını ölen kadınlar,
- b. Bain talakla boşanan kadınlar,
- c. Hamile kadınlar,
- d. Ric'i talakla boşanan kadınlar.

İddet bekleyen kadının oturacağı ev, kocasından ayrılmazdan önce oturduğu son evdir. Kocasının orada oturup oturmaması da sonucu değiştirmez. Bu mesken, **vefat eden kocasına ait ise**, yine orada kendi miras payına isabet edecek bölümde iddetini tamamlar ve aralarında evlenme yasağı bulunmayan mirasçılarla ilişkilerinde tesettüre riayet eder:

“Boşanan kadınları evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar. Apaçık bir kötülük işlemiş olmaları müstesnadır.” (Talâk, 65/1) âyeti, eşlerin en son oturduğu evi, “kadının yaşadığı evi” olarak nitelendirdiği için, kadının iddet süresince bu meskende **oturma hakkı** bulunmaktadır. Karşılıklı rıza ile veya bir başka şekilde de olsa iddet süresinde bu evden **çıkma hakkı** vardır.

Mebtuteler (bain talakla boşananlar) ise tercih edilen görüşe göre iddetlerini diledikleri yerde geçirirler. Bu hakkın vefat iddetini de kapsadığını öne süren fakihler olmuşsa da, kocanın ölümü durumunda kadın yalnız kendi miras payı üzerinde hak sahibi olur ve belki bu konuda meskeni seçme hakkından söz edilebilir. Miras paylaştırılmamışsa, kadın (duruma göre) ¼ veya 1/8 miras hakkı dolayısıyla kocasından kalan evde oturma hakkına sahip olacaktır.

Ancak kadının iddetini geçireceği mesken harap olur ve orada kadının eşyasının yok olmasından korkulur veya vefat iddetinde kiralık olan evin kirasını kadın karşılayamazsa veyahut da kadının miras payı kadar olan bölme, oturmaya elverişli bulunmazsa, kadının oradan çıkarak, mümkünse çevredeki bir yerde iddetini tamamlaması caiz olur. Çünkü bu mesken bir Allah hakkı olarak **ibadet yoluyla** gerekli olmuştur. İbadetler ise özür bulununca düşer. Mesela abdest için su bulunmayınca, teyemmüm almak gibi.

Bu kısa bilgilerden sonra konuyla ilgili delilleri vermek istiyoruz:

Ayet: 1

İddet bekleyen kadının evden çıkması emredilmektedir:

... لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يُخْرِجَنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ...

“... Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar...” (Talâk, 65/1)

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Bu ayete göre normal şartlarda kadın iddetini, boşanmadan önce yaşadığı evde geçirmelidir. Ancak özel durumlar sebebiyle evden çıkarılır:

İbn Abbas, İbn Ömer, Hasan, Mücahid'e göre "apaçık bir kötülük"ten maksat, zina'dır. (iddet beklerken zina edebileceği gibi, zina yaptığı için boşandığından dolayı da olabilir. **Taberi, XIV/133**). Böyle bir kadın iddet beklediği evden çıkarılır ve had uygulanır. İbn Ömer, Süddi ve **Ebû Hanife**'ye göre iddetli iken evden çıkmaları "apaçık kötülük" sayılır. Bu durumda ayetin takdiri şöyle olur: **إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مَبِينَةٍ** "Ancak evden çıkmak gibi haksız bir hayâsızlık yaparlarsa..." "Açık hayâsızlıktan maksat, kadının, erkeğin ailesine dil uzatması, hakaret etmesi, kırıcı davranmasıdır." Şeklinde de yorumlanmıştır. (*Taberi, Camiu'l-Beyan, 14/133; Kurtubi, el-Cami, XVIII/103*)

Taberi, Dahhak'tan şu nakli yapar: **ليس لها أن تخرج إلا بإذنه، وليس للزوج أن يخرجها** "Kocasının izni olmadan kadın evden çıkmamalı, erkek de iddet içinde iken kadını evden çıkarmamalıdır. Şayet kadın evden kendi iradesiyle çıkarsa, **sükna ve nafaka** hakkına sahip olamaz." (*Taberi, Camiu'l-Beyan, 14/132-134*)

Bu rivayete göre kadının yaşadığı evden kendi isteği ile çıkması ve iddetini başka bir yerde geçirmesi mümkündür. Ancak böyle bir tercih sonucunda bazı mahrumiyetler yaşayabilir.

Ayet:2

Kadının ayrıldığı kocasının evinde kalması gereğine şöyle yer verilir:

...أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ

"O kadınları (iddetleri süresince) gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun..." (**Talâk, 65/6**)

Taberi'de şu rivayetleri bulmaktayız: "Boşadığınız kadına evinizde kalacak yer bulamazsanız, evinizin yakınında bir mahalde yeni bir ev bulmalısınız." "Kaldığın ev kendi evin değilse, oturduğun evden de çıkmam isteniyorsa, başka bir ev kiralamaya da gücün yetiyorsa ... boşadığın kadın için bu evi kiralayacaksın." (*Taberi, Camiu'l-Beyan, 14/145*)

Eşheb, Mâlik'in şöyle dediğini rivayet eder: "Hanımını boşayacak olursa, onu evde bırakarak kendisi evden ayrılır. Çünkü yüce Allah: "O kadınları oturduğunuz yerde iskân edin" diye buyurmuştur. Eğer onunla birlikte kalacak olsaydı; "o kadınları... iskân edin" buyurmazdı. **İmam Mâlik**'e göre, bu ayet **bâin** talakla boşanan ve hamile olmayan kadınları kasdetmektedir. Bu kadınların sükna hakkı vardır, nafaka ve giyim hakları yoktur. Çünkü bunlar bain talakla boşanmışlardır, ric'at hakları da yoktur. Ayrıca miras

hakları da yoktur. Eğer (bain talakla boşananlar) **hamile** iseler, bu durumda kadının nafaka, giyim ve mesken hakkı vardır ve iddeti bitinceye kadar bu haklar devam eder. **Ric**'i talakla boşanan kadınlar, hâlâ kocalarının hanımındırlar ve birbirlerine mirasçıdırlar. İddetleri süresi içinde buldukları sürece kocaları kendilerine izin vermeksizin evden çıkmazlar. Kocalarına, bu hanımları için mesken sağlamaları emri verilmez. Çünkü böyle bir şeyin, nafakaları ve giyimleri ile birlikte zaten kocaları tarafından sağlanması gerekir. Ric'i talakla boşanmışsa, ister hamile olsunlar, ister olmasınlar farketmez, tüm haklara sahiptirler. (*Kurtubi, el-Cami, XVIII/110*)

Bu iki ayete göre: Boşanan kadının kocalarının ikametgâhından hem çıkmaları ve hem de çıkarılmaları (bir mazeret veya ihtiyaç olmadıkça) yasaklanmıştır. Bu prensip mebtuteyi (**üç kez boşamayı**) de kapsamına alır. Kadının, iddet süresince kocaya ait bir meskende kalması, aynı zamanda nesebi koruyucu bir önlemdir. Çünkü kadının gebe olması durumunda çocuğun ve annesinin korunması, gebelik olmaması durumunda ise neseb karışıklığının önlenmesi gerekir.

Müslüman kocanın boşadığı ehl-i kitaptan olan eşi ise iddet beklediği evden dışarı çıkabilir. Çünkü o, **ibâdet** niteliğinde olan şer'î hükümlere muhatap değildir. Fakat kocası isterse neseplerin karışmasını önlemek için onu dışarı çıkmaktan men edebilir. (*Bilmen, İstilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu, II, 387*)

Özetlersek:

1. Kocasının evinde iddetini tamamlaması vaciptir. Hz. Ömer, Osman, İbn Ömer, İbn Mes'ud, Ümmü Seleme, Malik, Sevri, Evzai, Ebu Hanife, Şafii, İshak ve diğerleri bu görüştedirler.

2. Dilediği şekilde iddetini tamamlar. Hz. Ali, İbn Abbas, Cabir, Aişe, Hasan, Ata gibiler bu görüştedirler.

3. Kocasının öldüğü, cenazesinin bulunduğu yerde iddetini tamamlar. Said b. Müseyyeb ve Nahai bu görüştedir.

Bu üç görüşten anlaşılacak şey, kadının kocasının ölümü dolayısıyla üzüntüsünü belirtecek şekilde davranması, yeni bir evlilik konusunda bir girişimde bulunmamasıdır. Kalacağı yer neresi olursa olsun, bu duygular içinde bulunmak şartıyla kalabilir.

4. Sahih evlilikte bir veya iki bâin talakla veya üçlü boşama ile boşanmış olan bir kadın, iddet süresi içinde, iddet beklediği evden çıkarak başka bir yere **yolculuğa** **çıkamaz**. Kendisini boşayan kocası ile de yolculuk yapamaz. Çünkü bu çeşit boşama ile evlilik bağı ortadan kalkmış, artık aralarında nikâh bağı bitmiş olur.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Maliki ve Şafii'ye göre: Üç talakla boşanan kadına sükna hakkı var, nafaka hakkı yoktur. Ebu Hanife'ye göre, sükna ve nafaka hakkı vardır. Ahmed b. Hanbel ve İshak'a göre ne nafaka hakkı ne de sükna hakkı vardır.

Bu genel bilgidenden sonra iddet bekleyen kadının dışarı çıkıp-çıkamayacağı konusunda mevcut iki görüşü ve delillerini maddeler halinde değerlendirmek istiyoruz.

a. Vefaât İddeti bekleyen kadın mutlaka kocasının evinde beklemelidir.

Cumhura göre (dört mezheb imamı) kocasının vefaâtından sonra iddet bekleyen kadın, kocasının evinde beklemelidir. Hatta kocası vefaât ettiği anda kendi ailesinin yanında veya başka bir yerde bulunuyor olsa bile, hemen vefaât eden kocasının evine (yaşadığı eve) gelmeli ve iddetini orada tamamlamalıdır. Bu görüşte olanların delilleri şunlardır:

Hadis:1

Ebu Said el-Hudri'nin kız kardeşi Füreya' binti Malik b. Sinan'dan nakledildiğine göre:

عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، قَالَ : وَأَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ إِسْحَاقَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ، عَنْ عَمَّتَيْهِ زَيْنَبَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ، عَنْ فُرَيْعَةَ ابْنَةِ مَالِكِ أَخْتِ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ ، أَنَّ زَوْجَهَا خَرَجَ حَتَّى إِذَا كَانَ مِنَ الْمَدِينَةِ عَلِي سَيْتَهُ أُمَيْيَالٍ عِنْدَ طَرْفِ جَبَلٍ ، يُقَالُ لَهُ : الْقُدُومُ ذَهَبَ فِي طَلَبِ أُعْبِدَ لَهُ ثَلَاثَةَ ، فَتَقَاوَرُوا فَتَقَلَّوْهُ ، وَكَانَتْ فُرَيْعَةَ فِي بَيْتِ الْخَارِثِ فِي مَسْكَنٍ لَمْ يَكُنْ لِيَعْلَمِهَا ، إِنَّمَا كَانَ سَكَنَهُمَا فَجَاءَ إِخْوَتَهَا ، فِيهِمْ أَبُو سَعِيدِ الْخُدْرِيُّ ، فَقَالُوا : لَيْسَ بِأَيْدِيْنَا سَعَةً فَتُعْطِيكَ وَنُسْكِيكَ ، وَلَا يُضِلُّحُنَا إِلَّا أَنْ تَكُونِ جَمِيعًا ، وَتَحْشَى عَلَيْكَ الْوَحْشَ ، فَسَلِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَجَاءَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَصَّتْ عَلَيْهِ مَا قَالَ إِخْوَتَهَا ، فَاسْتَأْذَنَتْهُ فِي أَنْ تَعْتَدَ عِنْدَ إِخْوَتِهَا ، فَقَالَ : « افْعَلِي إِذَا شِئْتِ » ، فَأَذْبَرَتْ حَتَّى إِذَا كَانَتْ فِي الْخُجْرَةِ ، فَقَالَ : « تَعَالَيْ عُوْدِي لِمَا قُلْتِ » ، فَعَادَتْ ، فَقَالَ : « امْكُثِي فِي بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ » . ثُمَّ إِنَّ عُمْتَمَانَ بَعِثَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةً تَسْأَلُهُ أَنْ تَتَّقِلَ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا فَتَعْتَدَ فِي عَيْرِهِ ، قَالَ : « افْعَلِي » ، فَقَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ : هَلْ مَضَى مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ مِنْ صَاحِبَتِي فِي مِثْلِ هَذَا مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالُوا : إِنَّ فُرَيْعَةَ بِنْتُ مَالِكٍ تُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا فَأَخْبَرَتْهُ ، فَأَتَيْنَاهَا إِلَى قَوْلِهَا ، وَأَمَرَ الْمَرْأَةَ أَنْ لَا تَخْرُجَ مِنْ بَيْتِهَا .

Özet mana: Füreya, kocasının öldürüldüğünü, geride kendisinin oturabileceği kocasından kalan bir evinin olmadığını, kız kardeşinin evinde kalmak istediğini söyler. Hz. Peygamber, kız kardeşinin yanında iddetini tamamlamasına izin verir. Sonraki dönemde Hz. Osman'a bir kadın gelerek, iddetini kocasının evinden başka bir yerde tamamlamak istediğini söyler. O da buna izin verir. Etrafındakilere, Hz. Peygamber zamanında buna benzer bir uygulama olup olmadığını sorar. Onlar da Füreya'dan bahsederler. Hz. Osman hadiseyi bizzat Füreya'ya sorar. Bunun üzerine kendisine soru soran kadına verdiği fetvadan döner ve kadına, kocasının evinde kalmasını ve iddetini orada tamamlamasını emreder." (Ebu Davud, 2300; Tirmizi, 1204; Nesai, 6/199; İbn Mace, 2031. Hadis isnadı zayıftır, muteber olarak değerlendirilmemektedir.)

Hadis: 2

Tabii ihtiyaçları için mu'teddenin gündüz evden çıkabileceği, gece ise çıkamayacağına dair Cabir hadisi:

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : « طَلَّقْتُ خَالَتِي ثَلَاثًا فَخَرَجَتْ تَجِدُ نَخْلًا فَلَقِيَهَا رَجُلٌ فَتَهَاهَا ، فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ ، فَقَالَ : أَخْرِجِي فَبُجِدِي فَلَعَلَّكَ أَنْ تَصَدَّقِي أَوْ تَتَّعَلِي مَعْرُوفًا » (قَالَ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : نَحْلُ الْأَنْصَارِ قَرِيبٌ مِنْ مَنَازِلِهِمْ وَالْجِدَادُ إِنَّمَا يَكُونُ نَهَارًا .)

Cabir: “Teyzem üç talakla boşanmıştı. Hurma toplamak için evden çıktığı sırada, yolda karşılaştığı bir adamı bunu yapmamasını söyledi. Kadın Allah’ın Rasûlüne giderek ne yapması gerektiğini sorunca, Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Çık ve hurmalarını topla, umulur ki sen o hurmalardan sadaka verir veya bir hayır işlersin.” (*Müslim, Talâk, 55 (1483); Ebu Dâvud, Talâk, 40, Talâk 41; (2297); İbn Mâce, Talâk, 9; Nesâî, Talak 70, (6, 209). Hadis MERFU’dur.*) İmam Şafii, Medine hurmalığı şehre yakındır ve toplanması da gündüzleri yapılır, demiştir.

Bu hadise göre: **Hanefî ve Şafiiler**, ric’i talakla boşanmış olan kadın gerek gece gerekse gündüz ne kendi mahrem hısımları ile ve ne de eşlerin birbirine dönüşü (ric’at) olmamışsa kocası ile yolculuğa çıkamaz, derler. **Farz hac** için yapılacak yolculuk da bu kapsama girer. Çünkü iddetin süresi belirli ve sınırlıdır. Farz hac’da ise süre bakımından genişlik vardır. **İmam Malik, Şafii, Ahmed b. Hanbel ve Leys** şöyle demişlerdir: İddet bekleyen kadın işleri için gündüz dışarı çıkabilir, Ancak fitne korkusu dolayısıyla gece evinde kalması gerekir. **İmam Malik’e** göre ister ric’i, isterse bain talakla boşanmış olsun, gündüz dışarı çıkabilir, gece evinde kalmalıdır. **İmam Şafii’ye** göre, eğer ric’i talak ise, ne gece ne de gündüz evinden çıkamaz. Ancak mebtute olan gündüzleri dışarı çıkabilir. **Ebu Hanife** ise şöyle der: Ölüm iddeti bekleyen kadın gündüz dışarı çıkabilir, gece evinde durmalıdır. Boşanan kadın ise (her ne türlü boşanmış olursa olsun) ne gündüz ne de gece dışarı çıkamaz. (*Kurtubi, el-Cami, ...var*)

Hadis: 3

Mücahiddin gelen bir rivayete göre:

روى مجاهد قال استشهد رجال يوم أحد فجاء نساؤهم رسول الله صلى الله عليه وسلم وقتلن يا رسول الله نستوحش بالليل فنبيت عند إحدانا حتى إذا أصبحنا بآدرنا بيوتنا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم تحدثن عند إحدآكن ما بدا لكن فإذا أردتن النوم فلتأت كل امرأة إلى بيتها

“Uhud savaşında kocaları şehid düşen kadınlar Hz. Peygamber’e gelerek: ‘Geceleri evde yalnız kalmaktan korkuyoruz; birimizin evinde geceleri toplansak ve sabah erkenden geri evlerimize dönssek nasıl olur?’ diye sordular. Hz. Peygamber: ‘Gündüz bir araya gelin ve konuşun. Ancak gece uyumak istediğinizde her kadın kendi evine gitsin’

ÜÇÜNCÜ OTURUM

dedi.” (ez-Zühayli, *el-Fikhu'l-İslami*, VII, 655, 656; Abdurrezzak, 12077. Hadis zayıftır. Zira hadis MUANAN'dır (ibn Cüreyc) ve MÜRSEL'dir (Mücahid). Hadisin diğer kaynakları için bk., Abdurrezzak, 7/31; Beyhaki, 7/436).

İddet bekleyen kadının, kocasının evinden çıkmaması gerektiğine dair başka rivayetler de mevcuttur. Ancak meşhur üç rivayeti nakletmekle yetindik.

b. Vefaât İddeti bekleyen kadın, istediği yerde iddetini tamamlar.

Vefaât iddet bekleyen kadın (kocasını ölen kadın), iddetini dilediği yerde tamamlar demişlerdir. Sahabilerden birçoğunun görüşü bu doğrultudadır. Bunların delilleri şöyledir:

Delil: 1

Bakara 2/234. Ayet: (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرْتَضْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا) iddetin süresini bir yıl olarak belirten ayeti (Bakara 2/240): (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ) (أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ) neshetmiştir. Nasih ayet, sadece süreyi feshederek, onu dört ay on güne indirmiştir. Evden çıkmaması hükmüne ise dokunmamıştır. Miras ayeti gelince mesken hakkını da neshetmiş, kadının hakkını terikeye (miras hakkı) bırakmıştır. Bu durumda dilediği yer ve şekilde iddetini yerine getirir. Bu görüş İbn Abbas ve Ata'ya aittir. (Ebu Davud, 2301; Nesai, 6/200; Buhari, Tefsir, 2/41)²

Delil: 2

Hz. Ali'den nakledildiğine göre: ان النبي امر المتوفي عنها زوجها ان تعتد حيث شاءت

“Hz. Peygamber (a.s.) kocasını ölen kadının dilediği şekilde iddetini yerine getireceğini söyledi.” (Darakutni, 3/315. Ancak hadis zayıftır.)

Delil: 3

İbn Abbas şöyle demiştir: Allah ayette; (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرْتَضْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ) “Dört ay on gün iddet bekler” (Bakara 2/234. Ayrıca boşananlar için Bakara 228. ayet de benzer ifadede bulunmaktadır) demiş, ancak evinde bekler dememiştir.

2 Âlimlerin çoğunluğuna göre Bakara 234. ayet, öbür ayeti (Bakara 240) neshetmiştir. Ya da miras ayeti Bakara 240'inci ayeti neshetmiştir. Mücahid'in, yaptığı yorum, bu nesh iddiasını ortadan kaldırmaktadır. Şöyle ki: Allah, kocası vefat eden kadının, evinden çıkmadan dört ay on gün iddet beklemesini farz kılmıştır. Sonra 240. ayet gelmiş, müddetin bir yıla çıkarılması kocanın vasiyetine bağlı olarak meşrû kılınmış, kadın da bu vasiyete uyup uymamakta serbest bırakılmıştır. Buna göre âyet dört ay on gün koca evinde iddet geçirme hükmünü kaldırmış değildir. Buna ek olarak ihtiyari bir iddet ve oturma hakkı getirmiştir. (Kur'an Yolu, D.İ.B. cilt:2; Ebu Zehra, Usûl'l-Fıkh, Terc. Abdülkadir Şener, 166)

Dolayısıyla nasıl isterse iddeti o şekilde ifa eder.” (*Abdurrezzak, 12052; Beyhaki, 7/435. Hadisin isnadı sahihdir*) Nassın sarih bir şekilde belirtmediği bir hususta bizim nassa ilavede bulunmamız yani belli bir yer belirtmemiz uygun olmaz demektir.

Delil: 4

Urve'den rivayete göre: “Hz. Aişe kocası ölen kadının dışarı çıkmasına fetva verirdi.” (*Abdurrezzak, 12053; Beyhaki, 7/436. Hadis sahihdir.*)

Delil: 5

Hz. Cabir'den nakledilen rivayete göre: Kocası ölen kadın dilediği şekilde iddetini tamamlar.” (*Abdurrezzak, 12059. Hadis sahihdir.*)

Delil: 6

Hz. Peygamber zamanında birçok sahabe vefa etmiş ve hanımları da iddet beklemişlerdir. Şayet bu kadınları, iddet sürelerini kocalarının evinde geçirmeleri zorunluluğu olsaydı herkes tarafından bilinen bir şey olurdu. İbn Abbas, Aişe, Cabir ve Ali gibilerin bunu bilmeleri ve diğerlerinin bundan habersiz kalmaları hiç mümkün mü?

Delil: 7

Bain talakla boşananın gündüzleri dışarı çıkabileceği, başka bir evde iddet müddetini geçireceği ile ilgili Fatıma binti Kays'dan şu hadis rivayet edilmiştir:

أن أبا حفص بن عمرو خرج مع علي بن أبي طالب إلى اليمن، فأرسل إلى امرأته فاطمة بنت قيس بتطبيقه كانت بقيت من طلاقها، وأمر لها الحارث بن هشام وعيَّاش بن أبي ربيعة بنفقة؛ فقالا لها: والله ما لك من نفقة إلا أن تكوني حاملاً. فأنت النبي صلى الله عليه وسلم فذكرت له قولهما. فقال: «لا نفقة لك»، فاستأذنته في الانتقال فأذن لها؛ فقالت: أين يا رسول الله؟ فقال: «إلى ابن أم مكتوم»

Özet manâ: Fâtıma Bintu Kays'ı kocası üç talakla boşamış, bir miktar nafaka göndermiş, Fatıma da gönderilen bu nafakayı az bularak durumu Rasulullah'a şikâyet etmiştir. Rasulullah da: “Senin onun üzerinde nafaka hakkın yok” demiştir. Hz. Peygamber, Fatıma'nın iddet beklemesi için Ümmü Şerik el-Ensâri'nin yanına göndermiş, Ümmü Şerik'in durumu müsait olmadığı için Abdullah b. Ümmi Mektûm'un yanına göndermiştir. İddeti bittikten sonra Resûlullah'a gelip Muâviye b. Ebî Süfyân ve Ebu Cehm'in kendisiyle evlenmek istediğini söyler. O da Üsâme ibn Zeyd ile evlenmesini tavsiye etti ve Üsâme ile evlendi.” (*Müslim, Talâk 36, (1480); Muvatta, Talâk 23, (2, 580, 581); Ebu Dâvud, Talâk 39, 40, (2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291); Tirmizî, Nikâh 38, (1135), Talâk 5, (1180); Nesâî, Nikâh 21, (6, 74); Talâk, 69, (6, 207), 71, 72, (6, 210)*).

ÜÇÜNCÜ OTURUM

– Hz. Ömer, Fatıma binti Kays'ın bu hadisini kabul etmemiş, unutkan bir kadının sözü doğrultusunda ayetin (**Talak 1**) açık manasının terkedilemeyeceğini belirtmiştir. (*Müslim 1480/46*) Hz. Aişe de Fatıma'nın rivayetine karşı çıkmıştır.

Bu hadisin Müslim versiyonunda Fatıma'nın: “رُوجِي طَلْقِي يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَأَخَافُ أَنْ يَقْتَحِمَ عَلَيَّ. قَالَ: فَأَمْرُهَا فَتَحَوَّلَتْ” kocasının kendisini üç talakla boşadığını, kendisine bir zararın dokunmasından korktuğunu söylemiştir. Buhari'de ise Hz. Aişe'nin, onun yaşadığı yerin çok ıssız ve korkulacak bir mahallede olduğu, bu sebeple Hz. Peygamber'in Fatıma'ya bir başka yerde kalması için izin verdiği yönünde açıklaması vardır:

عن عائشة أنها كانت في مكان وُخِشَ فَخِيفَ عَلَيَّ نَاحِيَتِهَا

Fatıma binti Kays hadisten de anlaşılacağı üzere, ric'i talakla boşanan kadının yaşadığı evden hem çıkarılması hem de kendisinin çıkması haramdır. Bain talakla boşanan kadın için ise yaşadığı evden çıkmasında bir sakınca yoktur. (*Kurtubi, el-Cami, ilgili ayetin tefsiri..*)

Bain talakla boşamada kadının hakları ile ilgili şu bilgiler önem arz etmektedir:

1. Hamile ise: Hamile kadın doğuma kadar bütün çeşitleriyle nafaka ve mesken hakkına sahiptir: ... وَإِنْ كُنَّ أَوْلَادًا حَمْلًا فَأَقْبِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ... “Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin.” (*Talâk, 65/6*)

2. Hamile değilse: Bu durumda üç ayrı görüş vardır:

a. Hem nafaka hem de mesken hakkı vardır. **Hanefiler** (ve İmam Ahmed'in bir görüşüne göre) kadın bu durumda gebe olmasa bile iddet süresince nafaka ve mesken hakkının bulunduğunu söylemişlerdir. Bu görüş Hz. Ömer ve İbn Mes'uddan mervidir. Zira Talak 6. ayette boşama çeşidi zikredilmeden mutlak olarak söylenmiştir. Dolayısıyla hem ric'i hem de bain talak ifade eder.

b. Mesken hakkı vardır, nafaka hakkı yoktur. **Şafii ve Mâlikilere ve Ahmed'in** bir görüşüne göre bain (kesin) boşamada kadın gebe değilse yalnız meskende oturma hakkı söz konusu olur, nafaka verilmez: ... لَأَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ ... لِيَضَّيْقُوا عَلَيْهِنَّ ... “Onları (iddetleri süresince) gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde tutun. Onları baskı altında tutmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın.” (*Talâk, 65/6*).

Bu ayette süknâ hakkı “gebe olup olmama” ayırımı yapılmaksızın mutlak olarak ifade edilmiş, âyetin devamında ise, “Eğer onlar gebe iseler doğuma kadar nafakalarını verin” buyrulurken nafakanın kapsamı yalnız gebe olan kadın hakkında genişletilmiştir.

c. Mesken hakkı da nafaka hakkı da yoktur. **İmam Ahmed**'in görüşüdür. İbn Abbas, Cabir, Fatıma binti Kays bu görüştedir. Yani **Hanbelilere** göre kesin boşamada (mebtute), gebe olmayan kadının nafaka ve mesken hakkı bulunmaz. Çünkü Fâtıma binti Kays'ı kocası bain talakla boşayınca, Hz. Peygamber ona ne nafaka ve ne de süknâ hakkı vermemiş ve şöyle buyurmuştur: "Nafaka ve süknâ (mesken hakkı) kocanın karısına dönme hakkı (ric'î talak) bulununca kadın lehine bir haktır." (*Nesâî, Talâk, 7; A. b. Hanbel, VI, 373, 417; Müslim, 1480*) Burada nafaka ve süknâ hakkı ric'î boşama ile sınırlandırılmıştır. (Hadis yukarıda geçti)

İmam Züfer'e göre ise ric'î boşamada koca, eşyle sefer mesafesinden uzak bir yere yolculuk yapabilir. Çünkü eşler arasında evlilik bağı sürdüğü için böyle bir yolculuk, dolaylı yoldan kocanın karısına dönüşü (ric'at) anlamına gelir. (*Bilmen, Istilahat-ı Fikhiyye, II, 386*)

Vardığımız Sonuç:

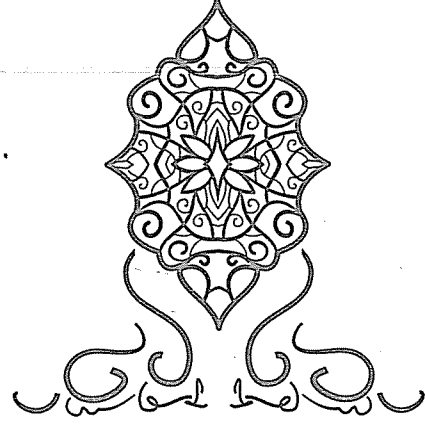
Kocasını vefa eden kadının iddet bekleyeceği yer hakkında iki ayrı görüş vardır. Her iki durum için de sahabilerin görüşleri mevcuttur. Konu ictihadidir. Zahir görüş, herhangi bir mazeret olmadıkça kadın iddetini, kocasının evinde geçirmesidir. Ruh-satla konuya bakanlar Hz. Aişe'nin görüşüne göre hareket edebilirler. Yani kocası ölen kadın, iddet nafakası olmadığı için kendi maişetini kendisi sağlamak zorunda kalabilir. Bunun için de gündüzleri evden çıkabilir. Azimeti ve takvayı isteyenler ise İbn Ömer'in görüşüne göre hareket edebilirler.

İddet bekleyen kadın, Talâk, 1 ve 6. ayetlerde emredilen mesken, nafaka ve diğer haklara normal şartlarda sahiptir. "**Onları evlerinden çıkarmayın ve onlar da çıkmaları**" emri, bu haklarının ihlal edilmemesi anlamındadır. Kadını, kendi alışık olduğu evinden, eşyasından hemencecik koparıp ayırmak, bir haksızlık ve geçmişte yaşanan evlilik günlerine saygısızlıktır. Bu sebeplerle, iddet bekleyen kadın, yaşadığı evde belli bir süre hayatını devam ettirmeli, kendisini yeni hayata hazırlamalıdır.

Ailenin kutsiyeti, kadının ve çocukların korunması, onların mahrumiyet içine atılmaması, neslin muhafazası ... gibi sebepler yerine getirilmesi şartıyla kadının iddet beklerken, dışarı çıkmasında bir sakınca olmayacağı söylenebilir. Hatta günümüz şartlarında iddet bekleyen kadının mazerete binaen gece dışarı çıkması, gecelemesi, yakın ve uzak mesafelere seyahat etmesi mümkündür.

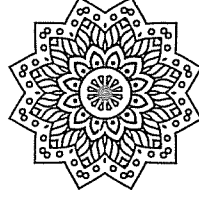
Hac ibadeti, zarurete giren bir durum olmadığı için, iddet bekleyen kadının hac-etmesi uygun olmayacağı mütaala edilmektedir.

Allah'ü A'lemu bissavab!

MÜZAKERELER

MÜZAKERELER

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, Zafer Bey'e teşekkür ediyoruz. Biraz hızlı bir sunum oldu. Asıl deliller üzerinde biz mukabele bekliyorduk ama inşallah oda müzakerelerle şekillenmiş olur. Hemen ilk sözü Sabri AKPOLAT Bey'e veriyorum. Buyursunlar.

Sabri AKPOLAT

Evet değerli Kurul başkanım, sayın valim herhalde buradalar hoş geldiniz. Değerli hocalarım, muhterem arkadaşlarım zafer hocamız uzunca notlar yazdı bana da gönderdi. Okumakta o kadar zorlandım ki uzunca deliller efendim ne yapacağımı şaşırdım ama yine de sağ olsun erken gönderdiği için biraz okuma imkânı buldum. Şimdi mescid konusuna hemen gireyim. Kadınlar mescide niçin girmek ister, bir Türkiye'de iki Arabistan'da. Hemen buna temas edelim. Türkiye'de kadınlar vaizdir, vaizedir, mescitte vaaz etmesi gerekiyordur başka bir mekân yoktur. Onun için girmek ister ki vaize hanımı dinlemek isteyen hanımefendiler olabilir. Yoksa ben camiye gideceğim gezeceğim orada oturacağım diye bir talebin hanımlardan geldiğini zannetmiyorum. Zira bizde çok fazla mescide gidiyor değiliz. Cemaate her halükarda katılan kaç tane erkek var. Mesele demek ki bir ihtiyaç var, bir zaruret var. Peki, Arabistan konusunda Ekrem abi gayet iyi bilir. Mescidi Nebvi'de olur problem. Çünkü hanımefendi Medine'dedir, âdetlidir. Peygamber'e selam getirmiştir onu iletmek ister. İki Mekke'ye giderseniz sınırlı bir görevi vardır umreye gitmiştir mesela tavaf etmesi gerekiyordur yani bu durumda ne olacak. Yahut Kâbe-i Muazzama'yı seyretmek ister. Peki, bu durumda ne yapalım. Şimdi delil olarak getirilen ayet-i kerimede zaten olur diyenler de olmaz diyenler de aynı delile dayanıyorlar yani ayeti kerime açık burada. «لا تقربوا الصلاة» namaza yaklaşmayın derken namaz kılınan yere yaklaşmayın tarzında anlaşılıyor. Yasaklayanlar mekânı da dâhil etmek suretiyle bu kanaate varmışlardır. Peygamber'in (s.a.s.) ben cünüp ve hayızlılara bunu yasaklıyorum hadisi şerifi çoğunluk âlimlerce makbul görülmüş ama zahiri mezhebi hayır bu zayıf bir hadistir, dolayısıyla bununla amel edilemez diyor. Ancak bana garip geldi Zahirilerin

bazı delilleri var “yeryüzü bana temiz kılındı, mescid kılındı” ya dayanarak her tarafın helal olduğunu söylemek bilemiyorum ama çok makul değil. Burada kastedilen şey ne mesela! Af buyurun necaset olan bir mahalle gittiniz ve orda namaz kılıyorsunuz. Bu caiz olur mu? Yani yeryüzü temizdi hani. Kastedilen belli şeyler elbette temiz olmak kaydıyla yeryüzünün her tarafında ibadet edilmesinin mümkün olduğu beyan edilmiş. Zahiriler bazı deliller getiriyorlar Zafer Bey hocamda ona temas etti. Resûlullah (s.a.s.) dönemindeki mescidin görevi ile günümüzdeki mescitleri ayırmak lazım. Yani fetvalarımızı da güncellemek gerekiyor. Resûlullah (s.a.s.) döneminde mescid her türlü görevi icra ediyor. Yolda kalan orada kalıyor, kavmince dışlanan kadınların ikamet edebileceği yer ancak orası, hastalar oraya geliyor. Peygamber’e gelen Hristiyan, Yahudi kim varsa herkes orada. Böyle bir mekân yani bütün hizmetleri yürüten bir mekân siz efendim cünüp müsünüz değil misiniz diye soracak haliniz yok. Kadın hayız görüyormuş efendim yok görmeyecekti. Ne demek yani, siyahi bir kadın kavmi tarafından hırsızlıkla itham ediliyor. O da nereye sığınacak Peygamber’e. Peygamber’in (s.a.s.) evinin dört artı bir olduğunu mu iddia ediyoruz. Yani varda odası orada ikamet ettirmede de mescidi teklif etti diyebilir miyiz? Resûlullah (s.a.s.) odasının genişliğini ben Buhari’den İbn Abbas ve Hz. Âişe’nin rivayetlerinden anladığım kadarıyla altı metre karelik bir odası var. Onun da tarifi var, Buhari de görürsünüz, bunu İbn Abbas açıkça söylüyor. Yani ben halamın yanına gitmiştim bizim Sivas tabiriyle teyze deniyor, Türkçe’de öyle kullanıyoruz ve orada yatmam gerekti. İşte yatak Resûlullah (s.a.s.), doğu batı istikametinde yattular ben o ayakucunda yattım. Benim ki de güney kuzeydi diyor. Bu kadar bir odacıktı. Dolayısıyla o dönemdeki mescid ile günümüzü kıyaslamamak lazım. Peki, burada mesela bir hanımefendinin mescitten seccade alıp getirmesi bunlar en fazla neye delil olabilir, ihtiyaç ve zaruret halinde mescide girmek caizdir diyebiliriz, ondan öteye gitmek uygun olmaz. Yani ihtiyaç vardır ne olacak bir hanımefendi mescitte temizlik yapacaktır temizlik işçisidir, vaize hanım orada vaaz edecektir, mecbur bu sebeplerle ancak olabilir. Dolayısıyla ben bu mescitler konusunda evet yani Allah’ın evidir ama oranın da bir kendine has usulü esası olmalı. Şöyle demek lazım; mescide evet zaruret ve ihtiyaç halinde girilebilir ancak bu kısa süreli olmalıdır diye de bir kayıt oraya düşmemiz lazım. Hatta şunu da söyleyebiliriz. Bu konularda takva, edep ve saygı sınırları zorlanmamalıdır demek gerekiyor. Camiler konusunu böyle geçelim efendim.

İkinci konu tavaf konusu: tavafta en çok sıkıntı ne oluyor bir haftalık umreye gidenler var bir kız çocuğu gidiyor on beş on altı yaşında üç gün Medine’de kalacak üç günde Mekke’de kalacak ve gittiği günden itibaren kızcağız âdetli ve bitmiyor. Ne yapsın bu, buna ne yapabiliriz bunun âdeti bitmeyeceğine göre efendim ya ihrama girme deriz diyelim mi olmaz yani deseniz de o onun için gidiyor Beytullah’ı görmek istiyor yani birazda gerçeklerle bağlantılı olsun bizim söyleyeceğimiz şeyler. Kızım ihrama girme,

ÜÇÜNCÜ OTURUM

peki Mekke'ye niye gidiyorum diyebilir. Bunun için ancak evet biz gerekirse efendim. İbn Kayyım Cevziyye'nin sundukları o delili kullanarak hiçbir ceza verdirmeden de tavafını yaptırabilir memleketine gönderebiliriz. Ancak âdeti sınırlı, daha sonra temizlenmesi mümkünse bunun içinde git tavaf yap demenin bir anlamı yok. Yani zaten onlar yapmazlar siz hanımefendilere git tavaf yapabilirsin deseniz dahi hanımefendiler bizden daha çok dindar oldukları için kesinlikle gitmezler. Yani bunu kabul ettiremeyiz. O halde Zafer hocamın güzel bir uyarlaması var öncelikle bekletiriz, öyle olmalı. Efendim, âdet bazen kesilebilir, her gün şey olmaz, alır gusül abdestini gider tavafını yapar problem kalmaz. Bu da mümkün olmadı ne yapabiliriz, sıralamayla gider en sonunda eğer mecbur kalacak olursa İbn Kayyım Cevziyye'nin ve üstadının birlikte dile getirdikleri, ayakta namaz kılamayan nasıl ki oturarak kılıyor, su bulamayan teyemmüm ediyor, kıbleyi bilemeyen tahmin ederek bir tarafa yöneliyorsa hayızlı kadın da temizlenmeyi bekleyemiyorsa öylece tavafını yapar ve kasten bir kuralı ihlal etmediği ve yasağı da çiğnemediği için ceza da gerekmez. Bu fetvayı özel olarak kullanmakta anlatmakta herhangi bir sakınca söz konusu olamaz. Ama bu fetvayı genellemenin bir anlamı yoktur.

Peki, hanımefendiler (ben vaktimi hemen kısaca kullanmak istiyorum fazla vaktinizi almayım) iddet süresi içinde dışarı çıkabilirler mi hacca gidebilirler mi konusunda ayeti kerimeye bakıyoruz «لا تخرجوهن من بيوتهن ولا يخرجن الا ان يأتين بفاحشة مبينة» La-illa şeklinde kasrı hakiki geliyor bu hükmün kat'iliğini gösterir. «ولا يخرجن» nehy suretiyle gelmiş bir nehy dir, sarahaten nehy den daha kuvvetlidir, belîğdir. Yani buradaki hüküm çıkmasınlar ifadesi daha da vurgu yapıyor. «بيوتهن» zaten kadınların ev hakkı olduğunu da gösteriyor. Onların evi diye bahsetmiş hâlbuki beyefendinin evidir bu. Burada ayeti kerime ile ilgili ulema arasında ric'î talak da kadınların çıkacağına, hacca gideceğine dair kavli olan hiç kimse yok. Ben böyle bir muhalif görüş görmedim. Zahiriler de dâhil Caferiler de Hanbeli ve diğer İmamlar da dâhil hiç kimse ric'î talakta çıksın gitsin demiyor. Ancak Zahiriler mesela bu ayeti kerime ric'î talak ile ilgilidir diyor. Dolayısıyla kocası vefat etmiş yahut bâin talak ile boşanmış hanımların evden çıkabileceklerini beyan ediyor. Kuveyt'in fıkıh ansiklopedisinde "hacці sahihtir ama günahkâr olur" ifadesi kullanılmıştır. İbn Ebî Şeybe de aynı kanaatte olarak, üç talakla boşanan ve kocası ölen kadının iddet süresince hacca gitmesine caiz demiş. Böyle bir kanaat var. Benim düşüncem kocası ölen bir hanımefendi acaba hacca gitmeli mi gitmemeli mi giderse daha mı psikolojik açıdan rahat olur, kalırsa daha mı iyidir meselesi. Bu ihtilaf olduğuna göre bu konuda ne denebilir. Zafer Hocama katılmak adına ben şöyle diyorum. Ekrem abi ne yapsın bunları mazeret kabul etsin yani iddet bekleyen hanımefendi vefat iddeti ise bunun ispatı mümkündür. Üç talak meselesi bilemiyorum istismar edilebilir mi? O sene kurası çıkmış ve gitmesi gerekiyorsa gitmediği takdirde hak kaybı söz konusu ise başkanlığımız bunu gerekçe kabul ederek ertesi yıla erteleyebiliyorsa ertelesin. Ama hiç

mümkün olamayacaksa bu İbn Ebi Şeybe'nin fetvası, içtihadına göre amel ederek hacca gitmesine mani olmayalım diye bir düşüncem var. Ben vaktinizi çok fazla almamak için kısaca böyle beyan ettim. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Teşekkür ediyoruz Sabri Bey'e tam zamanında bitirdiler. Şimdi Feyza GÜNER hanımefendi müzakerede bulunacaklar, buyursunlar.

Feyza GÜNER

Teşekkür ediyorum sayın başkanım. Değerli hocalarım zafer hocama teşekkür ediyorum. Fakat ben öncelikle şunu iletmek istiyorum her üç konunun çok geniş olması hasebiyle tek bir oturumda ele alınmasının konuların gereği kadar değerlendirilip irdelenememesine sebebiyet vereceğini düşünüyorum. Zafer hocamın tebliğine teknik açıdan bakarsak her üç tebliğde de dört mezhebin görüşlerini aktarmış. Caferi ve Zahirilerin görüşlerini aktarmış. Sadece iddet bekleyen kadının hac için çıkmasında Caferiler ve Zahiriler yok, onun dışında bundan hareketle bir tebliğ hazırlamış kendileri. Ben doğrusu Kurul kararlarının yahutta işte standart fetvalara da değinilmesini ve bunların da gündeme getirilerek ilave edilmesi gereken durumlar varsa dile getirilmesinin uygun olduğunu düşündüm. Kendimce göz önünde bulundurulması gereken noktalara biraz temas etmek istiyorum. Sabri hocamda sağ olsun - hani aynı şeyleri tekrarlamak istemem- gereği şekilde ifade ettiler. Zafer Bey'in iddetli kadının hacca gitmesi ile ilgili verdiği tebliğin son cümlesinden hareketle bir şeyler söylemek istiyorum. Orada hac ibadeti zarurete giren bir durum olmadığı için iddet bekleyen kadının hac etmesi uygun olmaz ifadesinden hareketle malum hac ibadeti farz bir ibadettir. Zaruret açısından baktığımızda farz olan bir ibadettir. Ben birazda meselenin günümüz değişen teknolojik imkânları, sosyo-kültürel ortamı ve insan ilişkileri ile bu ilişkilerin karşılıklı algılanışına yani karı kocanın karşılıklı birbirlerinin günümüz ortamına göre algılanışına bakılarak değerlendirilmesi gereği üzerinde durulmasını düşünüyorum. Öncelikle iddetten maksat nedir, belki buna biraz değinmek lazım veya irdelemek lazım. Ric'i ise evden çıkmasını mı çıkmamasını mı sağlamak, bâin ise biran önce evden tard mı etmektir. Yani iddetten maksat nedir? Rahmin boş olduğunun bilinmesi açısından bakarsak günümüz teknolojik imkânları ile bunun bilinmesi kolaylaşmıştır çeşitli testler ultrasonlar vs. Hani kadının farz olan hacca gitmesine bir mani olmayabilir diye bakabilir miyiz? Bu imkânlar dâhilindedir. Bir diğer açıdan acaba tarafların kendilerini dinlemeleri hal hareketlerini öz eleştiriye tabi tutarak iç tartışmaya açmaları, aile bütünlüğünü bozmamak için tekrar birleşme durumunun gözden geçirilmesi için bir fırsat olarak baktığımızda günümüz insan ilişkileri değişmiştir gerçekten, örf adet değişmiştir. Günümüz algısına göre karı kocanın kısa bir süre ayrı kalması tekrar bir

ÜÇÜNCÜ OTURUM

araya gelmelerini kolaylaştırabilmektedir bazen. Çünkü bu kendilerini dinlemelerine sebep olmaktadır. Genel rivayetlere baktığımızda iddet süresince evde kalması veya kalmamasının nafaka ve süknâ konusunda kadının yeme içme barınma gibi asli ihtiyaçlarını karşılayacak imkânlarının olup olmamasına göre zarûrât-ı hamse gözetilerek çözümler üretildiğini düşünüyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse Fatma binti Kays olayında Peygamberimizin süknâ ve nafaka hakkını bâin talak olduğu için yok saydığını Hz. Ömer'in ise bundan farklı bir uygulamaya giderek kadına süknâ ve nafaka hakkını tanıdığını görüyoruz. Şimdi Hz. Ömer ayeti uygulamıştır diye bakarsak olaya Hz. Ömer'in farklı uygulamaları da var. Müellefe-i kulûba zekâtтан pay vermemesi, Bahreyn'e mektup göndererek müslüman erkeklerin kitabî kızlarla evlenmesini yasaklaması, kıtlık döneminde hırsızın el kesim hükmünü uygulamaması, sevâd arazisini ganimet olarak askerlere dağıtmaması gibi icraatları mevcuttur. Fatma binti Kays olayında kadın boşanıyor iddetini başka yerde geçiriyor, fakat iddeti bitince Peygamberimiz hemen onu evlendiriyor. Genel rivayetlerde bunlar mevcut. Yani burada mağdur olma durumu söz konusu değil. O zamanın şartları örf ve âdeti bunu sağlıyor. Onun için günümüz şartlarında kadının ihtiyaçlarını karşılamak için illaki evden çıkacak elektrik, su parası yatırmadan tutun market alışverişine kadar, tabii bu, çalışan çalışmayan kadın açısından da değişir. Köydeki tarladan geçimini sağlıyorsa gidip işinin başında durması ürününü ekmesi toplaması gerekecek yani evden çıkmaması yahut da gündüz çıkıp gece dönmesi olayları da bunlarda gündeme getirilmiş. Günümüz kadını açısından bu pek mümkün görünmüyor. Günümüz şartları içinde gerek erkek için gerekse kadın için mağduriyet nasıl giderilir bu açıdan bakılarak çözüm üretmek gerektiğini düşünüyorum. Kısıtlı maddi imkânlarla sahip bir erkeğin mal varlığının çoğunu kadına nafaka vererek sıkıntıya girmesi mağduriyet olduğu gibi gidecek bir yeri geçinecek bir varlığı olmayan kadının ortada kalması da bir mağduriyettir. Peygamberimiz döneminde kadın olsun erkek olsun Peygamberimize gidiyor problem gideriliyor. Daha sonraki dönemlerde kadına başvuruyorlar mağduriyetler gideriliyor. Günümüz şartları göz önüne alınarak kadın ya da erkeğin başvuracağı merciler belirlidir. Bunun da göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünüyorum. Ric'î talak olarak bakarken kocasının geri dönmesi ihtimali ve kadının evde onu beklemesi hatta süslenerek beklemesi ailenin bütünlüğünün korumak için o dönemin insan ilişkileri algısına göre yapılması gereken olarak değerlendirdiğimizde yani kadın kocasını evde beklesin çünkü dönebilir eşi o dönemin algısı veya örf adet bunu gerektirmiş. Hac ibadeti farz bir ibadettir. Günümüz şartlarına göre kura çıkması beş altı yedi yılı buluyor ve kadının evden hac için uzak kalması on beş, yirmi, yirmi beş günlük çok fazla bir olay. O dönemin yolculuk imkânlarında ise bu süre oldukça fazla günümüzde iletişim araçları çok fazla anında eşi ile isterse görüntülü olarak da görüşebilir. Kocasını eşi hacdayken ric'at ederse bunu anında

kendisine iletebilir. Üstelik şunu da göz ardı etmeyelim: yani hac manevi hislerin yoğun yaşandığı bir yer. Kişi aile bütünlüğünün bozulmaması için daha sağlıklı karar da verebilir bunu da göz ardı etmemek lazım. Bunun dışında günümüz için belki de şunu tartışmamız gerek hac başvuru süreci kurada çıkması ve gidilmesi beş altı aylık bir süreç. Eşi ile hacca gitmek için müracaat edip kurası çıkan bir aile gideceği günlerde boşanma sürecine girerse bâin veya ric'î talak hangisi olursa olsun hacda ne yapacaklar? Kadının sponsoru erkek, erkeğin sponsoru kadınsa ne olacak? Belki biraz bunlar üzerinde durulması gerekir. İddet bekleyen kadının haccı konusunda farklı görüşler mevcut. Zafer hocamız da onu dile getirmişler. Sabri Bey hocamda mezheplerin görüşleri hakkında mesela Kuveyt'ten bahsederek Kuveyt'teki Mevsû'atü'l-fikhiyye ansiklopedisine değinerek emre muhalefet edip hacca gitmesi durumunda haccı sahih olmakla birlikte dinen günahkâr olur demektedir. İbn Hazm'a göre ric'î talakla boşanan kadın hariç diğer iddet bekleyenlerin kocasına ait evde iddet bekleme zorunluluğunun olması onların hacca gitmesine de bir mani olmadığını gösterir diyor kaynaklar. Malik'in görüşüne göre, iddet bekleyen kadın gündüz ihtiyaçlarını görmek için evden çıkar gecede evine döner. Bâin ya da ric'î talakla boşanmış olması fark etmez diyor. Ben dediğim gibi hani birazda günümüz şartlarına göre mağduriyetin giderilmesi hususunda bakılması gerektiğini düşünüyorum. Eğer meseleye kadının mahremsiz hacca gitmeyi yola çıkıp sefere çıkıp çıkmaması yönünden bakacak olursak iki üç gün bir iki veya üç gün olacağına dair kadının mahremsiz yolculuk yapacağına dair rivayetler olmakla birlikte Tahânevî üç gün ifade eden hadisin en son varit olduğunu, bundan hareketle bu hadisin hükme alınmasının doğru olduğunu söyler. O dönemin güvenlik yol şartları ile günümüz bir değil. Bir kadını Hire'den Mekke'ye gelip korkmadan hac yapabileceğini belirten hadis mevcut. Demek ki güvenlik mahremsiz yolculuk yapmamanın sebeplerinden olsa gerek. Günümüzde bu o dönemlere göre fazlasıyla sağlanmıştır. Hac yolculuğu üç hafta çok kısa sürmektedir. Hacca yolculuk kısa sürmektedir. Ayrıca Hz. Âişe'nin mahremsiz olarak yolculuk yaptığı nakledilmiştir. Hz. Âişe'nin yanında kadının yanında mahremi olmadan hacca gidemeyeceği zikredilince onun da; her kadının mahrem bulamayacağını söylemesi de dikkate şayandır. Mısır ulemasının Rifat Fevzi'nin bir şeyi var, günümüz ulaşım araçları geçmişteki ulemanın öne sürdüğü sıkıntıları içermemektedir. Mahrem şartını ileri sürmek kadın için sıkıntıya yol açar demektedir.

Kadının regl döneminde hayız döneminde kadının mescide girmesi ve tavaf yapması konusuna gelince; şimdi hocam biraz personelimiz açısından bakıp birde halk açısından duruma bakmak lazım. Bu sene hacda görevliydim. Medine de kadın personelim Ravza ziyaretlerinden sorumluydu. Şimdi siz istediğiniz kadar hacılardan önce başlayayım yani tavaf olayı mescide girme olayı tam bir psikolojik medcezir. Kadınlar için hakikatten çok büyük bir sıkıntı. İlaç kullanıyor ayrı bir sıkıntı. İlaç kullandığı içinde

ÜÇÜNCÜ OTURUM

depresyona girenler, migreni tavan yapıp yaptığı ibadetten hiçbir şey anlamayanlar, vücudu şişip adet düzeni zaten bozuluyor bir kısmının buna rağmen birer tane de olsa bunun hani zarar vermediği de oluyor. Kaldı ki Türkiye’de iken kullanmaya başlayanlar oluyor. Bunları şimdi doktorlara soruyorlar onlar da ona göre söylüyor. Biz istediğimiz kadar; işte tavaf yaparsın, şu mezhebe göre deve kesersin, sığır kesersin, şu mezhebe göre işte tavafın geçersiz olur, Mâlikî mezhebine göre kesinti anında gidersin, İbn Hazm’a göre anlatırsın bunu tek tek, aynen dün hocalarımın dediği gibi hacılarımız aynen şöyle diyorlar. Şimdi ben ne yapacağım, şimdi ben ne yapacağım. Sabri hocamın dediği gibi siz deseniz de yapmak istemiyor. Çünkü huzursuz, hani sürekli tavaf yapılmaz denildiği için çok huzursuz. Görevli personelimize mescitte görev veremiyoruz hepsi için bu geçerli değil şüphesiz. Fakat ben bunu yaşadım girebilirsiniz, hani bugün sizin Ravza nöbetiniz var dediğimiz zaman arkadaşlar ben âdetliyim saygısızlık yapamam giremem diyor. Hani sürenin uzatılmasına baktığımızda üç gün kalan var beş gün kalan var. Medine de sekiz gün kalan var. Hani sekiz gün kalan için belki bir sıkıntı olmayabiliyor. Mesela İmam Malik’e göre söylediğiniz zaman kesinti anında gidip tavaf yaparsınız, şimdi şu da var tavaf yaparken ne yapar insan işte dua yapar Allah’ı birler, tesbih eder. Kadın olarak ben hem cinslerim açısından bakıyorum sürekli aklı acaba kesinti anında geldim ama ya geldiyse gelir mi gelmez mi yani aklı burada olan bir kadının tavaf yaparken de huzursuz olması bilmiyorum yani nasıl manevi şey alır ondan. Ben o bağlamda belki biraz daha net ve bazı şeylerin daha kesin ifade edilmesinin hem personelimiz hem de halk vatandaşlar açısından iyi olacağını düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, Feyza hanıma teşekkür ediyoruz. Kadın gözüyle de meseleyi değerlendirmiş oldu. Ric’î talak iddetinde bulunan bir kadının hacca gitmesi halinde Kâbe etrafında aileyi sürdürme yönünde bir ilhamın kalbine doğmasını da ihmal etmeyelim dedi. Ama ric’at hakkı kadında değil, yani onu da tekrar hatırlatmak isterim. Ama güzel bir yaklaşım oldu. Teşekkür ediyorum. Şimdi genel müzakerelere intikal ediyoruz ve ondan sonra tebliğ sahibine bir toplama görevi vereceğiz. Bu sefer soldan başlıyorum; Ekrem Bey hocamız ben zafer beyden yine yardım isteyeceğim yazmasını. Ekrem Bey hocamız, Bünyamin ERUL Bey hocamız, Ramazan ALTUNTAŞ hocamız, Mahmut Bey, Hilmi KARSLI hocamız, Mehmet KESKİN Bey hocamız, Hüseyin ARI Bey, Muhlis Bey hocamız, evet yine arzu eden olursa arada ismini söyleyebilir. Şimdi Ekrem Bey hocamızdan başlayarak müzakereler almaya devam ediyoruz. Hocam buyursunlar.

Ekrem KELEŞ

Hocam teşekkür ediyorum. Hacla ilgili, tabi uygulamanın da içerisinde olmamız hasebiyle bir iki hususu ben açıklamak istiyorum. Hayatında bir defa kendisine hac

yapmak nasip olan bir kadın günümüzde bu kadının haccının tavafının gönülüne yatmayacak şekilde bir tavafa dönüşmesine yol açmamamız gerekiyor. Bu konuda büyük hassasiyet göstermemiz gerekiyor. İdari olarak herhangi bir sorun yok. Âdetli olan hanımların Mekke-i Mükerrerme’de refakatçıları ile birlikte alıkonulması, masraflarının karşılanması, âdetleri bittikten sonra gönül huzuru içerisinde tavafını yapıp dönmeleri hususunda gerekli tedbirler alınıyor idari olarak. Herhangi bir sıkıntı yok bu hususta. Bu hususta bilgi eksikliği var, bazen bilgi eksikliğinden kaynaklanan durumlar ortaya çıkabiliyor. Eğitim seminerlerinde ve diğer seminerlerde defalarca söylenmiş olmasına rağmen hem şirketlerle gidenler hem Diyanetle gidenler, şirketlerde mecburdur Diyanet İşleri Başkanlığının denetimi gözetimi altında uygulama yapıyorlar. Hem şirketlerle gidenler hem Diyanetle gidenler âdetli bir hanımın Mekke-i Mükerrerme’de âdet günü bitinceye kadar beklemesi, âdeti geçtikten sonra gönül huzuru içerisinde tavafını yapıp dönmesi hususunda gerekli tedbirleri hem Diyanet almak zorunda hem de şirketler almak zorundadır. Bu hususta bilet değişikliği efendime söyleyeyim bir başka kafileye dâhil edilmesi ve benzeri uygulamalar gerekli tedbirler alınıyor. Dolayısıyla uygulamada böyle bir imkân var iken bunu başka taraflara efendime söyleyeyim yani hele hele ilaç kullanma, Feyza hanımın da ifade ettiği gibi gerçekten onları psikolojik olarak bir defa perişan ediyor. Âdeti düzensizleştiriyor, âdetli mi değil mi yani ne olduğunu bilemez hale geliyor, artık böyle ibadetinin ne zevkini alabiliyor ne tadını alabiliyor. Yani onları efendime söyleyeyim bir panik içerisinde ilaç kullanmaya sevk etmek, ondan sonra ilaç kullanılarak âdetini düzensiz hale getirmek belki bazılarında faydalı olabiliyor bunlar son derece yanlış uygulamalar diye düşünüyorum. Bu bakımdan hiç paniğe gerek yok normal bir bilgilendirme yapıldığı ve normal uygulamaya tabi olduğu takdirde ülkemizin hamdolsun şu anda efendime söyleyeyim İbn Kayyim el Cevziyye’nin veya İbn Temiyye’nin fetvalarına başvurmaya dahi hiç hacet bırakmayacak şekilde. Onlar zaruret fetvaları. Kafilesinde Mekke-i Mükerrerme’de kafilesinden geri kalan bir kadın o günkü şartlar içerisinde ne yapacaktır kendi başına! Elbette zarurete binaen o fetvalar verilmiştir ama günümüzde hiçbir şekilde ülkemizin hac uygulamalarında böyle bir durum söz konusu değildir. Tamamen emin ellerde tedbirler alınıyor ve gerekli uygulamalar için son derece güzel imkânlar sunuluyor. Dolayısıyla gönül huzuru içerisinde tavafını yapıp gelmeleri umrede de aynı şey söz konusu. Sabri hocamın ifade ettiği şekilde hani kısa süreli gidenler de kalabilirler orada ya da gitmesin. Yani umre efendime söyleyeyim ya gidip kalacak bekleyecek tavaf yapacak kadar umre sünnettir sonuçta Hanefî mezhebine göre, ya da gitmesin o haliyle. Dolayısıyla başka şekillere zorlamaya hiç gerek olmadığı kanaatindeyim. Zafer Bey’in burada gözüne bir şeyi ilişti tebliğinde; “Ezmânın tağayyürü ile ahkâmın tağayyürü inkâr olunamaz” burada kesinlikle söz konusu edilmemesi gerektiği kanaatindeyim. Çünkü hiç alakası yok bu

ÜÇÜNCÜ OTURUM

şeyle yani bu ibadet uygulaması var burada zaruret hükümleri uygulanacaksa zaruret hükümleri zaruri durumlarda uygulanabilir. Hanefi mezhebinin hükmü de burada efendime söyleyeyim tavafin sıhhati ile alakalı bir durum, tavafinı yapsa efendime söyleyeyim sahih olur mu olmaz mı tartışmasında tamam tavaf sahih olur ama bedene kesmesi gerekir eğer ziyaret tavafi ile alakalıysa. Dolayısıyla burada ona Zafer hocam başvurmak gerektiği kanaatindeyim. Onun buraya getirilmemesi kanaatindeyim. Yanlıyorsam yine hocalarımız ikaz etsinler. Burada dediğim gibi imkânlar mevcuttur. Fetvalarımızda Mâlikî mezhebinin görüşü, Feyza hanım çok güzel ifade etti. Ya şimdi bir kadın psikolojik olarak bir düşünün geldi miydi gelmedi miydi, efendime söyleyeyim oldu muydu olmadı mıydı psikolojisi içerisinde yapacağı bir tavafin ne hazzını alabilir hele hele birde bunun hac olduğunu düşünürseniz yani hayatında bir defa kendisine hac yapmak nasip olmuş bir hanımefendinin böyle bir ortama sürüklenmesinin asla doğru olmadığı kanaatindeyim. Tedbir alınıyor, beklemeli bittikten sonra gönül huzuru içerisinde tavafinı yapıp dönmelidir diye düşünüyorum. Bir de Mekke-i Mükerrreme'de ve Medine-i Münevvere'de buldukları süre içerisinde Kurulumuzun o konuda bir mütalaası var. Tabi hocalarımızla bu konu tartışıldı orada o mütalaada da caiz gören âlimlerin görüşü ile hareket ederek, yani evinde oturup durmak yerine bir hanımefendinin gidip şu anda mes'ada olması caiz görülüyor. Ama mes'a şu anda harem-i şerifin içerisinde kalmıştır harem-i şerif genişlemiştir. Dolayısıyla oturup Kâbe'yi seyretmesi zikirle fikirle duayla meşgul olmasının daha uygun olduğu kanaatindeyim. Hocam teşekkür ediyorum biraz süreyi de aştım herhalde.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Sağ olun hocam biz teşekkür ediyoruz. Yalnız Medine'de bir tedbir alınabiliyor mu o konuda bir çalışma var mı birde o konuda lütfederseniz. Mekke'de sorun yok öyle anlaşıldı ama Medine'de durum nasıldır. Medine-i Münevvere'de de başvurular için aynı tedbir alınabilir hani bir hanımefendi ben bu halde mescide gitmek istemiyorum efendime söyleyeyim bekleyip bu âdetim geçtikten sonra eğer yapacağım derse o hususta da gerekli tedbirler idari olarak alınabilir bu imkân var hocam.

Ekrem KELEŞ

Tamam, hocam çok teşekkürler. Görevlilerle ilgili olarak da şimdi tabi Mescid-i Münevvere içerisinde görev veriyoruz. Orada hem kardeşlerimiz kılavuzluk yapıyorlar gelenlere, ziyaretlerde eşlik ediyorlar. Yani burada irşad görevlisi olarak gidiyor bu giden hanım kardeşlerimiz şu ana kadar işin doğrusu belki planlamada böyle bir şey yapılmadı ama şunu yapmak mümkün. İki vazife icra ediyorlar birisi kılavuzluk yapmak, Mescid-i Nebevî'de ziyaretlere kılavuzluk yapmak, diğeri de kafilerde irşatta bulunmak. Çok

organize bir şekilde organizasyon yapılabilirdiği takdirde o günlerinde irşad vazifelerine giderler, diğer günlerinde de kılavuzluk yaparlar. Bu da yapılabilir mümkündür.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Teşekkür ediyoruz. Bünyamin ERUL Bey buyursun.

Bünyamin ERUL

Hocam teşekkür ediyorum az önce bir erken müzakerem oldu ben az geç geldiğim için bu konunun da geçtiğini zannetmiştim. Tek tek sıralamayacağım ama Zafer hocaya da teşekkür ediyorum. Şimdi iki gündür sunulan tebliğlerde genel olarak görülen manzara şu: İlgili ayetler seçiliyor efendim. İlgili yahut ilişkilendiren bazı rivayetler ondan sonra mezhepler şunları demiş bunları demiş ve bir sonuca ulaşıyor. Günümüzde değişen şartlar aslında bizim önümüze bu meseleleri yeniden ortaya koyuyor. İcma da olmasına rağmen bir çıkış yolu arıyoruz. Dolayısıyla bunu yaparken nassları biraz gâî yoruma tabi tutmak, makâsıd-ı şerîayı efendim Cenâb-ı Allah'ın bu ayetlerden işte hanımları evden çıkarmayın onlar da çıkmasın ifadelerinden kastın ne olduğunu da biraz anlamaya çalışmamız gerekiyor. Tebliğ de sanki bu biraz eksik gibi. Eğer benim anladığım kabul görecektse burada, yani bu kadın evden çıkartılmasın mağdur olmasın yani sokağa atılmasın yahut git kardeşinin evine annenin evine falan denilmesin. İkincisi kadın çıkmasın koca arayış içerisine de girmesin. Çünkü bir iddet müddeti var, ister merhum olsun ister işte ric'î talak vs. Hala bir hak hukuk var dolayısıyla kadın bir arayış içerisine girmesin için eğer ayeti kerime bunu ifade ediyorsa bunu dikkate almamız lazım. Şimdi «فان خرجن فلا جناح عليكم في ما فعلن في افسهن من معروف» ayeti kerimesinden hareketle eğer maruf olması kaydıyla Cenâb-ı Allah yine bir kapı açıyorsa ve Peygamber Efendimizin ilgili sahabiye hurma bahçesine gitmesine filan izin veriyorsa burada hac gibi bir farziyetin yapılamayacağını ilmihallere yazmanın çok anlamlı olduğunu düşünmüyorum. Şimdi tebliğin tam sonunda işte hac ibadeti zarurete giren bir durum olmadığı için iddet bekleyen kadının hac etmesi uygun olmaz diye bitiriyor. Zafer hoca hemen üzerinde mazerete binaen diyor. Şimdi burada mazerete binaen uzak mesafelere seyahat etmesi mümkündür deniliyor, hac ibadeti zaruret değildir deniliyor. Mazeret, zaruret, farziyet bir de ihtiyaç var. Şimdi bu kavramlar arasında sıkışıp kalıyoruz. Dolayısıyla günümüzdeki işte bu hac Feyza Hanım çok güzel bir şekilde ifade etti. Hatta haccın bu anlamda belki çok olumlu geri dönüşü de olabileceğini de söyledi. Kura sistemi var yani bunun yani haccın zarurete girmemesi ki zaruret de değil. Artık yani bir ihtiyaç yahut bir farziyet, bunun maruf olduğuna hiç kimsenin şüphesi yok. Dolayısıyla bir hanımefendi neden hacca gidemesin, ilmihallere bunu neden yazıyoruz ve ilmihallerin bu noktada bir tashihi gerekiyor diye düşünüyorum. Ben tekrar teşekkür ediyorum.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, Bünyamin Bey'e teşekkür ediyoruz. Ramazan ALTUNTAŞ Bey hocamız buyursun.

Ramazan ALTUNTAŞ

Teşekkürler sayın başkan. Ben de bu güzel tebliği hazırlayan Zafer KOÇ hocamıza ve çok değerli katkılarda bulunan müzakereci arkadaşlarımıza ayrıca teşekkür ediyorum. Çok güzel bir oturum oluyor bu oturum benim söylemek istediklerimin bir kısmını Ekrem hocamız bir kısmını da Bünyamin Bey dile getirdiler. Kur'an'ı Kerim'de Cenâb-ı hak "Namaza yaklaşmayın" ayetinde, tabi gerekçeleri ifade ediliyor. Burada salt namaz değil mekân da öne çıkarıldı, doğrudur aslında. Meşâiru-l-hac denilir bildiğimiz gibi hac mekânlarına. Yani Safa ve Merve'nin kendisi şiar olduğu gibi buralarda yapılan ibadetler de şiar. Kâbe-i Muazzama şiar olduğu gibi orada yapılan tavaf da şiar. Dolayısıyla mekânın kendisi şiar olduğu gibi orada yapılan ibadetlerde şiar kapsamı içerisine giriyor. Biraz önce çok değerli hocamız umre ve hacla ilgili sürelerde bayanların âdet günleri ile alakalı hususlara açıklık getirdiler son zamanlarda birkaç sene içerisinde özellikle sömestri tatilinde on günlük umre turları düzenleniyor. Genelde de kız öğrencilerimiz daha yoğun bir şekilde bu programlara iştirak ediyorlar. Oraya katılan hocalarımızın bir isteği olmuştu bizden. Mümkünse bu on gün değil de on beş gün olsun. Hocamız tarafından işte yardımcı olabileceğimiz ifade edildi. Yani bu tip umreye katılan veya hacca katılan bayan kardeşlerimizle ilgili ama her zaman için hepsini dile getirmek veya bu imkânı sunmak zor olabilir deniliyor. Mümkünse bu on gün değil on beş gün olsun diye ifade ediliyor. Tabi nasıl karşılır onu bilemem. Yine en çok sorulan sorulardan birisi de vaizelerimizle ilgiliydi. Hac ve umrede görevli olan vaizelerimizle ilgiliydi. Belki zaruret devreye girerek bunlara bir çözüm getirilir miydi veya getirilmeye çalışılıyor zaman zaman. Şimdi müslüman gerek cünüp olarak yahut da kadınlar açısından âdetli veya hayızlı olarak mescitlere camilere girip girmemesi konusu tartışılırken acaba şu sorulara ne dememiz gerekiyor. Zaruret mi diyeceğiz, gayrimüslimlere camilerimize mescitlerimize girmelerine fetva veriyoruz yani caizdir diyoruz. Müslüman kadınlara niçin la yecûz diyoruz veya gayrimüslimlere Kur'an'a dokunma ya da adam Kur'an'ı Kerim okumak istiyorum, mealini okumak istiyorum, mealle birlikte metinde olabiliyor bunlar necis değil de yani manevi anlamda necis kabul edildiği halde müslümanlara neden yani okumayı yasaklıyoruz gibi sorular üzerinde de düşünmek gerekir diye bu kanaattemyim. Ayrıca ömründe bir defa hacca gidiyor müslümanlar günümüzde bu kuraya bağlı olduğu içinde bir zorunluluk ifade ettiğinden dolayı mescide zaruret halinde girilebilir dedi Sabri hocamız. Böyle bir çözümde getirdiler ama biz de genelde hacca giden kadınlarımıza bu şekilde bir fetva verdiğimizde bile onu

her ne kadar yerine getirmiş olsa da kendi içinde bir sıkıntı duyuyor. Belki ona işte dem veya bedene önerilebilir o sıkıntısını giderebilmek için. Gerçekten zorunluysa ve yine Ekrem Bey hocamızın da ifade ettikleri gibi bu tip hacı adaylarımıza başka imkânlar bu sorunu çözme imkânları tanınmasına rağmen bazen kafileden ayrılmak istemiyor kopmak istemiyor oda ayrı bir sıkıntı oluşturuyor kendisi için. İlaçlar konusuna değinildi yani bu da çözüm olmuyor her zaman için geçerli değil psikolojik sorunların yanında ayrıca diğer sorunları da ortaya çıkarıyor. Bence bu iddet bekleyen kadınlar diyelim ki kocası vefat etmeden önce birlikte yazılmışlar hacca veya kocasıyla birlikte yazılmış da kocası vefat etmiş ve hac da kuraya bağlı olduğu için her zaman bunu yerine getirme imkânı olmadığı ya da tehir etme, bir daha seneye tehir etme gibi imkân var mı yok mu onu bilmiyorum, Ekrem Bey hocamıza sormak lazım. Bu konularda kadının durumu bence kurası çıkmışsa yani gitmesi daha uygundur yani kanaatini taşıyorum ve tekrar bu güzel tebliğlerinden dolayı hocamıza teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, Ramazan Bey'e bizde teşekkür ediyoruz. Mahmut DEMİR Bey buyursun.

Mahmut DEMİR

Teşekkür ederim sayın başkanım. Ben bu «وجهوا هذه البيوت عن المسجد» rivayeti ile alakalı ortaya çıkan bir istifhamı gidereceğini umduğum bir katkıda bulunmak istiyorum. Şimdi bu rivayetle alakalı iki farklı rivayet kategorisi var. Birinci sınıf rivayetler Peygamberimizin bu söz konusu talimatından Hz. Ali'nin kapısını istisna tuttuğu, diğer rivayetlerde Hz. Ebubekir'in kapısını istisna tuttuğu şeklinde iki farklı rivayet var. Tabi sanırım Zafer Bey'in Hz. Ebubekir ile ilgili rivayetle «وجهوا البيوت» rivayeti arasında bir ilgi kuramadım sözü bu açıdan anlamlı çünkü Hz. Ali ile ilgili rivayetler sanırım gözünden kaçmış. Eğer söz konusu rivayetle Hz. Ali'nin kapısının istisna tutulduğu yöndeki rivayetleri bir arada değerlendirdiğimizde Ehl-i beyt'den olması hasebiyle Hz. Ali'nin böyle bir talimattan istisna tutulmuş olması son derece anlamlı. Peki, Hz. Ebubekir ile ilgili rivayet nereden çıktı, belki burası yeri değil ama yine de söylemek istiyorum. Mezkûr rivayet yani «وجهوا هذه البيوت عن المسجد» rivayeti Medine'ye hicretten kısa bir süre sonra varit olmuş bir rivayettir. Mescidin inşasının hemen akabinde varit olmuş bir rivayettir. Hz. Ebubekir ile ilgili rivayet ise Peygamber Efendimizi vefatından çok kısa bir süre önce hatta beş gün önce yaptığı bir konuşma esnasında belki de Hz. Ebubekir'e iltifat kabilinden belki farklı şekilde de yorumlanabilir. O konuşmasının içerisinde belki derç edilmiş bir ifade yani «سدوا هذه الابواب الا باب ابى بكر» şeklinde karşımıza çıkan bir rivayet. Dolayısıyla Hz. Ebubekir ile ilgili talimatın sizin tebliğinizde bahsettiğiniz وجهوا هذه البيوت ile ilgili alakası yoktur. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, katkısı için Mahmut Bey'e de teşekkür ediyoruz. Hilmi KARSLI Bey hocamızda sıra buyursunlar.

İbrahim Hilmi KARSLI

Teşekkür ediyorum sayın başkan. Ben bir iki hususu hatırlatacağım sadece. Bu âdetli kadının mescide girmesi konusuyla ilgili olarak ele alınan ayet malum Nisâ süresi kırk üçüncü ayet “يا ايها الذين امنوا لا تقربوا الصلوة وانتم سكارى” şimdi tabi bu ayetin bir sebebi nüzulü veya bir tarihsel arka planı var. Bunu biliyoruz işte namaz esnasında Kur'an okunurken yanlış anlamalara sebep olunuyor, yanlış okunuyor dolayısıyla yanlış bir mana ortaya çıkıyor böyle bir tarihsel bağlam var. Tabi usulcülerimiz fıkıh âlimleri yani “الاعتماد بعموم اللفظ لا بخصوص السبب” kaidesinden hareketle bu ayeti lafızdan hareketle birtakım yorumlar çıkarıyorlar, yorumlar ileri sürüyorlar. Nitekim buradaki “لا تقربوا” “لا تقربوا المساجد” şeklinde bir yorum ileri sürüyorlar. Fakat tabi bu yorum doğrudur yani bu yaygın olan bir yaklaşım lafızdan hareketle çıkarılan sonuçlar ama burada herhalde bu tarihsel bağlam ile lafızdan çıkarılan anlamlar arasında bir sıralama yapmak gerekir. Bunu yapacak olursak tarihsel bağlamı esas almamız öncelik vermemiz hiyerarşik olarak tarihsel bağlamda ayetin kazandığı anlama öncelik vermemiz lazım. Dolayısıyla «لا تقربوا الصلوة يا ايها الذين امنوا لا تقربوا المساجد» ifadeyi olduğu şekliyle namaz manasında almamız daha uygun gözüküyor.

İkinci olarak iddet bekleyen kadının evden dışarı çıkması konusuyla alakalı şimdi burada konuyla ilgili Talak suresi birinci ve altıncı ayetler ileri sürüldü. Onlar üzerinde duruldu. «لا تخرجوهن من بيوتهن ولا يخرجن الا ان يأتين بفاحشة مبينة» az önce Bünyamin Bey de konuyla ilgili Bakara suresi iki yüz kırkıncı ayeti atıfta bulundu. Bu iki yüz kırkıncı ayet “فان خرجن فلا جناح عليكم” şimdi bu ikinci ayet yani Bakara iki yüz kırk, bunun üzerinde benim görebildiğim kadarıyla tebliğde durulmuyor. Tebliğde yani bu ayetle ilgili nasıl anlaşılmuş bu ayetlere efendim diğer Talak bir ve altıncı ayetler arasında ilişki irtibat nedir. Çünkü bu Bakara iki yüz kırk da “فان خرجن فلا جناح عليكم” ifadesi geçiyor. Yani anlaşılan o ki Talak suresi birinci ayet de daha ziyade ric'î talak yani o öyle anlaşılıyor ayetin delaletinden burada da zahiri vefat edenlerle alakalı ama en azından ben bu Bakara iki yüz kırkın tebliğde ele alınıp değerlendirilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Gayet güzel bir tebliğ oldu onu ifade etmeden geçmemem gerekiyor. Yani deliller kaynaklara dayalı olarak serdedilmiştir ve kendi kanaatlerini belirtmiştir. Tebrik ediyorum. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, bizde çok teşekkür ediyoruz Hilmi Bey hocamıza. Mehmet KESKİN Bey hocamız buyursunlar.

Mehmet KESKİN

Teşekkür ediyorum sayın başkanım. Tebliğlerden birinde yani âdetli kadının tavaf yapması konusunda şaz görüşlere yer verilmemiş. Takip edebildiğim kadarıyla sadece klasik fıkıh kitaplarındaki bilgilere yer verilmiş o bilgiler aktarılmış. Âdetli kadının tavaf yapması ile ilgili İmam Mâlik'in görüşünden de bahsedilmediğini zannediyorum. Gördüğüm kadarıyla şimdi sayın başkan vekilimiz, öyle diyelim başkan vekilimiz, çünkü başkan burada değil zati âliniz buradasınız. Ekrem Bey hocamız hacda ve umrede âdetli kadınlar için imkân tanındığını ifade ettiler, bu çok güzel bir uygulama. Allah kendilerinden razı olsun. Ancak sonuna kadar bekleme imkânı olmayanlar mesela diyelim ki devlet memuresi bir bayan veya dönmesi zaruri olan bir bayan âdet hali başlamış ise onun beklemesine de imkân olmadığına göre onun için nasıl bir yol nasıl bir ruhsat bulacağız. Şimdi Peygamber Efendimiz Hz. Âişe validemize "أفعلني ما يفعل الحاج غير" «أن لا تطوفي بالبيت» buyurmuş. Doğrudur bu hadisi bu buyruğu verirken Peygamber Efendimiz acaba Hz. Âişe'nin Mescid-i Haram'a girmesinin mi caiz olmayacağını ifade etmek istemiş yoksa bu haldeyken tavaf yapmanın mı geçerli olmayacağını ifade etmek istemiştir. Bunun üzerinde durmak lazım eğer bu haldeyken Mescid-i Haram'a girmesinin caiz olmayacağını kastetmiş ise zaten Hanefi mezhebine göre bu durumda Mescid-i Haram'a girmiş ise bir kadın tavafını yapması halinde tavafı geçerli olur ve işte gereken cezayı vermesi gerekir. Ama diğer mezheplere göre bu durumda yapılan tavaf geçerli olmaz. Fakat bu durumda yapılan tavafın geçerli olmayacağını kastetmiş ise Peygamber Efendimiz, yapılan tavafın geçerli olmayacağı sonucuna varırız. Ancak bu durumda temiz olmayı şart koşmuş ise Peygamber Efendimiz tavafın yapılmasının şartı olduğunu, tahareti kastetmiş ise aciz halinde, bundan daha büyük bir acizyet söz konusu olamaz. Âdetli kadının âdetinin başlaması ve sona erdirilmesi kendisinin elinde olmayan bir durum dolayısıyla bu bir acizyettir. Aciz halinde de şartlar düşer. Çünkü tıpkı namazda olduğu gibi kıyamda durmak namazın rükünlerindedir. Ama bir insanın ayakta durmaya mecali yoksa hastalık veya engeli dolayısıyla o kişinin ayakta durması namazda kıyam rükünü kendisinden sakıt olur bu durumda da taharet şartının âdetli kadından sakıt olması gerekir diye düşünüyorum. Ayrıca tavafın Hanefilere göre vaciplerinden olan tahareti Hanefilerin tamamı söylememektedirler. Mabsût-u Serahsî'de ifade edildiği gibi İmam Muhammed İbn Şüca' es-Selcî, hadesten taharetin tavaf için sünnet olduğunu ifade ediyor. Açıkça ifade edilmektedir ancak bu sünnetin terk edilmesi halinde dem gerekir diyor. Şimdi hem sünnet diyeceksiniz hem de terkenden

ÜÇÜNCÜ OTURUM

dolayı dem gerekir. Hâlbuki haccın sünnetlerinden birinin terk edilmesi halinde herhangi bir ceza terettüp etmeyeceğini de hepimiz biliyoruz. Şimdi bu sanki bana bir çelişkili bir durum gibi geldi.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Hocam bizim Hanefî kaynaklarımızda o tür şeyler vardır. “Sünnetün vacibetün” anlamındadır veya kaynağı itibariyle sünnetle sabit olduğu vurgusu yapmak içindir.

Mehmet KESKİN

Peki, hocam, neyse ben onu buraya arz ettim. Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel’de hadesten tahareti tavaf için şart görmeyenler arasındadır. O’na göre bir kimse temiz değilken diyelim ki âdetli bir kadın gitti tavaf yaptı ve bu halde memlekete döndü sonrada bu durumun tavafinın geçerli olmayacağı kendisine söylense bile o kadından artık tavaf sakıt olmuştur diyor. Nerede söylüyor Muğnî, İbn Kudâme’de bu geçiyor. Ayrıca özel haldeyken tavafi yapan kadınlara herhangi bir ceza terettüp etmeyeceğini Hammad b. Ebî Süleyman ile Mansur b. Mu’temir’de açıkça ifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili söylemek istediğim buydu. Ayrıca iddet beklemekte olan kadınların evden dışarı çıkıp çıkmamaları meselesine gelince elbette Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Furey’a binti Mâlik’e işte kocanızın ölüm haberinin geldiği evde beklemeniz dışarı çıkmamanız gerekir dedikten sonra başka bir kadına da hurmalığının bakımını yapmak isteyen bir kadına da bu işi yapabileceğini ifade ederek ruhsat vermiştir. Fakat hacca gitmek Bünyamin Bey hocamızın okumuş olduğu ayetle ilgili olarak ben şunu söylemek istiyorum “ فان «خرجن فلا جناح عليكم في ما فعلن في انفسهن من معروف» evet bu buradaki “maruf” tan kastın nikâh olduğunu, evlenmek olduğunu söylüyorlar. Dolayısıyla haccın bu maruf kapsamında olmayacağını sahabe-i kiramin uygulamalarından anlıyoruz. Sahabe-kiramdan Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes’ûd’dan nakledildiğine göre hac için yola çıkan iddetli kadınları geri çevirmişlerdir. Evet, teşekkür ediyorum hocam.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, katkıları için teşekkür ediyoruz Mehmet KESKİN hocamıza. Hüseyin ARI Bey sıra onda buyursun.

Hüseyin ARI

Teşekkür ederim sayın başkan. Tebliğci ve müzakereci hocalarıma teşekkür ediyorum katkılarından ötürü. Benim tebliğde özellikle âdetli kadının mescide girebilmesi konusunda serdedilen delillerle ilgili birkaç değerlendirmem olacak.

Öncelikle hayızlı kadının mescide girebileceğini söyleyenlerin delilleri ile ilgili bir değerlendirme yapmak istiyorum. Birinci ve ikinci delille ilgili olarak şunları söylemek

VI. GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI

istiyorum. Konu ile ilgili olarak cüzi deliller varken umumi delillerden hareket etmek çok doğru olmadığı kanaatindeyim. Malumunuz birinci delil olarak bir külli kaide burada ifade ediliyor. Külli kaideden hareketle bir hükme ulaşmak pek uygun görünmüyor. Malum haliniz diğer Tevbe suresinde geçen ayeti kerimede bu konudan tamamen uzak farklı bir konu hakkında inmiş bir ayet. Dördüncü delille ilgili olarak da yine serdedilen şunları söylemek istiyorum. Burada siyahi kadının mescitte temizlik işleri ile uğraştığı hadiste geçiyor ve mescitte kaldığı ifade ediliyor. Fakat bu kadının yaşlı olduğu, âdetten kesilmiş olduğu muhtemelen bunlar biraz göz ardı edilmiş. Karineler öyle gösteriyor ki bu kadın muhtemelen âdetten kesilmiş bir kadın ve yaşlı bir kadın. Biraz da toplum tarafından da dışlanmış bir kadın. Yani bu anlamda bu delil de çok isabetli gözüküyor. Beş ve altıncı delillerle ilgili olarak da Ashab-ı suffe'nin ve İbn Ömer'in mescitte kaldığı ifade ediliyor. Burada şöyle bir yargıya ulaşıyor: bunlar mescitte kalıyorlarsa bunlar da tabi genç insanlar cünüp olabilirler, dolayısıyla cünüp olduklarına göre mescitte kalabiliyorlar gibi bana göre yanlış bir kanaat serdediliyor. Buradan şunu söyleyebiliriz: itikâftaki gençler cünüp olduklarında ne yapıyorlarsa Ashab-ı suffe de muhtemelen onu yapıyordu. Burada da yine hades-i ekber olan bir kimsenin mescitte kalacağı veya kalabileceği hükmü çıkmaz kanaatindeyim. Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum: yani zaruret ve ihtiyaç konusunu bir tarafa bırakırsak ilk hüküm olarak hayızlı kadının mescide girebileceğini ve mescitte kalabileceğini söylemek bu delillerle biraz müşkül gözüküyor, bunu ifade etmek istiyorum, teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, Hüseyin Bey'e teşekkür ediyoruz. Muhlis Bey konuşmak isterse son söz onun, değilse tebliğ sahibimize teşekkür ediyorum.

Muhlis AKAR

Hocam, kısaca şunu arz etmek isterim Ekrem Bey hocamız dedi ki; biz idari olarak her türlü tedbiri alıyoruz bu kadar sınırları zorlamanın anlamı yok. Bu ifadelerden sonra dikkatli davranmak gerekir diye düşünüyorum. Mehmet KESKİN hocamız, işte devlet memurlarının böyle bir sıkıntısı olabilir dedi oda hemen yine idari olarak tedbir alınabilir bu durumdaki memurlar hacca geç giderler dolayısıyla bu tavaf problemi burada da çözülür. Sanırım yanılmıyorsam iki bin beş ve iki bin altı da hac sempozyumu olmuştu. İstanbul'da orada tebliğci hocalarımız bazı hocalarımız cemeratla ilgili o kadar şaz bile denilmeyecek aykırı görüşler serdettiler ki insanlar ölüyor sıkıntı var orada. Şu ifade edilmişti, denildi ki: idari olarak şu anda güzel bir tedbir alınıyor cemeratla ilgili, güzel bir proje var. Hatta hocam o projeyi de sunmuştu, acele etmeyelim denildi ve şu anda cemeratla ilgili hiçbir problem kalmadı. Dolayısıyla alınacak tedbirlerle eğer problem çözülüyorsa burada gelip nassları, sınırları zorlamanın anlamı yok diye düşünüyorum.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Medine-i Münevvere'de de belki sekiz gün daha arttırılabilirse orada da çözülebilir ama o arttırılmazsa zaten sık sorularla, hacla ilgili sık sorularla Kurulumuz tarafından bir ekleme yapılmıştı. Malum her iki durumda ifade ediliyor; caiz görenler caiz görmeyenler. Eğer istiyorlarsa hanımlar dışarıdan ziyaretle yetinmiyorlarsa içeriden caiz görenlerin görüşüyle amel ederek orada kalmaksızın selamlama yapabilirler denildi. Bu da bu ifadede sanırım problemin çözümüne önemli katkı yaptı diye düşünüyorum. Bir de Feyza Hanım'ın değerlendirmesinde herhalde soru olarak sordu ama bu günümüz teknolojisi gelişti. Artık ultrasonla rahatlıkla bir hanımın hamile olup olmadığı tespit edilebiliyor. Bence bu değerlendirmelere de dikkat etmek lazım biz hikmet bağlamında bazı şeyleri söylüyoruz daha sonra işte gelişmeler istikametinde farklı durum oluyorsa o hikmet bizim fetvamızı da sıkıntıya sokuyor. Ayeti kerimede her iki ayette de diğerinde de işte ayetlerine baktığımız zaman boşanmış kadınların veya kocası ölmüş hanımların iddetini Mevla'mız ifade ederken bir illet beyan etmiyor, mutlak zikrediyor. Dolayısıyla hamile olup olmadığı tespit edildiği zaman bu ayetin hükmü ortadan kalkmaz, uygulama ortadan kalkmaz. Bu hikmet bağlamında başka şeylerde söylenebilir. Yani kocası ölmüş bir hanımın en azından dört ay on gün onun yasını tutması o acıyı unutmaması veya boşanmış kadının kocasına ait hatıralardan uzaklaşması gibi birçok hikmet bağlamında şey söylenebilir ama bunların hiçbirisi ayetin hükmünü ortadan kaldırmaz, ayet mutlak olarak zikrediliyor diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, biz teşekkür ediyoruz. Ülfet GÖRGÜLÜ Hanım el kaldırıyor son olarak ona sözü vereyim, buyursun.

Ülfet GÖRGÜLÜ

Çok teşekkür ediyorum fazla vakit almayacağım. Bizim özellikle görevlilerimiz için hem Türkiye'de vaize arkadaşlarımız gündeme getirildi. Kur'an kursu hocalarımız keza onlar mezuniyet programlarını camide yaptıklarını göz önüne alırsak, hem buradaki görevlilerimiz için hem de mesela sadece hac döneminde üç yüze yakın bayan görevlimiz kafiye bayan irşad görevlisi olarak geliyorlar. Medine'de biz de onlarla birlikte görev yaptığımız için biliyorum muhterem hocam. Onların hem bir görevi irşad, bir görevi de Mescid-i Nebevî'de rehberlik diye ifade ettiler. Eğer biz bu arkadaşlarımıza mazeretli günlerinde mescide girmeyip sadece irşad görevini yapabileceklerini ifade edersek ki, bunu yapmaya çalıştık, uygulamada bu arkadaşlarımıza siz Mescid-i Nebevî'nin kapısına kadar kafilenizdeki hanımları getirirsiniz, oradaki arkadaşlarımıza teslim edersiniz ve siz Mescid-i Nebevî'nin bahçesinde onları irşad eder ön hazırlık yaparsınız ziyaretlere diye. İnanır mısınız hiçbirini bahçede göremedik, hiçbirini bu şekilde görevde göremedik. Bu sefer o üç yüz kişi arasında bir kısmımız hep görevdeyiz bir kısmımız ise ortada

VI. GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI

görünmüyoruz diye bir niza bir husumet meydana geliyor. Yani pratikte bu bir çözüm olmuyor o açıdan bizim net olarak hem Türkiye'deki görevlilerimizi hem umreye ve hacca gidecek görevlilerimizi rahatlatarak şekilde; yani girilmeyecekse Kurul olarak bunu net söylememiz girebileceklerse zarurete binaen yine de bunu açık olarak ifade etmek durumundayız. Bir mütalaamız var, ona atfettiğimiz takdirde yine de bunun çözüm olmadığını uygulamalarda görüyoruz. Bir de KESKİN hocam, Efendimiz'in tathiri kastettiyse ifadesinin tathirin bu özel günlerde özür diliyorum aczin bunu düşüreceğini ifade ettiler. Acz halinde taharet şartının düşeceğini, ama bu Hz. Âişe annemiz içinde geçerliydi. O zaman böyle bir çözüm gündeme getirilmedi. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, hocam söz hakkı doğdu diyorsunuz bir cümle hocam noktalı virgüllü olmayan bir cümle.

Mehmet KESKİN

Evet, hocam teşekkür ediyorum Ülfet Hanım'a. Hz. Âişe için zaruret söz konusu değildi, çünkü organizasyonun başında bulunan zat Resûlullah idi, O'nun eşiydi, o istediği kadar bekleyebilirdi, kimse ona hadi Medine'ye yolculuk başladı uçak zamanı geldi diyemezdi. Herhalde onun için zaruret söz konusu değil onlar için.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, teşekkür ediyorum şimdi sözü müzakereler sadedinde ...

Mustafa Bülent DADAŞ, hocam müsaade ederseniz bir iki cümle.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Mustafa Bey'i üzmemek istemiyorum peki bir cümle ama sadece bir cümle kısa bir cümle.

Mustafa DADAŞ

Hocam mesela sabahki oturumumuzda ve şimdiki oturumda dün değindiğimiz, ısrarla değindiğimiz bir şeye değinmedik. Bu, usul açısından önemli sanırım. Amelî sünnete mesela değinmiştik. Hatta hocalarımızdan bir kısmı demişti ki, ya Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminden şu ana kadar devam ediyorsa bir iki tane hadisler baka-caksınız, zaten amelî bir sünnet söz konusu. Bu, doğrudur hakikatten. İki sene önce, iki buçuk sene önce Ramazanda teravîh ile ilgili bizim bir yazımız çıkmıştı, bir cevabımız çıkmıştı bazı şaz görüşlere ve o cevaptan sonra şöyle bir itiraz gelmişti. Allah aşkına bir cevap yazdınız metin oluşturduğunuz bir tane hadis yok içerisinde, o cevapta çok önemliydi ve doğrudur. Orada vurgulanan ümmetin evvelden beri uygulamasıydı. Çin'den

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Fransa'ya kadar Güney Afrika'dan Sibiryaya kadar her dönemde her tarihte devletler İslam'ı yaşadı ve bir şaz görüş çıkmadı, ümmet o zamandan bu zamana kadar devam etti. Şunu söylüyorum hocam mesela kadınların hayızlı kadınların mescide girmesi ile alakalı yaşanan bir sünnet yok mu, ameli bir tevatür söz konusu değil mi? Şaz görüşler ortaya çıktığı zaman bizim kanaatimize ameli sünnet tezini, hükmünü, gerekçesini başkalarına karşı sunuyoruz ama sanki bizim işimize geldiğinde veya tersini düşünmek istediğimiz, farklı düşünmek istediğimiz konularda ameli sünneti hiç öne çıkartmıyoruz ve saygınlığımızı kaybediyoruz. Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, mesaj yerini buldu. İlkesel davranmıyoruz demek istiyorsunuz, teşekkür ediyorum. Şimdi bir beş dakika Zafer Bey'e müzakerelere cevap vermek üzere söz veriyorum.

Zafer KOÇ

Teşekkür ediyorum sayın hocam. Öncelikle müzakereci hocalarımıza ve bütün hocalarımın hepsine de katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Zaman az olduğu için birer cümleyle Ekrem hocamın dediği "Zamanın tağayyürü ile ahkâmın tağayyuru inkâr olunamaz" ile İbn Kayyim'in tercümesiydi. Doğrusu o cümle oraya gitmiyor. Yani ezmanın tağayyuruna ait değil, yani bir ibadet herhangi bir şey olmazsa şartı tutmazsa düşer, ama tercüme olduğu için onu yazdım oraya fakat tebliğde bilemiyorum söylemediğimi zannediyorum. Çünkü tebliğde yaşadım aciziyeti, yetiştirmek için ben de pek sevmedim çünkü yetiştirmeme korkusuyla o sıkıntıyı yaşadım. Bünyamin hocam da dediği gibi iddetli kadını hacca götürmek gereksiz zaten onu ayeti kerimede de evde otursun diyor yani buradaki maksat nedir efendim boşanma acısını ve sıkıntısını evinde yaşayarak, hatta ayeti kerimede kendi evinizde nedir kendi eşyasını kullanacak hemencecik kapının arkasına konmayacak yani böyle bir kadın acı halindeyken tekrar bunu uzun bir yolculuğa çıkarmak makul gelmiyor. Uygulamada da bunun örneği mevcut değil. Mahmut DEMİR hocamız, evet öyle bir rivayet mevcut ama neticede Hz. Ali olsun Hz. Ebubekir olsun, neticede o kapı açık. Yani ya oradan giren insanlar olacak; kadınlar veya cünüp olanlar veya hayızlı olanlar. Sonuçta Hz. Ali'nin de evi olsun Ebubekir'inde evi olsun halifelik açısından siyasi bakımdan dersiniz o artık ayrı bir konu, neticede camiye girebilir. Hilmi KARSLI hocam Bakara 234 ve 240. ayetler sayfa altında belki gözden kaçmış olabilir hocam. Tebliğde mevcut. Mensuh olarak değerlendirenler değil de 6. sayfada yani 234 ve 240. ayetler birbirini nesh etmiştir görüşü mevcut ama onu İmam Mücahid'in mensuh olmadığına dair görüşü var yani uzun olduğu için okumak istemiyorum sadece işaretle yetinmek istiyorum. Mehmet KESKİN hocamız yani sünnet de elbette ki sünnetin hepsi de bağlayıcılık bakımından

aynı değil, ama burada tavaf hariç başka hiçbir şey yapma bu Hanefî mezhebi tarafından yani çok ciddi manada bir emir olarak değerlendiriliyor. Onun için de hocam, yani Hanefî mezhebine malumunuz sadece sünnet olup kurban bile gerekmediğini söyleyenler mevcut Hanefî mezhebi için. Hüseyin ARI hocama da bir cümleyle hemen söyleyeyim. Doğru o gerekçelerde yani o yaşlı kadının benim de aklıma geldi onları zikredemedim. Af edersiniz, menopoz döneminde miydi yani bu kadın ne kadar süre kaldı çok uzun bir süremi kaldı, hatta mescidin neresindeydi, belki mescide bitişik ufacak bir yerdi odaydı belki mescid değildi yani bunlar sadece onların görüşleri olarak delil olarak zikrettiğim için onların görüşleri yani hoca âlimlerimizin görüşlerini yansıtıyor. Elbette ki her bir delil üzerinde düşünülebilir. Hepinize teşekkür ediyorum hocam.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, Bünyamin Bey

Bünyamin ERUL

Şimdi ben orada ayetleri nasları okurken bir gâî yoruma da tabii tutulmasını teklif ettim. Şimdi hocamız cevaben diyor ki yani böyle bir kadını uzun yola çıkarmak makul değildir. Ya bu bir kadının yola çıkıp çıkmamasını kendisi karar verir. Şimdi bu ayeti kerimlerden ilgili ayetlerden eğer mesken mağduriyeti öne çıkıyorsa koca arayışı gibi bir endişeden dolayı böyle bir hüküm varsa buradan hareketle iddetli kadın hacca gidemez şeklinde bir hüküm vermek bunu ilmihallere yazmak makul değildir. Burada bunu konuşalım bunu tartışalım istiyorum hocamızın verdiği cevap makul değildir. Siz diyorsunuz burada uzak mesafelere seyahat etmesi mümkündür. Şimdi Almanya'ya gönderiyorsunuz, Amerika'ya gönderiyorsunuz ama hac farz olmuş kurası çıkmış belki kocasından efendim zengin olmuş bir anda miras gelmiş yani buna makul değildir diyemeyiz, gidemez diyemeyiz. Eğer bu ayeti kerime gerçekten hacca gitmeyi engelleyen sarîh bir ifade içeriyorsa bunları ilmihallerde yazalım değilse ilmihallerden çıkartalım diyorum.

Oturum Başkanı: Ahmet YAMAN

Evet, teşekkür ediyoruz bunu tartışmalıyız derken buraya gelin anlamını veriyorsunuz sanki. Bünyamin Bey tartışıyoruz ve başka bir şey de söylemiş oluyor arkadaşımız. Dolayısıyla içtihat içtihadı nakzetmez. Bunu böyle kabul edelim, müsademe-i eskârdan doğacak zaten Barika-i hakikat. Verimli bir oturum oldu zannediyorum böylece sonlandırmış olduk.